

M. 2, 166.

h. h. 2, 382. b

s. M. 2, 385.

- 6
1. Irenaei Carpentarü Eruditorum coelibum
centuria singularis
 2. Ejusd. Eruditorum coelibum Semicenturia
novissima.
 3. Ejusd. Supplementum ad Eruditos coelibes.
 4. Georg. Heint. Goetz. De Theologis pseudo
Medicis.
 5. Jo: Conr: Boeckmann De doctis Nicolais.
 6. Lubeca literata Anni 1701.
 7. Brema literata hodie vivens et florens
An: 1708.
 8. Hamburgum literatum Anni 1701.

M

[Faint, illegible handwriting]

IRENAEI CARPENTERII²
ERVDITORVM
COELIBVM
SEMICENTVRIA NOVISSIMA

SVBIVNGITVR
CLAVDII BADVELLI
DE
RATIONE VITAE STUDIO
SAE AC LITERATAE IN MATRIMO
NIO COLLOCANDAE ET
DEGENDAE

VITTEMBERGAE
APVD CHR. THEOPH. LVDOVICVM
A. CIO IO CC XVII

486

IRINAEI CARPENTARI
ERVDITORVM
COLLEGIUM
SEMICENTVRIA NOVISSIMA

SVBIVNTIVR
CLAVD. BADELLI

DE

RATIONE VITAE ET VVDIO
SAL AC LITERATAE IN MATRIMO
NIO COLLOCANDAE ET
DIGNANDAE

AD THEOPH. LAVOICAM
A. C. 1710

LECTOR BENEVOLE

Equidem nullos tecum Coelibes Eruditos amplius communicare constitueram, desideriiis tamen illius, cuius sumptu, et Centuria Singularis, et Semicenturia Noua, lucem aspexit, repugnare nolui, in primis, cum uiderem, qualemcunque hunc laborem meum tibi haud omnino displicuisse. Quare denuo tibi Semicenturiam Nouissimam, una cum libello Claudii Baduelli, Galli sapientissimi, offero, spe fretus non uulgari, nec illam lectione indignam abs te iudicatum iri. Quod si intellexero, hanc etiam Semicenturiam, quae iam in tuum uenit conspectum, tibi non fuisse ingratam, si uita suppeditauerit et otium, id operam dabo, ut Supplementum adiciam, in quo sequioris quoque sexus eruditi coelibes, a me in scenam producantur. Haec autem potissimum erat causa, cur uiros eruditione claros, extra coniugium uiuentes, ederem, ut scripta, quae adieci, et de argumento haud inuincendo agunt, et rariis inueniuntur, denuo exscriberentur typis, recreandique animi gratia legi possent. Scribebam, A. c12 10 cc xvi, xvi Cal. Sextiles.

ERV

ERV

ERVDITORVM COELIBVM CONSPECTVS

<p>I. Albertus. M. Bertleffius. P. Brifotus. G. Buchananus. Democritus. P. Francus. G. Galilaei. G. Gentius. H. Grossius. V.D. Habermannus. C. Hartcnochius. G. ab Helmfeld. H. C. Ianus. C. F. Knorrius. I. Kuhnius. I. Langius. D. T. Lehmannus. N. Leonicensus. I. Limnaeus. S. Lucas. A. Magliabechius. I. Mainus. P. de Mastricht. R. Mutrey. D. Nesselius. H. Nicolai.</p>	<p>I. Nicolai. B. F. de Pagan. B. Pascalis. I. Perizonius. A. Perfius. I. V. Pinellus. C. H. Postellus. B. Rhenanus. I. Rhodius. I. Rodenborch. I. V. Roscius. I. Schulzius. I. Schutzius. C. Scioppius. A. de Sebisch. I. F. a Seilern. L. Sirichius. Tatianus. E. Taudius. I. Theodori. I. Valdesius. M. Verinus. I. P. VValschmidius. D. VVhithead. C. VVolfius.</p>
--	---

ERV-

ERVDITORVM
COELIBVM
SEMICENTVRIA NOVISSIMA

Ioannes ALBERTVS, Rex Poloni-
arum, Casimiri IIII filius secun-
dus, A. MDCCC LIX natus, doctus,
at infelix, heros, A. MDCCC XII,
consensu fratris, Rex Vngariae et Bo-
iemiae delectus, † apoplexia, A. MDCCII,
aetatis XLII. (a)

Martinus BERTLEFFIVS, Tran-
sylvanus, cum, per aliquot annos, Dor-
pati, in Lyceo regio, fuisset Rector,
A. MDCC, Torunii, Professor est fa-
ctus, † A. MDCC XII, aet. XLVI.
(b)

Petrus BRISOTVS, Gallus, A. MD
CCCC LXXIX natus, Parisiis, ubi, per
quatuor annos, studiorum causa, uixe-
rat, Philosophiam, per decennium,
A. 2, docu-

(a) Vid. Michouii Hist. Polon., D. I. F. Buddei
Lexicon Vniuersale.

(b) Vid. Ephr. Praetorii Athenae Gedanenses
p. 222.

docuit, A. CIƆ IO XIII Medicinae Do-
ctor creatus, eandemque ibi profes-
sus, A. CIƆ IO XVIII, in Lusitaniam se
recipiens, in urbe Eborā artem salu-
tarem exercuit, † A. CIƆ IO XXII, aet.
XLIII. *Coelebs uixit (a), connubii taedia
uitans, quocum Musis perpetuum dissidium
interesse, dictitabat. (b)*

Georgius BVCHANANVS, in Leui-
nia, Scotiae prouincia, ad Blannum,
amnem, ortus, Lutetiae Parisiorum,
in literis, poetica in primis arte, tiro-
ciniis egregie positus, inter Gallorum
copias, ut aliquam ex usu castrorum
peritiam sibi compararet, uersatur, re-
diit ad Musas. Lutetiae literas humanio-
res primus est professus, ac deinceps Bur-
digallae, in Aquitanorum Gymnasio,
unde in Lusitaniam abductus, Conim-
bricae iuuentuti erudiendae operam
dedit. In Galliam redux Timoleonti
Cassaeo, Caroli Brissoci, E. T. filio,
suam addixit operam, in patriam uero
reuersus, ad quinquennium, Pontifi-
ciorum

(a) *Ren. Morean, in Vita Brisoti.*

(b) *Vid. Baylii Dictionarium, Buddeus, d.l.,
Lex. Erud.*

ciorum religione cum Reformato-
rum sacris commutata, Iacobo VI, re-
ginae Mariae filio, praepositus fuit,
tandemque † Edimburgi Scotorum,
A. MDXXII, aet. LXXVI. (a)

DEMOCRITVS, Philosophus an-
tiquus, Hegesiftrati, f. Athenocriti,
f. Damasippi, filius, Abderites, uel
Milesius, fuit, natus Olymp. LXXVII
aut XXC. Moritur autem (b) iuxta Her-
mippum in hunc modum. Cum iam ex se-
nio deficeret, et propinquus uideretur morti,
moerentem sororem, quod, illo in celebra-
te Cereris morituro, bono animo esse, iussit,
panesque calidos sibi quotidie asferre. Eos
igitur naribus cum admouisset, uiuum se,
donec ea celebritas transfiret, seruauit. Vbi
uero dies illi transferunt (tres autem erant)
quietissime ac minimo dolore, conclusit ui-
tam,

A 3

- (a) Vid. Vita eius, quam ipse confecit, Poematis
eius praefixa, I. P. Lotichius, Biblioth. Poet.
P. IV, p. 20, seqq., Freberus, Theatri Vi-
rorum Erud. Clar., p. 1475, I. C. VVolfii
Disp., de Carcere Erudit. Museo, p. 15, sq.,
G. VVageneri Disp. II, de Eruditis Militibus.
- (b) Diog., Laertius, L. IX, Segm. 43. Conf.
Thomae Stanleii Historia Philosoph., p. 585,
sqq.

tam, ut Hipparchus ait, centesimo aetatis nono. Cur non matrimonium contraxerit, Clemens Alexandrinus (a) has refert causas, διὰ τὰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀηδίας καὶ τὰς ἀφοκίας ἀπὸ τῶν ἀναγκασιότερον.

Paulus FRANCVS, Bescouiae, in Marchia Brandeb., natus, A. MDCCXXI Poeseos, in Acad. Viadrina, Professor, † febr. hectica, A. MDCCXXVI, aet. xxxv. Coniugii (b) abstemius, ne alienis curis rerum iucundissimarum contemplatione mentem abduceret, vel etiam, ut, quo loco lasciviam Poetarum haberet, ipsius honestae voluptatis abstinentia, demonstraret. (c)

Galilaeus GALILAEI, Florentinus, filius naturalis, mathematicus summus, Patauii, per annos duodeuiginti, magno cum applausu, et stipendio aureorum octingentorum, mathesin docuit, inde, a magno Etruriae Duce, Ticinum uocatus, ut eandem ibi profiteretur, ibique, salarii loco, centenos

(a) *Stromatum II, p. 481.*

(b) *I. C. Becmanni Notitia Vniuers. Francof., p. 166, sqq.*

(c) *Vid. Henn. VVittenius, Diarii Biograph. P, I, Lex. Erud.*

nos singulis mensibus nummos argenteos magnos, quos laminas appellant, accepit. Ob Copernici opinionem, terram moueri, coelum stare, quam Vrbanus IIX, Pontifex Romanus, damnabat, per quinquennium carceri inclusus, et, anno aetatis LX, reuocare fuit coactus. † A. MD C XLII, aet. XXCIII, quorum (a) postremos, luminibus orbatus, in tenebris uixit, in uilla agri Florentini, cuius fines ne excederet, quaesitorum fidei sententia cautum fuerat, in poenam, quod, Sapientia ipsa, a qua a principio mundus constitutus est, sapientior esse, affectasset. (b)

Georgius GENTIVS, Damensis, ex principatu Saxo Querfurtensi, uir perquam doctus et πολυγλωσσος, cuius uita ex insequenti inscriptione, quae lapidi eius sepulchrali Fribergae Hermund. est insculpta, poterit cognosci.

*Steh, lieber Leser, wer du bist,
Vernimm, wer in dem Grabe ist,
Es ist der Leib, der Seelen Haus,
Die nun in Jesu Schooß ruht aus.*

A 4

Eines

(a) Iani Nicii Erythraei Pinacotheca I, p. 281.

(b) Vid. Hieron. Ghilini Theatrum Ital. Vir. Erudit., VVittenius, d. l. Freberus, d. l., p. 1536, Naudaeana, p. 20.

Eines unuergleichlichen Mannes und Churfürstl. Saechf. Raths, Herrn GEORGII GENTII, der zu Dame, A. 1619 10 c xliii, geboren, und hier, A. 1619 10 c xxxvii, verstorben. Vortrefflich auf auswaertigen Vniuersitaeten, in Italien, Holl- und Engeland, studiret, in und ausserhalb Europa gereiset, mit den groesten Haeuptern der VVelt, den Roemischen, Turckischen, Keysern, Koenigen, Chur und Fursten, geredet, theils Denselben, als Dolmetscher und Rath, gedienet, der zierlichen Lateinischen, alt und neu Griechischen, Ebraeischen, Rabbinischen, Thalmudischen, Chaldaeischen, Syrischen, Arabischen, Persischen, Turckischen, Italiaenischen, Spanischen, Franzoesischen, Englischen, Hollaendischen und Sclauonischen, Sprachen, so maechtig, daß er sie geredet, und aus denselben Bucher ubersetzet heraus gegeben, den Gelehrten Leuten seiner Zeit bekannt. Der Orientalischen und Occidentalischen Historien, Rechte, Medicin, Philosophie und Mathematic, wohl aber auch in der VVelt uiel Vngluck, Lebens Gefahr, und seiner Guter beraubung, schmerzlich erfahren, in vielen Stucken ungluecklich, doch darinne noch gluecklich, daß er hier bey seiner Kranckheit und unuermoeglig-

moeglichkeit, auch der Liebe der hiesigen Stadt Vaeter, die sie andern Gelehrten ruhmlich erwiesen, und durch deren Gutigkeit endlich dessen Leib an diesem Orte seine Ruhe gefunden, aber beyden zum Ruhm und Andencken dieses hin setzen lassen

M. Andreas Beyer, Prediger zu S. Nicolai, des seelig Verstorbenen guter Freund. (a)

Huldericus GROSSIVS, Lipsiae, A. MDCCV, lucem aspexit, in patria, Schleusingensi et Misnenensi, scholae iactis studiorum fundamentis A. MDCCXXIII, Lipsiam rediit, triennio uero exacto, Rostochium adiit, ubi iuris etiam studio, in patria, iam coepto, et Medicinae, operam dedit. Domum reuersus, Medicinam denuo excoluit, nec studium Theologiae neglexit. Hinc orandis in foro causas animum applicuit, et tabellionis publici honorem est consecutus. Tum Iuliam adiit Academiam, et Chirurgiae incubuit, in eaque singularem sibi scientiam comparauit. Tandem Lipsiae, in summa Electorali curia est Aduocatus Fisci constitutus, † A. MDCCLXXVII, aet.

A 5

LXXI.

(a) Buddeus, d. l., in Append., Lex. Erud.

LXXI. Ac, quoniam coelibem egit uitam, nullumque heredem reliquit, fenatui patrio sua testamento legauit, ea tamen lege, ut de usuris indies magis magisque relicta sua Bibliotheca augetetur, id quod etiam esse factum, constat. (a)

Vilelmus David HABERMANNVS, Rostochiensis, Medicinae Doctor, eiusdemque, ab A. MDCCVI, in patria Professor, et Poliater, † A. MDCCXV, cum Rectoris Academici, atque in ordine suo Decurionis, munere fungere-
tur. (b)

Christophorus HARTCNOCHIVS, Passenhemio Prussus, celeberrimus rerum Prutenicarum scriptor, A. MDCCXXVII, in Gymnasio Toruniensi Professor est constitutus, et, post Ernesti Koenigii abitum, eiusdem quoque fuit Director, A. MDCCXXVI Pro-
rector designatus, † anno insequenti, aet. XLIII. (c)

(a) *Vid. Godofr. Christiani Goezii Progr., de Biblioth. Senat. Lipsf., p. 10, sqq., Bucher-Saal, Oefn. XII, p. 916, sq.*

(b) *Vid. Gelehrte Fama, P. XLV, p. 700, sq.*

(c) *Vid. VVittenius, d. l., Zerneccius, in Nucleo Histor. Toruniensis, p. 326, Praetorius, d. l., p. 215, sq.*

Gustavus ab HELMFELD, L. Baro, Holmiensis, ab decimo aetatis suae anno, duodecim linguarum fuit ignarus, philosophiae quoque incubuit et mathesi, in studio sacro puer decennis, et quaerendo, et contradicendo, Synodum Naruensem omnem fatigavit pariter, et eidem oblectamento fuit. Anno aetatis XIII, Lugduni B., de *Occupatione*, cum doctorum plausu, habuit disputationem, atque, cum commoraretur in Anglia, Societati Regiae ascriptus, anno aetatis XIX, Gothorum Regis consiliarius, et tribunalis Vismariensis Assessor, est constitutus, † Torunii Prussorum, A. MDCLXXIII.
(a)

Henricus Christophorus IANVS, Ronneburgo Hannoueranus, A. MDCLV, natus, A. MDCLXXII, aetatis XVII, studia, in schola Goettingensi coepta, continuaturus, in Academiam sese Iuliam recepit, atque, ex itinere tandem
Batauo

(a) *Vid. D. Goezii Elogia Praecocium quorundam Eruditorum aliorumque Virorum doctorum, p. 2, sqq., Vinc. Paravicini Singularia, de Viris, eruditione claris, p. 178, Noua Lit. Germ., A. 1704, p. 95.*

Batauo redux, eodem A. MDCCCXXXIII, professor Eloquentiae est uocatus, † anno insequenti, aet. xxx. (a)

Christiannus Fridericus KNORRIVS, Osterodae, in Cheruscis, A. MDXLVI, ortus, studiorum cursu in Academia Rintelienfi et Salana confecto, in Galliam, Belgium Britanniamque, est profectus, atque absens Osterodanus Antistes uocatus. Redux ex itinere, A. MDLXXVI, antea, quam muneris sacri caperet primordia, in Academia Iulia, pro Licentia summos in Theologia honores impetrandi, habuit disputationem. Hinc Pr. Electoris Brunsvico Lunaeburgici Consiliarius in sacris, et principatus Grubenhagici Ephorus primarius, templi cum arce coniuncti ad D. Iacobi, Osterodae, sacerdos, ministerii item senior, est constitutus, † A. MDCCCIII, annum ingressus LIIIX. *A libris,* (b) *quantum per officii sui grauissimi partes licuit, se nunquam fere auelli, permittebat, a re uxoria et cura domestica alienus,*

(a) *Progr. Fun., Iusti Christoph. Boehmeri Inscript. Sepulchrales Helmstadiensis, pag. 129, sq.*

(b) *Noua Liter. Germ., A. 1705, p. 230.*

nus, quippe qui uitam in perpetuo coelibatu peregit.

Immanuel KVHNIVS, Colberga Pomeranus, A. MD CCIX, Scholae Ioanneae, apud Gedanenses, Rector, † peste, anno insequenti, prid. Cal. Aprilis, aet. xxxvii. (a)

Ioannes LANGIVS, Leorinus Silesius, A. MD CCCXCV ortus, A. MD XIII Lipsiae Philosoph. Magister est creatus, ibique Professor constitutus, munere hoc relicto, in Italiam fecit iter, et, A. MD CXXII, summos in arte salutari honores impetrauit, redux in Germaniam, Pr. El. Heidelbergensis, Ludouici, Friderici II, Ottonis et Friderici III, Archiater est factus. (b)

David Theodosius LEHMANNVS, Annaebergae, in Misnia, A. MD CXXXVI, XIII Cal. April., natus, A. MD CCIII, studi-

(a) *Vid Praetorius, d. l., p. 182.*

(b) *Vid. M. Adamus, Vit. Medic., p. 140, seqq., Andr. Quenstadius, in Dialogo, de Patriis illustrum Virorum, p. 192, Henelius, in Silesia Togata, apud Fibigerum ad Henelii Silesiogr. Renou. c. 7, p. 252, sq., I. C. Eberti Leorinum Erudit. p. 31, sq.*

studiorum causa, Vittembergam adiit, ibique, A. c10 10 ccvi, summos in sapientiae studio honores impetrauit, A. c10 10 ccx, Philosophorum Ordini Ascriptus, A. c10 10 ccxii, Professor Philosophiae extraordin., A. uero insequente ordinarius, est constitutus, † Anno c10 10 ccxv, XI Cal. Martias, aetatis fere xxix. Refert cl. M. Theoph. Grabnerus, (a) eum, paucis ante obitum suum mensibus, ipsi, de uxore ducenda, interroganti, respondisse, *Vxorem se nunquam ducturum esse, quoniam, imminere sibi mortem, praecideret.* Monumentum ei sequens positum fuit.

Pf. cxliix, Non moriar, sed uiuam, u. xvii.

D. O. M

V. C. *Dauidi Theodosio* LEHMANNO,
Annaebergae, xiiii Kal. April., ∞ 106 Lxxxi,
nato, atque, ab anno aetatis undecimo, Fri-
bergae liberaliter educto, qui indole huma-
na ac proba, ingenio alacri et doctrinae cu-
iuslibet capaci, iucundis moribus, religione
in Deum, pietate in parentes et aequales,
facile inuenit laudem et amicos, inque illu-
stri hac Academia, in qua ciuitatem adeptus
est, mense Octobr., ∞ 10 ccli, pertinaci in-
ustria,

(a) *In Vita eius, p. 88. Conf. p. 151.*

dustria, ex ima discantium cauea, per uarios honorum gradus ad Orchestram enisus, primum extra ordinem Profess. Philosoph. ∞ 10 cc xii, mense Februario, iussus, ac deinde ∞ 10 cc xiii, mense Ianuario, Poeseos Prof. Ordinarius constitutus est, nulla sibi, dum uixit, sorte infelicioꝝ, quam, cum matrem optimam, Annam Rosinam Cole-ram, ∞ 10 c cxi, mense Sextili, efferret, nec patri unquam doloris causa factus, nisi, cum in ipsis horum initiis, ingeniique ac aetatis flore, morte praematura interceptus. ∞ 10 cc xv, xi Cal. Mart., obiit, longiori uita dignus, nisi uita haec ipsi mors, mors uitae initium, fuisset. Filio desideratissimo

M. P

Christianus Lehmannus, S. Theol. Doct., Past. et Superintend. Frib., superstes pater. (a)

Nicolaus LEONICENVS, Vincentinus, Orator, Philosophus, Medicus, uir ad aeternitatem natus, quem ego, scribit Erasmus (b) ultimum heroum et aurei seculi reliquias appellabam, Medicinam Ferrariae, per LX annos et amplius, publice docuit, primus quoque fuit, qui Galeni

B Opera

(a) Lexici Eruditi Appendix, Neue Zeitungen A. 1716, p. 8.

(b) Epp. XX, 54.

Opera Latinitate donauit, notisque illustrauit, † A. CIƆ IO XXIII, aetatis xvi. Cibi et uini, inquit Iouius, (a) maxime abstinens, somnique minimi, praesertim uero Veneris continentissimus, usque adeo mollioris uitae uoluptates abdicauit, pecunias, luxuriae instrumenta, nec agnita quidem monetae nota, contemneret, oblatum et nulla delectum cura cibum caperet, nec unquam de fortuna quereretur, quod unam uir acutus studiorum laudem respiceret, nec opportuna mediocris uitae subsidia, benignitate Ferrariensium principum, Hercules, Alphonsique, filii, sibi de futura, prospiceret. -- Cum ego, pergit Iouius (b), aliquando comiter ab eo peterem, ut ingenue proferret, quonam arcano artis uteretur, ut tanto corporis atque animi uigore uitia senectutis eluderet, Viuidum, inquit, ingenium, perpetua uitae innocentia, salubre uero corpus, hilari frugalitatis praesidio, facile tuemur. (c)

Ioannes LIMNAEVS, Ienae, in Turingia, A. CIƆ IO XCII, ortus, studiis in patria,

(a) P. Iouii Elogia Doct. Virorum, p. m. 162.

(b) d. l., p. 163.

(c) Vid. Freherus, d. l., p. 1220, Parauicinus, d. l., p. 2, 49, Buddeus, d. l.

patria, et Academia Altorfina, ad finem perductis, in Italiam, Galliam, Angliam, Hollandiam, iter fecit, red-
 uxor autem, a Vilelmo, Saxonum Du-
 ce, iudex militaris est constitutus, de-
 inde I. V. Doctor, et Marchioni Bran-
 demburgico, Alberto, a consiliis san-
 ctioribus et Anspacensis Camerarius,
 † A. MDCLXV, aetatis LXXIII. (a)

S. LVCAS, Antiochenus olim Me-
 dicus, cuius etiam de arte pingendi
 multae narrantur fabulae, a diuo Pau-
 lo, cui quoque postea in itinere perpe-
 tuus affuit comes, dum Antiochiae
 fuit, uidetur ad Christianum coetum
 perductus. † A. C., ut quidam uolunt,
 LXX, aetatis xxciij, quo autem mor-
 tis genere, non liquet. (b)

Antonius MAGLIABECHIVS, Flo-
 rentinus, A. MDCCXXXIII ortus, ma-
 gni Etruriae Ducis Bibliothecae prae-
 B 2 fectus,

(a) Vid. VVittenius, d. l., Buddeus, d. l., Lex.
 Erud., Antuwort Schreiben auf etliche Frag-
 stücke eines Gelehrten Edelmanns, uuelcher
 in einer Preussischen Prouinz inwohnet, p. 192.

(b) Vid. Vil. Cauei Hist. Liter. Script. Eccles.
 p. 17.

fectus; † A. CIO IO CC XIII, aet. xxc.

(a)

Iason MAINVS, Mediolanensis, ex pellice procreatus, iura Ticini, ubi ter mille auditores habuisse fertur, Patauii, Pifis, magna auditorum frequentia, docuit, Romae ab R. Imperatore equitis et com. Palatini honore affectus, a duce item Mediolanensi consiliarius est constitutus, atque a Ludouico XII, Gall. rege, arcem Piope-ram, quaedam item praedia, dono accepit. Patauium, A. CIO cccc xxvii, uocabatur, ubi, etsi, loco salarii, mille ipsi ducati soluerentur, cum antecessores eius uix ducentos, trecentosue, accepissent, eo tamen stipendio contentus non fuit, sed auctarium semel iterumque postulauit, cui desiderio cum satisfacere amplius nollent, annis tribus praeterlapsis, Pifas demigravit. † Papiæ, A. aet. xxciii, relicto notho.

Me audiente, inquit Iouius (b), *interrogatus a Ludouico, Gallorum rege, cur nunquam duxisset uxorem, ut, te commendan-*

te,

(a) *Vid. Acta Erudit. A. 1714, p. 534, sq., Lex. Erud.*

(b) *d. l., p. 154.*

te, inquit, Iulius, Pontifex, ad purpureum
 galerum gestandum, me habilem, sciat.
 Audiuerat enim, honoris causa, eo die, au-
 rata in toga proficentem rex ipse, quinque
 cardinalibus et centum proceribus subsellia
 implentibus, cum, Genua sabacta, de Ligu-
 ribus triumphasset. Ea enim lectione digni-
 tatem equestrem, ob spectatum in acie faci-
 nus, de manu regis traditam, accendendae
 uirtutis ergo, ad posteros manare, diffini-
 uit. Nimia librorum lectione, quam
 saepe ad lucernam, clausis fenestris,
 usque ad meridiem continuare solebat,
 oculis paene priuabatur, adeo, ut, per
 annum, munere sibi concredito, fungi
 haud posset. Pro responsis et libellis,
 quos uocant, magnum postulabat pre-
 tium, ita, ut saepe L uel C ducatos
 caperet, sed, ut Iulius ait, consultori-
 bus pretio grauis uideri poterat, nisi, pecu-
 niam acceptam, si causa decidissent, libe-
 rali pactione, se continuo redditurum, pro-
 ficeretur. Idem de eo haec refert. (a)
 Missus Ticinum, ad ius ciuile perdiscendum,
 primo anno ita ingenium ad uitia, illam-
 que supra cetera pestilentem aleam, defle-
 xit, ut cum hospite decoqueret, et iuris co-
 dicem,

(a) d. l., p. 153.

dicem, in membranis scriptum, magno emptum pretio, foeneratori tradere cogeretur, ipse uero demum sordida in toga, capite tonso, quod id tinea deformis obsideret, ridiculus uideretur. Sed mature et peracerbe castigatus, se ipsum collegit, bonaeque frugis personam nequaquam mentitus, tanta contentione in studiis disputationibusque sese exercuit, ut doctores ipsi, aequalisque inuentus, eum adeo celeriter atque feliciter profecisse, mirarentur.

Petrus de MASTRICHT, Coloniae A. MDCCXXX, mense Nouembri, lucem aspexit, coetui sacro Sontensi, prope Vesaliam, utilem praestitit operam, deinde sacris Glucstadiensium praefectus, tum Hebraeae linguae ordin., et Theol. extraord., A. MDCLXII, in Academia propter Viadrum, factus est Professor. Anno insequente Duisburgi Philosoph. et Theol. Doctor creatus, ibidem, A. MDCLXX, Professor constitutus est Theol. et una Sacerdos, post septennium autem, A. MDCLXVII, Traiecti ad Rhenum, Theologiae provinciam nactus. A. MDCCVI, propriodie Cal. Febr., uespertino tempore, per gradus lapideos in culinam descendens,

dens, repentino casu in pavementum delapsus, † die x Febr., aet. LXX VI, coelibatu caste semper (a) et ubique transacto, non modo sine crimine, sed criminis suspicione, quotidianisque pietatis exercitiis tam religiose obseruatis, ut minus neglexerit, quam nocturnam quietem, prandium, aut coenam frugalem.

Robertus MVRREY, Scottis, primum sub Ludouico XIII, Galliarum rege, Legatus, deinde in Scotia, aduersus Carolum I, Imperator, tum Carolo II a sanctioribus consiliis, quem instigabat, ut Societatem Regiam, cuius omnium quoque primus fuit praeses, fundaret. Fuit de reliquo Mathematicus, Chymicus, Rosencrucianorum patronus, sexus feminei hostis, † A. MD C LXXIII. (b)

Daniel NESSELIVS, Vlzena Lu-naeburgicus, Vindobonae primum, ubi quoque ad Pontificiorum transit castra, in legationibus fuit a secretis, deinde, A. MD CLXXIX, Lambecio
B 4 de-

(a) *Becmannus, d. l., p. 175. Conf. Henr. Pontani Laudatio funebris, in eius obitum habita, et Ultraieci edita, A. 1706.*

(b) *Lex. Erud.*

defuncto, Bibliothecae Caesareae praefectus, a Leopoldo etiam, Imperatore, inter nobiles et consiliarios receptus, † A. MDCC. (a)

Henricus NICOLAI, Gedani, Anno MDCCV, natus, A. MDCCXXX, in Gymnasio patrio, Logices et Metaphysices prouinciam est nactus, cui quidem muneri ita praefuit, ut ei honores in Theologia summi, et a Georgio Vilelmo, Pr. El. Brandenburgico, et a Georgio, Hassiae Comite, offerrentur, quos tamen, ut fertur, recusauit. A. MDCCII, ob inobedientiam erga senatum, ab sparta remotus, in Gymn. Elbingensi Theol. et Philos. Professor honorarius euasit, paulloque post, ut Pr. El. Brand. esset a consiliis sacris, uocatus A. MDCLIX, in patriam rediit, agnitisque in doctrina erroribus, † ibidem, A. MDCLX, aet. LVI. Cum Elbingae, anno aetatis LII, in eo esset, ut nuptias cum uirgine quadam celebraret, sponsa, die nuptiis sacro, posito speculo, in ornando comandoque esset occupata, uel

(a) *Vid. I. G. Eccardi* *Monatliche Auszuge*, A. 1700, p. 332, *Ern. Vil. Tenzelii Colloq. Menstr. A. 1693*, p. 206, sq., *Clarmundus*, in *Vitis*, P. V, p. 147, sqq.

uel peste, uel feбри petechiali, obiit, ut ipse Nicolai, in prooemio, quod Godofr. Zamelii Tumulo Hymenaei praefixit, refert. (a)

Ioannes NICOLAI, Ilmensis, ex comitatu, Suarzburgico, studiis, in Iennensi, Lipsiensi, Helmstadiensi, Marpurgensi et Giffensi, Academia absolutis, Tubingam ad professionem Antiquitatum est uocatus, † A. MDCCIIIX, aet. LV. (b)

Blasius Franciscus, Comes de PAGAN, in Prouincia Gallorum, A. MDCCIII, natus, celebris in Gallia dux et mathematicus, ab anno aetatis duodecimo iam castra secutus, multis in proeliis fortiter se gessit, uariosque libros, sermone patrio confecit. In pugna quadam orbatu oculu est, ac deinceps omnem plane uisum amisit, † A. MDCLXV. (c)

B 5

Blasius

(a) Vid. *VVittenius*, in *Memoriis Philosoph.* Dec. VII, p. 379, *Godofr. Arnoldus*, in *der Kezer Hist.* III, 12, p. 120, *Praetorius*, d. l., p. 80, sq., *I. Micraelius*, H. E., p. 1306, sqq.

(b) *Noua Liter. Germ.*, A. 1709, *Lex. Erudit.*

(c) *Buddens*, d. l.

Blasius PASCALIS, Gallus, Montur-
 turgienſis nobilis, cuius uitam ex ſe-
 quenti eius epitaphio uidere licebit. B.
 PASCALIS, ſcutarius nobilis, hic iacet.
 Pietas, ſi non moritur, aeternum uiuet.
 Vir coniugii neſcius, religione ſanctus, uir-
 tute clarus, doctrina celebris, ingenio acu-
 tus, ſanguine et animo pariter illuſtris.
 Doctus, non Doctor. Aequitatis amator,
 ueritatis deſenſor, uirginum ultor, Chri-
 ſtianae mortalitatis corruptorum acerrimus
 hoſtis. Hunc rhetores amant facundiſſi-
 mum, hunc ſcriptores norunt elegantem,
 hunc mathematici ſtupent profundum, hunc
 philoſophi quaerunt ſapientem, hunc Docto-
 res laudant theologum, hunc pii ueneran-
 tur auſterum, hunc omnes mirantur, omni-
 bus ignotum, omnibus licet notum. Quid
 plura, uiator, quem perdidimus Paſcalem,
 is Ludouicus erat Montaltius. Heu, ſatis di-
 xi, urgent lacrymae, ſileo. Et, qui bene
 precaberis, bene tibi eueniat, et uiuo, et
 mortuo. Vixit annos xxxix, m. ii. Obiit
 A. R. S. cio v c Lxii, xiiii Cal. Sept. Ὀλέθῳ
 Πασκάλιος, Φεῦ, Φεῦ, πένθος ὄσον. Ceci-
 dit Paſcalis, heu! heu! qualis luctus! Poſuit
 A. P. D. C. moerens Aurelian. Canoniſta. (a)

Iaco-

(a) Vid. VVittenius, d. l., Baylius, d. l.

Iacobus PERIZONIUS, Domo Groeningensis, in Academia primum Franquerana Historiarum et Eloquentiae, deinde uero, in Lugunensi B. Historiarum, Eloquentiae et Graec. Literarum, doctor publicus, † ibidem, A. MDCCXV, aetatis LXIII. Tanto (a) tamque eximio amore per totam uitam literarum studia dilexit, ut propterea coelibatum eligeret, et literariam solitudinem inquieto mulieris consortio anteferet. In ultimis, quas reliquerat, uoluntatis suae tabulis inter alia praecepit, ut, ex 20000 florenorum redditibus, studiosorum elegantiorum literarum par, per septem annos, aleretur. Codices manu exaratos Bibliothecae publicae legauit, quae et ceteris rarioribus libris illos adiunxit, et in rei memoriam locum, ubi illi afferuantur, imagine Perizonii exornauit. Quamuis itaque nullis liberis genus suum ad posteros propagauit, in libris tamen uiuit, quibus magnam sibi nominis gloriam acquisiuit. (b)

Aulus

(a) *Acta Erudir. A. 1716, p. 95, sq.*

(b) *Vid. Histoire de la Republique des Lettres, T. IX, p. 412, ubi de Perizonii coelibae uita haec referuntur, Nous ne devons pas oublier d'ajouter, qu' il a toujours uecu dans le*

Aulus PERSIVS Flaccus, Volaterranus, eques, poeta, satyrarum item conditor seuerus, † A. C. LXII, aetatis XXIX, sub Nerone. *Probis moribus fuit (a) et egregia uitae integritate. Quocirca continere se non potuit, quin ipsum quoque Neronem, eiusque iniquissima flagitia liberius accusaret, ut qui sub Midiae, regis, nomine illum irriserit, satyrica quadam urbanitate. Sed, monente Cornuto, carmen immutauit. (b)*

Ioannes Vincentius PINELLVS, Genuensis, Neapolim est patriam sortitus, uir (c) maximi nominis, philologus, poly-

célibat, crainte, sans doute, que s' il prenoit quelque engagement, il ne fût souvent détourné, arrêté dans le cours de ses études, par les soins si fréquens, que demande une famille. *Neue Zeitungen*, A. 1715, p. 172, sqq., *Lex. Erud. Append.*

(a) *Crinitus, de Poetis Latinis*, III, 56.

(b) *Vid. Suetonius, in Vitis illustr. Grammat. et Rhet., Lilius Greg. Gyraldus, OO. T. II, p. 235, Ger. Io. Vossius, de Poetis Latinis, p. 41, Io. Alb. Fabricius, Biblioth. Lat. pag. 354, M. Georgius Nicol. Kriegk, in Disp., de Persio, Ienae, A. 1701, hab.*

(c) *Morhofius, Polyb. I, 1, 19, 19.*

polyhistor, eximius, magnorum in literas
et literatos meritorum, quos fouit, ornauit,
ope consilioque iuuuit. † A. MDCCCLXIX.
(a)

Christianus Henricus POSTELLVS,
Friburgi, in Ducatu Bremensi, A. MDCCCLXIX,
ortus, Rostochii, A. MDCCXXIII, l. V. Lic. factus, in literis, quae
ad humanitatem spectant, uersatissimus
fuit, linguas item, sigillatim Graecam,
Latinam, Teutonicam, Gallicam, Etruscam,
Hispanicam, Lusitanam, Anglicam, Belgicam,
calluit, Galliamque, Angliam et Belgium, per-
agravit, † Hamburgi, A. MDCCCLV, aet. LIII.
Coniugem (b) nunquam duxit, sed tempus omne,
a negotiorum forensium tractatione reliquum,
libris impendit, uariarumque ingenia monumenta edidit. (c)

Beatus

(a) Vid. Paulus Gualdus, in Vita Pinelli, quae
in Vitis Select. quorundam eruditiss. ac illustr.
uiroꝝum, Vratislaviae, A. 1711, in 8, editis,
p. 295, sqq., extat, P. Gassendi Vita Nic.
Claud. Peirescii, p. 30, VVittenius, d. l.

(b) Noua Lit. Germ., A. 1705, p. 280, ubi etiam
uocatur literator, inter summos summo iure
referendus.

(c) Vid. Lex. Erud.

Beatus, s. Bildius, RHENANVS, Sele-
 ftadii, in Alfatis, A. cío cccc xxcv,
 natus, uir, teste Thuano (a) in huma-
 nioribus literis, antiquitate et pia doctri-
 na, exercitatissimus, ingenio mitis, etc. †
 Argentorati, A. cío dō XLVII, aet. LXII.
 Vixit (b) in patria tranquillissime, et, ut
 ita posset perseuerare, a Carolo, Caesare,
 priuilegium ciuiliu uacationum obtinuit,
 quo liber in patria esset a senatoriis et fo-
 rensibus laboribus. Mansit quoque in coe-
 libatu, quod in ea uita minor sit sollicitudo
 et molestia. Vixit, dum uixit, absque ullo
 maleficio, ullane iniuria, uixit temperan-
 ter et uitam plane philosophicam. -- Paucis
 ante uitae finem annis Annam Brunoni-
 am, uiduam, sibi despondit, mulierem bo-
 nae existimationis, quod senectus frigida
 uesicae dolorem quodammodo sedasset. Ve-
 rum, cum ille mox recrudesceret, nuptias
 solennes distulit, et, morte praeventus, non
 celebrauit. Idcirco Medicorum consilio,
 postquam curari non potuit, ad Badenses
 balneas profectus est, sed in iis non allenua-
 tio

(a) ad A. 1547.

(b) *Henr. Pantaleonis Prosopograph. P. II, p. 123, sqq.*

tio morbi, uerum tanta exacerbatio, extitit, ut, inde Argentoratum deportatus, impatiens, propter imbecillitatem, uectionis, ibi diem suum clausit. -- Quanquam uero octo millium aureorum, Argentinensis existimationis, in bonis haberet, tamen morte praeventus, intestatus decessit, nisi quod Bibliotheca, Rudolphi, famuli, testimonio, senatui et ciuibus Selestadianis legata fuerat. Cadauer autem Argentorato Selestadium asportatum fuit, ut patriae, a qua animum acceperat, etiam corpus restitueretur, ubi etiam doctissimus ciuis, omnium bonorum luctu, summo honore, sepultus fuit. Ob nimiam eius auaritiam, de eo quidam dicere consueuerunt, *Beatus est beatus, sed sibi soli.*

Ioannes RHODIVS, Hafniensis, artis salutaris Doctor, huius et (a) literarum paene omnium, seueriorum atque elegantiorum, peritia admirabili, et ingenii iudicique acumine, clauditis, qua laborabat, uitium abunde rependit. A. MDCCXXIII Patauium adiit, ibique priuatam, ad mortem usque, egit uitam. Nam, quamuis

(a) Tb. Bartholinus, de Morbis Bibliis, p. 4. Conf. Io. Moller i ad Alberti Bartholini L., de Scriptis Danorum Hypomnemata, p. 300, sqq.

uis A. MD C XXXI, in eadem Academia Botanices prouinciam, cum horti Medici praefectura coniunctam, deinceps in patria Physicam, nancisceretur, haec tamen munia postposuit uitae priuatae, † A. MD C LIX, aet. LXXII.

(a)

Ioannes RODENBORCH, siue *Rodenburgius*, Antuerpianus, defuncto factis *Frider. Taubmanno*, A. MD C XIII, in *Poeseos* prouincia, *Vittembergae* successit, A. MD C XV, *Daniscum*, ad *Gymnasii* Prorektoris et *Theol. Professoris* munus obeundum, adiit, infecta uero corporis animique infirmitate, A. MD C XVII, *Gryphibergam Pomeranorum* petiit, ubi, apud sororem, paullo post †, anno aet. XLV, ultimus familiae *Rhodemburgianae*.

(b)

Ianus

(a) *Vid. VVittenius, d. l., Tomasini Gymn. Patau., I, 34, p. 89, et III, 14, p. 305.*

(b) *Praetorius, d. l., p. 62, sq., ubi etiam scribit, eum Vittembergae summos in theologia honores assumpsisse, cuius tamen nomen neque in D. Godofr. Sueui Vittembergae, neque in Andr. Sennerti Athenis Vittembergae, inter illos, qui ab Academiae conditu, Doctores et*

quae appellatur Gros-Zunder, obeundum, A. c10 10 c xxc, Diaconus ad D. Catharinae, atque, eodem anno, Pastor ad D. Marianam aedem, in patriam reuocatus, † A. c10 10 c xii, aet. lxxv, muneris xxxv. Ob lites, quas cum diuo D. Samuele Schelugio habuit, satis notus. (a)

Caspar SCIOPPIVS, Neagora Palatinus, uir alioqui doctissimus, sed maledicentissimi oris, et, quoniam nemini suorum temporum literato pepercit, merito literatus canis appellatus. In Rom. quidem Imperatoris aula emergere cupiebat, et titulum quoque Patricii Romani, Equitis D. Petri, Consiliarii Hispan., Comitisi Palatini, Comitisi de Clara Valle, obtinebat, nihilo tamen ditior fiebat. A. c10 10 xcix religionem Lutheranam cum Pontif. commutauit, pluraque scripta reliquit, quam annos uitae numerauit, † Patauii, A. c10 10 c lxxiii, octogenario maior. (b)

Adamus

(a) *Vid. M. Andr. Charitii, de Eruditisi Gedani ortis, p. 130, sqq., Lex Erud.*

(b) *Freherus, d. l., p. 775, VVittenius, d. l., I. Imperialiis Museum Histor., cum L. Allatii Apibus*

Adamus de SEBISCH, Vratislavia Silesius, A. cix d c x, ortus, praesidiū oppidani, in patria Centurio, rei tormentariae Praefectus, confecit Viram Reichelii, purpurati, quae adhuc in MS., cum tota eius relicta Bibliotheca, ibidem, in Biblioth. Elisabetana, extrat. † A. cix d c xxciix, aet. lxxix. (a)

Ioannes Fridericus, S. R. I. Comes a SEILERN, Rom. Imperatori a consiliis sanctioribus, et summus aulae Cancellarius, † Vindobonae, A. cix d cc xv, aet. lxx. (b)

Leobardus SIRICHIVS, Patauinus, Francisci Petrarchae institutione usus, eidem ita gratus acceptusque, ut quoque ab eo heres, inter alios, scriberetur, † A. cix d cccc xc. *Coniugii (c) molestias ut subterfugeret, perpetuo coelibatui addictus, pro liberis, literis operam liberius dedit.*

C 2 TA-

Urbanis, Hamb. A. 1711, editum, p. 214, *Clarmundus*, d. l., P. IX, p. 105, sqq.

(a) *Lex. Erudit.*

(b) *Noua Lips.* p. 373.

(c) *M. Hankins, de Scriptoribus Romanis, P. I,* 203.

TATIANVS, Syrus, Iustini Martyris, discipulus, initio ueram de Deo doctrinam professus, postea uero in magnos prolapsus errores, nouam haeresin Encratarum condidit, ob abstinentiam a nuptiis, carne et uino, quam profitebantur, ita dictorum. Inter alia quoque dicebant Encratitae, nuptias fere nihil a fornicationibus distare. (a)

Elias **TAVDIVS**, Regiomonte Prussus, A. MDCC LXXI, mense Augusto, Gymnasii Toruniensis Professor, † A. MDCC LXXVI, M. Augusto. (b)

Ioannes **THEODORI**, F. S. R. M. Hafniae, A. MDCC XXX, natus, in collegio cancellariae et illustris Guldenloeuuii, per annos XXIX, a Secretis, uir doctissimus, qui multis legationibus, ut secretarius, praefuit, † Hafniae, A. MDCC XCIX, aet. fere LXIX. *In pauperes*

(a) *Augustinus, haeres. 25, Clemens Alexandr. Stromat. L. VII, P. Stockmanni Elucidarius Haeresum, alique plures.*

(b) *Praetorius, d. 1., p. 215.*

peres (c) lautas omnino summas liberaliter erogavit, quod coelibem vitam duxerat, et heredes eius, satis locupletes, non indiguerint. Rerum naturalium et numismatum rariorum pulcherrimum museum collegerat et ditissimum, quod celsissimo suo domino Guldenloeui legatum esse uoluit, in sui memoriam.

Ioannes VALDESIVS, eques Hispanus, IC. non incelebris, religionem in Neapolitano regno uolebat repurgare. Fertur enim, in itinere, quod in Germaniam fecit, Lutheri doctrinam imbibisse, et, reuersum in patriam, non nullos Lutheri, Buceri et Anabaptistarum, libros secum tulisse, et, more Lutheranorum coetus, conuentus, priuatos intra parietes, instituisse. P. Martyr, Bernardinus Ochinus, ac quaedam non infimae sortis feminae, cum eo consentiebant, sed quaestio Hispanica illis erat impedimento. Minime uero per omnia cum Lutheranis fecit, cum primis in do-

C 3

ctrina,

(a) *Noua Liter. Maris Balt. A. 1698, p. 79.*

ctrina, de S. Triade, eaque de causa
ab Vnitariis inter suos numeratur
Valdesius, † Neapoli, A. MD LV. (a)

Michael VERINVS, Hugolini fi-
lius, poeta iuuenilis, † anno aetatis
xvii, uaria reliquit carmina, de qui-
bus tale extat *δίστιχον*,

*Disticha composuit, docto miranda
parenti,*

*Quae claudunt gyro grandia sensa
breui.*

Continentiae adeo fuit deditus, ut Me-
dicis, ad coniugium, spe proposita sa-
lutis, sollicitantibus, audiens non fuerit,
et mortem, raro exemplo, praetule-
rit castitari. Hinc Angelus Politianus
ita de eo cecinit, (b)

Sola Venus poterat, lento succurrere morbo.

Ne se pollueret, maluit ipse mori.

Philip-

(a) Antonii Biblioth. Hisp. Noua, Buddeus,
d. l.

(b) Koenigii Biblioth. R. et N., Scaliger de re
Poet., p. 791, Buddeus, d. l., Lex. Erud.

Philippus *Iacobus* VVALSCHMIDVS, Moeno Francofurtanus, Medicinae Doctor et Practicus, † A. MDCXXCVI, aet. XLIX. (a)

Daniel VVHITHEAD, Theologus Anglicus, sub imperio Mariae, reginae, Francofurti commorabatur, sed, tempore Elisabethae, domum reuersus, ex singulari eius gratia, ipsi Archiepiscopatus Cantuariensis, et, alio tempore, Xenodochii prope Westmonasterium praefectura, offerebatur, quem tamen honorem modeste recusauit. Eam ob causam uero tanta apud reginam fuisse in gratia fertur, quod semper coelibem ageret uitam, et alioqui sacerdotes, in matrimonio uiuentes, fere nihil aestimare consueuerit, † senex, A. MDCCLXXI, aet. LXX. (b)

Constantinus VVOLFIVS, Gedanensis, A. MDCXXCVI, Magister Vittembergae

C 4

(a) *Wittenius*, d. l., in *Append.*

(b) *Freherus*, d. l., p. 225, *Lex. Erud.*

bergae creatus, praeterlapso biennio,
inter Ord. Philos. Ascriptos receptus.
Itinere, per uarias Germaniae, An-
gliae Belgiique, Academias, ad finem
perducto, domum reuersus, ibi-
que, A. MDCCXII, ad Hebraearum
Graecarumque literarum, in patrio
Gymnasio, professionem, et, A. MDCCXIX,
ad D. Corporis Christi sa-
cerdotium, est uocatus, † A. MDCCVI,
aetatis LXV. (a)

(a) Praetorius, d. l., p. 149, Charitius, d. l., p.
134, sq.

CLAV-

CLAVDIUS BADVELLVS*

DE
RATIONE VITAE STUDIOSAE AC
LITERATAE IN MATRIMONIO
COLLOCANDAE ET DEGENDAE

AD ORNATISSIMVM VIRVM ATQVE
DOCTISSIMVM HOMINEM

IOANNEM MASSECALVM

SVMMAE CVRIAE THOLOSANAE PRI
MVM PRAESIDEM

Quanta sit, PRAESES, humani ingenii non solum imbecillitas, sed etiam prauitas ac peruerfitas, in iis rebus instituendis, quae ad vitam colendam pertinent, cum ex multis aliis intelligi potest, tum ex hoc, quod tam saepe, tamque diligenter, in diuinis literis a Deo admonemur, Ne prudentia nostra

C 5 nita-

* De Baduello, cuius fuerit, nihil admodum constat. Editus uero est hic libellus Lugd. apud Seb. Grypbium, A. 1612 LII, recusuf Lipsiae, A. 1613 CXXCI, in 8, cum praef. Greg. Bersmanni. Vulgavit praeterea Notas in Ciceronis Orationes, L. de Officio Professorum, Acta Martyrum, sui seculi, Geneu. 1616 LVI. Vid. Georg. Matthias Koenigius. d. l.

nitamur, neque nobis ipsis confidamus, sed omnia nostra consilia, omnemque uitae, et instituentiae, et moderandae, rationem, ad diuinam sapientiam atque auctoritatem reuocemus. Quid enim est homine uanior, et ad prauas opiniones, omnesque errores, magis pronum atque proiectum? Quid tantis ignorantiae caecitatisque tenebris est implicatum, quantis humanum ingenium, sibi confidens, implicatur? Quid uero tam confidens, audax, tamque temerarium, quam hominis animus, in iis praesertim rebus constituendis, quas et hominibus, et Deo in primis, probari, uult, in quibus si aliqua species religionis affingi potest, tum, uix dici potest, quantum spiritus, quantumque arrogantiae, sibi sumat, quamque perniciosè tum sibi, tum aliis, plerumque consulat. Est enim in natura ipsius hominis insitus, uel potius innatus, amor sui, qui a Graecis *Φιλαντία* appellatur, qui quidem facit, ut homo seipsum, suaque omnia, nimium et amet, et probet ac admiretur. Is autem amor cum sit plane caecus et inconsultus, per saepe accidit, ut, in iudicando et deliberando, mentis iudicium a ueritate abducatur, et ea ad consilia deducatur, quae magis ualent ad perniciem, quam ad salutem. Quod si etiam accedat consuetudo, quae, tanquam nutrix, suscipiat, alatur ac confirmet, quod ab errore prauaque opinione partum est, tum uero huiuscemodi humana institutio tantum ius suscipit, tantamque auctoritatem, ut humana temeritas diuinæ sapientiae longe anteponatur, ipsaque

ipsaque ueritas superetur a mendacio ac uanitate. Itaque euenit, ut, quae a Deo sunt instituta ac mandata, ea negligantur, pro nihiloque habeantur, quae uero ab hominibus inuenta et introducta sunt, ea ita fanciantur et colantur, ut ad omnem uitae perpetuitatem permanfura, firmitateque autoritatem ac religionem inuiolatam retentura, uideantur. Longa est oratio, qua possem demonstrare hanc humani ingenii uel temeritatem, in rationibus uitae comparandis, aut potius comminiscendis, uel summam arrogantiam, in iisdem commendandis atque imperandis. Sed MATRIMONIVM, de quo nobis haec instituta disputatio est, unum pro multis exemplum nobis erit, in quo facile cognoscere poterimus, quanto plus in uita instituenda audacia hominis sibi tribuat, quam Deo, ad cuius consilium atque arbitriam tota ratio uitae nostrae est conferenda. Nam, cum coniugii sancta moderataque institutio ceteris omnibus rebus, quae a Deo hominum generi tributae sunt, et dignitate praestet, et utilitate, tamen, nescio, qua impietate, in tantum contemptum uenit, ut profani prope, et a Christiana religione alieni habeantur, qui hoc genus uitae suscipiunt, sancti uero ac diuini, qui contrariam uitae rationem deligunt. Neque uero ita sentio, coelibatum esse hominum inuentum, sed donum Dei singulare, institutumque diuinum, si caste, pudice ac pie, traducatur. Cuius tamen non ita est amplificanda gloria, ut coniugii, quod etiam a Deo est institutum,

entum, dignitas minuatur, praefertim, si ii, qui in matrimonio degunt, castius ac modestius uiuant, quam illi, qui in coelibatu acquiescunt. Ad quem si naturam afferunt intemperantem, animumque magis libidini, quam pudicitiae, deditum, causam nullam uideo, cur illud genus uitae extollere tantopere debeant, et coniugium contemnere. Vtrunque enim diuinitus est institutum, et bonum ac salutare Dei munus, si usus bonus ac moderatus sit utriusque, non abusus ullus, ad propriam, uel libidinem, uel gloriam ac insolentiam, adhibitus. Sed tanta est uis eius amoris, quo quisque se prosequitur, ut iudicium ueri omne tollat, animoque eas offundat tenebras, ut, ne in clarissimis quidem rebus, homines perspiciant, quid Deus uelit, et natura desideret, aut, si perspiciunt, contra tamen, et Dei uoluntatem, et suam naturam, contendunt, atque, Gigantum more, cum Diis bellum gerant. Nam, quid hoc est aliud, quam, Deo improbante, et natura repugnante, stulte eam rationem uitae suscipere, quam honeste ac pie tueri non possis? Quod si neque ex uerbo Dei, ad quod, tanquam ad normam uitae, omnia nostra consilia studiaque sunt dirigenda, uoluntatem eius intelligunt, neque ex ipsa natura, quae quibusdam in rebus dux optima esse solet, eius desiderium sentiunt, usumque coniugii necessarium et honestum appetunt, ex ea certe uitae ratione, quam ipsi degunt in omni turpitudine, possunt satis intelligere, quod genus uitae sit maxime et
Deo

Deo probatum, et naturae hominis accommodatum. Sed tantam vim habuit opinio, semel suscepta, diuturnaue confirmata consuetudine, in eam caecitatem homines adduxit, ut neque ea incommoda atque dedecora, quae sunt immixta religioni, uidere potuerint, neque ea Dei iudicia animaduertere, quae in matrimonii contemptores, impurosque scortatores, plurima grauissimaque facta sunt. Amat enim Deus sua opera ac instituta, eaque, uult, tenere eum locum, quem unicuique attribuit, neque pati potest, ut eorum dignitatem temeraria cuiusquam cupiditas labefaciat. Sanctificatur enim in operibus suis Deus, cum ea ab hominibus, cum maxima auctoris laude, recognoscuntur et commendantur, uituperatur uero, cum aut ingrante obscurantur, aut impie contemnuntur. Cum autem coniugium, in institutis Dei summis, summisque eius erga humanum genus beneficiis, primum locum obtineat, quod ab ipso, et ab initio, ad hominum salutem, fuit institutum, et postea omnibus aetatibus semper commendatum, non potest non moleste ferre, cum, illud contemni, aut sperni, uidet, ab iis praesertim, qui, alio in uitae genere, quod imprudenter, aut etiam nequiter, susceperunt, nullam non modo sanctimoniam ac pietatem prae se ferunt, sed ne speciem quidem pietatis, qua se aliis aut uenditare possint, aut etiam, quemadmodum solent, anteferre. Quare eiusmodi poenis eos affecit, et quotidie afficit, ut intelligere facile possint, nisi

place

plane deplorati essent, atque perdit, neque dona Dei esse superbe repudianda, neque inconsulte ea affectanda ac appetenda, quae naturam superant, hominumque sunt perpaucorum, castitatem uero pudicitiamque esse quaerendam et praestandam, non in eo uitae genere, in quo non possint, sed in eo, in quo possint. Nam, id conari, quod non possis, summae dementiae est, tentandi autem fallendique causa id suscipere, in eoque cum flagitio ac dedecore permanere, desperatae impietatis, initio uero, quod est optimum aptissimumque, deligere, prudentiae, et postea commutare uitae genus male institutum, ut, conscientia salua, uiuas, ingenii non deplorati, et Deum metuentis. Sed ea ratio uitae in coelibatu degendae primum fuit suscepta, aut potius mandata, iis, qui res diuinas administrant, qui sacerdotes appellantur, a quorum quidem officio ac munere, quod est in rebus diuinis administrandis, coniugium alienum existimatum est. Neque id tam, propter coniugii indignitatem, et aliquam, quae in ea uita existeret, turpitudinem, quam, propter curam atque sollicitudinem, quam plerunque ea coniunctio habet, quae ad illam sanctam occupationem, rerumque diuinarum curationem, minime adiungenda uidebatur. Itaque, ut commodius ac liberius Deo seruirent, munusque in ecclesia suum obirent, sacerdotes a coniugio remouerunt, omnibusque curis huius mundi uacuos esse, uoluerunt. Neque fuit mens alia eorum, qui

qui coelibatum induxerunt, neque aliud quicquam propositum habuerunt, quam, uitae quamdam libertatem et commoditatem, ad munera ecclesiastica obeunda necessariam. Nec uero, quemadmodum plerique faciunt, ea institutione aliquid de coniugii dignitate detrahere uoluerunt, nec ab honesta uitae coniunctione hominem abducere, nec uiam ad libidinem atque flagitiorum omnium licentiam aperire, nec etiam maiorem iustitiae sanctimoniaeque commendationem, aut apud Deum, aut apud homines, quaerere, sed uacuitatem tantum omnium earum rerum, quibus uita humana, in matrimonio collocata, implicari solet. Nam, ut ait Paulus, * qui maritus est, eam suscipit sollicitudinem, ut uxori placeat, eique satisficiat. Qui uero est coelebs, coniugioque solutus, eam curam habet, ut soli Deo placeat, eique liber inferuiat. Reliqua autem, hac excepta commoditate, parem prope iustitiae et sanctimoniae laudem gratiamque apud Deum habere, existimarunt, modo fides adesset, quae, in quocumque genere uitae, cum Deo integre ac pie uiueret, et se suaque omnia studia atque officia approbaret. Sed hi, qui postea secuti sunt, eo instituto ita sunt abusi, ut coniugium uituperarent, et quasi rem profanam iudicarent, ab eoque, quoscumque possent, auocarent, neque ipsi tamen eam ducerent uitam, quae ei instituto, atque studio pietatis, conueniret.

Quod

• 1 Corintb. VII, 32, 33.

Quod si, suae professionis, institutionisque maiorum, memores, honestius ac uerecundius uiuerent, tamen modestiae Christianae esset, de matrimonio ita sentire et praedicare, ut is uult, qui illud instituit, neque ita sibi placere in coelibatu donoque uirginitatis singulari, ut alios, in dissimili uitae genere caste modesteque uiuentes, despicerent, ac pro nihilo ducerent. Nunc uero, cum ea sit eorum uitae ratio, quae tota libidini, tanquam prostibulum quoddam, pateat, miror, qua fronte, et quo ore, audeant coelibatum illum pudicitiae nomine ornare, quem flagitiis omnique dedecore contaminarunt. Quasi uero scortatores et adulteri, sub praetextu coelibatus, regnum Dei sint possessuri, ac non potius ii, qui, ad quamcunque uitae rationem a Deo uocati, in ea modeste ac sancte uixerint. Sed sacerdotes ista uiderint, et maxime ii, qui, eodem ordine locati, maiorem, quam isti impuri scortatores, tum salutis, tum existimationis, rationem habent. Puto enim, non nullos esse ex eo genere hominum, qui Deum metuant, in eoque instituto atque ordine honeste uiuant. Qui, utinam, eam curam sollicitudinemque suscipere, ut impudicos flagitiososque continerent, aut, quod est facilius, loco illo ordineque amouerent. Ita enim consulerent honori et dignitati eius instituti, quod castissimis sanctissimisque moribus eorum, qui illud amplectuntur, in primis ornatum esse, oportebat. Nunc, propter multorum libidines intemperantes,

perantes ac flagitiosas, ita male audit, ut coelibatus, non ad colendam pudicitiam susceptus, sed ad libidinem explendam appetitus, esse uideatur. Priores quidem illos, qui eius uitae fuerunt autores, puto, magnam causam habuisse, non tam gratiae apud Deum, aut homines, maioris ineundae, quam opportunitatis ministerio ecclesiae comparandae. Quamquam et antea D. Paulus * praedixerat, futurum, postremis temporibus, genus quoddam spirituum fallacium, qui homines a matrimonio prohiberent. Non tamen in eo, hominum genere pono eos, qui coelibatum sacerdotum instituerunt. Fuit honesta ratio, ut dixi, et grauis causa, eius institutionis, et ea, quam idem Paulus iis, qui Deo libere seruire uolunt, proposuit. Utinam, hi, qui ecclesiae ministri uolunt esse, eandem mentem atque animum afferrent ad coelibatum suscipiendum, quem illi, uel habuerunt ad instituendum, uel ad colendum ipsi attulerunt, perpetuoque retinuerunt, et iis moribus atque studiis honestarent id uitae genus, quod maiorum continentia, castitate ac sanctitate, maxime fuit celebratum. Nunc plerique pulcherrimo praestantissimoque instituto magis abutuntur ad licentiam cupiditatum suarum, quam utuntur ad eas commoditates, quas ueteres, in eo introducendo et suscipiendo, secuti sunt. Quod si maiores existimassent, aut tantam turbam futuram sacerdotum, aut tantam licentiam libidinum,

D

num,

* *Timoth. III, 3.*

num, tantamque in omni flagitiorum genere impudentiam, nunquam profecto, qua fuerunt pietate, eam rationem induxissent, aut, ad pauciores atque modestiores eam pertinere, uoluissent. Quamobrem in huiuscemodi rebus instituentis, quae ad uitam pertinent, magna cautio adhibenda est, omniaque incommoda prouidenda, quae leges et instituta illa possunt consequi. Neque solum uidentum, quam rectum honestumue sit id, quod in rep. aut ecclesiam introducit, sed etiam prospiciendum, quo modo illud corrumpi possit, et iis incommodis, quae consequuntur, certa quadam ratione occurrendum. Vt in coelibatu, si cautus delectus fuisset praescriptus, et certus numerus sacerdotum praefinitus, non ea existerent uitia et dedecora, quibus sanctissimus ordo indignissime contaminatur. Neque sane fuit difficile, uidere, in tanta, tamque infinita, turba sacerdotum, eorumque imperitorum, ac otiosorum, non magnum futuram locum castitati. Quae, cum sit donum Dei rarum et singulare, cuius, ut ait Christus in euangelio, non sunt capaces multi, quomodo posset tam late patere, quam late patet eorum coelibatus, qui sacerdotio fuguntur? Requirit enim ea uirtus, primum, naturam sua sponte moderatam ac continentem, deinde, iis studiis excultam et occupatam, quae uitiosam immoderatamque naturam possunt corrigere et continere. Sed hoc tantum incommodum non uiderunt, neque multitudinem infinitatemque

mini-

ministrorum ab ecclesia excluderunt. Existimant enim, illud iudicium atque delectum in ecclesia permansurum, quem Paulus ante, in ministris ecclesiasticis constituendis, prudenter praescripserat, et ipse diligenter adhibuerat, neque putarunt, unquam futurum, ut dignitas tantum muneris tam irreuerenter pateret omnibus. Extant Pauli ad Timotheum et Titum epistolae, in quibus non minus diligenter, quam erudite, praecipit, quales ii esse debeant, qui sunt ecclesiis praefuturi. Cuius doctrinam et auctoritatem, non dubium est, quin ii secuti sint, qui coelibatus sacerdotum autores fuerunt, atque etiam sine arbitrati, propter instituti difficultatem, munerisque dignitatem, non tot futuros, qui sacerdotes fierent, atque in coelibatu, sine ulla libidinis suspicione, uiuerent. Quo in genere si hoc tempore sunt aliqui, quem ad modum, non nullos esse, puto, qui, instituti maiorum, suique officii, memores, cupiditates contineant, atque animum piis studiis exerceant, iis, censeo, summam obseruantiam et reuerentiam esse praestandam, eorumque auctoritatem apud omnes bonos plurimum ualere, oportere, uehementerque doleo, eorum famam ac estimationem laedi infamia aliorum, qui suis flagitiis sanctissimum ordinem polluunt. Sed spero, futurum aliquando, ut Christus suam ecclesiam tanta colluione hominum liberet, bonorumque, qui in ea sunt, dignitatem tueatur, auctoritatemque ecclesiastici ordinis ac muneris constituat atque confirmet. Sed, ut redeam ad propositum,

tum, non solum ab ecclesiae ministris coelibatus fuit postulatus et susceptus, uerum etiam ab alijs, in primisque ab ijs, qui, uitae professione, ad sacrosanctum sacerdotum ordinem proxime accederent. Hi autem sunt homines studiosi et literati, qui se in optimarum artium studio totos collocarunt, a quorum professione uita coniugata aliena fuit iudicata. Causa autem, quae homines deduxit in eam opinionem, ut, hanc quoque uitam studiosam a coniugio, censerent, seiungendam, in eaque coelibatum maxime probarent, fuit prope eadem, quae fuit sacerdotalis coelibatus. Nam, quem ad modum illis, propter rerum diuinarum administrationem, coniugium non satis aut decorum, aut opportunum, uisum est, ita literatis, propter bonarum artium tractationem, non honestum, neque accomodatum, existimatum est. Ab utroque hominum genere singularem uitae modestiam, continentiam pudicitiamque, postulauerunt, et in eo quidem praeclare iudicauerunt. Quid enim est, quod aut rerum sacrarum moderatores, aut optimarum literarum professores, magis deceat, quam castitas et uerecundia? Cum et Deus, cuius illi sunt administri, sit sanctissimus, et Musae, quarum sunt isti studiosi, castissimae uirgines habeantur. Sed, quod eam uirtutem in honesto coniugio non uiderent, aut, quod, sine eo, in tanta naturae infirmitate, tantisque huius mundi illecebris, pudicitiam praestari posse, crederent, a

plurimis, in eo certe errauerunt, nec matrimo-
 nii dignitatem, nec ipsius naturae uim, satis
 perpenderunt. Quod si huius uitae, a coniu-
 gio desertae, rationem ad tranquillitatem stu-
 diorum otiumque retulissent, fortasse, et in iu-
 dicando, et instituendo, eo genere uitae, minus
 peccauissent. Fuissent enim secuti eam com-
 moditatem, in tractando hoc studio, quam sa-
 cerdotes, in docendo uerbo Dei, ac religione
 moderanda, proposuerunt. Quae tamen causa,
 si, in hoc quidem studio, ualere debet, non ui-
 deo, cur non in aliis quoque uitae generibus,
 quae non minus ad reipub. pertinent, magna
 ac grauis esse debeat. Nam, si coelibatus ab
 studiosis ac literatis propterea requiritur et po-
 stulatur, ut plus otii ac temporis ad studia reco-
 lenda habeant, atque ita reip. melius inseruiant,
 oportet, eadem de causa, idem flagitari a magi-
 stratibus, et iis, qui munus aliquod publicum
 gerunt, quorum opera non minus tota debet
 esse reipub., quam eorum, qui aut religioni
 praesunt, aut bonis literis. Neque enim de
 officio studioque eorum erga reip. domestica
 cura plus debet detrahere, quam de studio lite-
 rarum. Quod si ita est, ut coniugium tranquil-
 litatem animi impediatur, uitaeque officium per-
 turbetur, quid causae est, cur e maiore meliore-
 que hominum parte tollatur, et solis relinqua-
 tur opificibus. Quanquam ne in illis quidem
 remanebit, si uera opinio est, quod animum ab
 officio atque munere abducat, atque ita fiet,

ut ea uitae institutio e uita ipsa tollatur, sine qua uita esse non potest, aut, hac diuina ac salutari sublata coniunctione, ea licentia consequatur, in qua, ritu ferarum, eam consuetudinem appetant, quam nefaria effrenataque libido excitarit. Id uero ne accadat, omnes boni ac sapientes, et amantes communis tum salutis, tum dignitatis, in primis prouidere debent, matrimonii honestatem et colere, et defendere, et alios adhortari ad eam uitae rationem, qua nulla est nec melior, nec honoratior. Equidem, quantum facere, omnique studio conniti, potero, non committam, ut coniugio praesertim studiosorum, uel propugnando, uel laudando, defuisse uidear. Nam, cum me Deus ad utrumque uitae genus uocarit, alterumque cum altero in me coniunxerit, studium optimarum literarum cum honestissimo coniugii instituto, uideor mihi nihil alienum ab meo officio facturum, si, quae sit literarum et matrimonii coniunctio, demonstraro, easque perniciosas hac de re opiniones redarguero, quae, longa confirmata consuetudine, animos hominum mirabiliter occuparunt, neque error hac in parte semel susceptus, quamuis diuturnitate temporis maximam uim acceperit, apud doctos quidem certe plus ualebit, quam ipsa ueritas, et uitae communis utilitas, et doctrina, cum bonarum literarum, tum maxime diuinarum, quae plane nos docent, quae ratio degendae uitae sit eligenda, et quomodo ea instituenda et moderanda. Eorum
homi-

hominum, qui abhorrent a coniugio, studiumque literarum ab eo seiungunt, quatuor sunt genera. Vnum eorum, qui, hoc genus uitae, sciunt et fatentur, honestum esse, Deoque probatum, sed id, propter inopiam ac indigentiam earum rerum, quas requirit ea uita, praesertim coniuncta cum literis, non audent attingere, quorum timori atque infirmitati danda uenia est. Alterum est hominum imperitorum et imprudentium, qui, cum, propter iudicii imbecillitatem, in ineunda uitae ratione, ignorent, quid sit optimum, sequuntur eam opinionem et consuetudinem, quam apud multos ualere, uident, ad eamque rationem toto animi impetu feruntur, quam, uident, probari atque seruari a pluribus, quorum quidem imprudentia aliquam excusationem habere potest. Tertium est, quod, ut in maiore uiuat bonorum affluentia, uoluptatum licentia, coniugium odit ac refugit, tanquam pistrinum quoddam, et ergastulum perpetuae duraeque seruituti addictum, et id uitae institutum arripit, in quo non tam otium ad studia recolenda, quam magnas facultates, ad libidines explendas, omnisque generis uoluptates percipiendas, habere possit, quod genus hominum uoluptarium est uehementer reprehendendum, atque acerbe castigandum. Quartum uero nullo modo ferendum est, sed e reprob. Christiana profigandum, prorsusque tollendum. Est enim plane impium, et, cum infirmitate uitae ac consuetudine, tum etiam

doctrina, Christianae religioni inimicum. Hoc autem est eorum, quibus non satis est, quod ipsi impurissime intemperantissimeque uiuant, nisi etiam, quod sentiunt, et faciunt, alios doceant, neque solum scortationem flagitiosam ac nefariam, omnemque libidinis intemperantiam, hominibus ipsi permittant atque concedant, sed etiam, a Deo concedi, dicant. Horum quidem opinio impia, impuraque doctrina, iam inueterauit, et in multorum ac imperitorum animis insedit penitus, prauaque uiuendi consuetudo, ac licentia uoluptatum omnium, innumerabiles homines ad eam uoluptariam rationem illexit, et ab optimo uitae genere abduxit, quod poterant amplecti, in eoque, et honeste, et commode, uiuere. Tanta uero Christianae religioni, et literarum studiis, incommoda atque dedecora intulit, quanta nulla ratione, nec sine summo dolore, possem dicere. Nam, ut nihil dicam de moribus, quos in plerisque hi uoluptarii homines, ac impuri scortatores, suis sceleratis opinionibus corruperunt, et perniciosis exemplis, quae in eam uitam induxerunt, quam pulcherrimis sanctissimisque institutis abundare, oportebat, perdiderunt, ea infamiae labes nomini Christiano est inuisa, quae uix unquam deleri poterit. Nam, qui modestiae, temperantiae continentiaeque, nomine apud omnes gentes nationesque in primis bene audire debebant, optimisque moribus ac sanctissimis exemplis religionem, quam a Christo acceperant,

ceperant, commendate, ad eamque ceteros, a Christiano nomine alienos, omnibus honestissimis rationibus inducere, hi iampridem, propter quorundam liberas libidines concessaque flagitia, apud omnes orbis populos pessime audiunt, dignitatem ecclesiae polluant, auctoritatem religionis labefaciunt, ab eaque suscipienda multos auertunt. Literarum uero uicem, de quibus instituta nobis est oratio, quis unquam satis, pro earum dignitate, aut dolere, aut deplorare, poterit? Quot, et quam bona, ingenia eius uitae licentia, atque concessa foedae uoluptatis intemperantia, peruertit, ac omnino perdidit, quae in matrimonio, cum aliter non possent honeste uiuere, si se cum literis collocassent, in eoque, quod fuit facilimum, continuissent, nec uagas illas libidines appetiuissent, quanta adiumenta atque ornamenta reip., et ecclesiae, et literis, importassent, quantamque auctoritatem, gratiam, beneuolentiam, studiosis ac literatis comparassent? Hoc uero et fieri debuit, et potuit, assumpta quidem ea uitae ratione, quae a literarum neque dignitate, neque otio, mihi uidetur abhorrere. Etenim hoc in primis Deus requirit, et ratio literarum docet, et confirmat bonorum prudentiumque consuetudo, a quibus ita semper factum est, sitque quotidie, ut quisque id uitae institutum, in quo a Deo sit constitutus, omnibus, quibus possit, honestis rebus, ornet, omnibusque commendet hominibus, ut et Deus, autor eius muneris, glo-

riam adipiscatur, et ipsa uitae institutio atque professio auctoritatem, dignitatem caritatemque hominum, consequatur. Quae autem est ars, disciplina ac uitae professio, quae aut maiorem muneris suscepti commendationem requirat, aut meliorem hominum existimationem, quam haec ratio optimarum literarum, ac liberalissimarum artium, quae, cum propterea sit comparata, a Deoque hominibus tributa, ut uitam humanam erudiat, sanaque doctrina atque praeceptis recte uiuendi instituat, debent, qui ei praesunt, si Deo uolunt obedire, si munus suum tueri, si auctoritatem docendi praecipiendaque habere, si gratiam ac beneuolentiam acquirere, eam uitam insistere et colere, ut nihil appareat in ea, quod quenquam possit offendere, aut ab hoc studio alienare. Sed, quod alios docere uolunt et suscipiunt, in ipsorum uita ac moribus ita illuminatum debet esse, ut exardescat, omnibusque praeleceat, aliorumque animos ad amorem earum rerum, quas profitentur ac docent, uehementer accendant. Sunt enim res praeclarissimae et maxime utiles, quae in literis continentur, quae tum optime et docentur, et discuntur, cum traduntur ab iis, quorum uita ac mores a professione atque doctrina non abhorrent. Neque enim hoc solum suscipit ingenuarum artium studium, ut iis, qui se ad illud contulerint, orationis elegantiam et rerum cognitionem afferat, atque tantum linguam mentemque informet, sed praeterea hoc efficit, si bonum alicuius animi,

mum atque ingenium nanciscatur, ut illud
 omni humanitate morumque modestia tempe-
 ratum, atque in omni recto uitae officio institu-
 tum, reddat, quae morum conformatio nisi adhi-
 beatur, et ad doctrinam literarum adiungatur,
 quae potest esse rerum scientia, aut orationis
 elegantia, aut quomodo utilis ac salutaris esse po-
 test? Neque enim facile a uitioso deprauato-
 que ingenio oratio aut prudens ac erudita, aut ele-
 gans et composita, solet profisci, neque potest uel
 auctoritatem habere, ut doceat, uel etiam suauitatem,
 ut delectet. Ex animo, necesse est, ha-
 beat, quodcunque potest, eiusque uim, naturam
 formamque, referat. Est enim in eo fons, unde
 eam, oportet, dimanare, similesque fontis edere
 riuulos, puros ac salubres, si origo talis est, im-
 puros uero ac pestilentes, si ab impuro corru-
 ptoque fonte profluant. Neque est ulla aqua
 aut immundior, aut pestilentior, quam, ab ani-
 mo prauo ac impio profecta, oratio. Itaque,
 propter eam similitudinem naturae, quam effin-
 git atque exprimit, speculum animi est appella-
 ta, quod mores eius in ea maxime reluceant.
 Nihil enim est, quod naturam uimque animi
 melius ostendat, quam sermo, qui si est tinctus
 iis uirtutibus, quibus bonus animus praeditus
 est, nihil potest esse eo neque pulchrius, neque
 melius, nec ad uitae societatem accommodatius.
 Cum uero eiusdem uitii prauisque opinionibus
 est contaminatus, aut etiam aspersus leuiter, ni-
 hil eo est aut deformius, aut uitae communi
 per-

perniciosus. Neque est ullus fons, ueneno infectus, ex quo homines hauriant, qui tam nocent, quam sermo, ab impio animo depromptus, atque in communi uita prolatus. Et, quamuis is fictus et simulatus esse possit, aliquandoque mentiri, et speciem prae se ferre boni uiri, tamen, quoniam nulla simulatio firma, nec diuturna, est, nec species fictae probitatis diu in mendacio ac simulatione esse potest, nec uita humana, nec Deus, ueritatis amantissimus, et ultor acerrimus, diutius ferre, proferet se aliquando, quod intus, diu inclusum, latuit, magnamque infamiam animi, non uitiosi solum, sed etiam mendacis, afferet. Vult enim Deus, ipsa etiam uita requirit, ut summam animi integritatem in nostro munere praestemus, ueritatemque colamus, quae est fundamentum uirtutum omnium. Fraudem autem et mendacium fugiamus, atque, hac recta conscientia, nostrorum tum officiorum, tum studiorum, nos sustentemus, et gratiam hominum beneuolentiamque comparemus, atque eo maius debet esse studium eius integritatis ac fidei, quo maius munus est a Deo nobis mandatum, magisque cum ad gloriam Dei, tum ad communem utilitatem uitae, pertinet. Cum autem uita studiosa ac literata sit professio earum artium, quae optimae, humanissimae liberalissimaeque, et sunt, et nominantur, idque studium ac institutum sit huiusmodi, a quo ipsa humanitas, et uitae morumque elegantia, peruenit ad alios, oportet, eos, qui eo in studio uersantur,

tur, ita caste ac integre se gerere, ut formam expressam in moribus ac tota uita prae se ferant earum rerum, quae in optimis literis ingenuisque artibus continentur. Duo porro sunt maxime excolenda iis, qui ad studium humanitatis ac bonarum artium se contulerunt, ratio atque oratio, eaque duo, quae Deus homini ex omnibus animantium generibus soli attribuit, praestantiora et illustriora debent esse in literatis, quam sunt in ceteris, qui nullas literas attigerunt, aut tantum degustarunt, ut his duabus facultatibus, quae sunt maximae, maximeque ad usum uitae necessariae, hi, qui exculti sunt literis, tanto praestent ceteris hominibus, quanto ipsi homines reliquis animantibus praecellunt. Nam, et de rebus, et sentire melius et prudentius, et elegantius commodiusque sermone uti, debent, quam ceteri omnes, quorum mens atque lingua ingenua doctrina literarum conformata fuit. Quod si hae duae animi uirtutes in studiosis cernantur deteriores, quam in aliis hominibus, magna suscipitur infamia, non tam tarditatis, quam negligentiae, qua, et otio, et literis, sunt abusi turpiter, cum in his ea neglexerunt, ad quae excolenda, aut paranda, accesserunt. Atque, in eam culpam et reprehensionem negligentiae ac ignauiae, necesse est, eos incurrire, qui non dant operam, ut uita et mores cum studio ac professione consentiant. Si uero in eisdem appareat uita flagitiosa, in omni que intemperantia dissoluta, in eam incidunt uituperationem

tionem et infamiam, qua nulla turpior, neque literis indignior, nec a Christiana religione alienior dici, aut excogitari, possit. Quae autem orationis uel prudentia, uel commoditas, ab hoc hominum genere expectanda? Deplorarem hoc loco causam literarum, si, aut bonis ac doctis esset obscurum, quantum incommodi atque dedecoris est literis importatum ab his, qui abhorrent a matrimonio, coelibatumque et otium ad mollitiem animi uoluptatemque expetunt, aut ea esset uis ingenii atque orationis meae, quae uel indignitatem rei, uel doloris mei bonorumque magnitudinem, declarare possit. Itaque, ommissa hac conuestione, quae moerorem ex tanta indignitate susceptum auerget potius, quam leuaret, accedam ad disputationem eius rei, quae mihi proposita est, ostendamque, coniugii conjunctionem a literarum professione non tam esse alienam, quam plerique arbitrantur, sed potius eiusmodi, quae uitae literatae magnum et adiumentum, et ornamentum, et solatium, afferre possit. Neque uero illum laborem hac in parte sumam, ut coniugium suis ac ueris ornem laudibus, eiusque dignitatem a diuina autoritate profectam, atque omnium aetatum iudiciis confirmatam, esse, ostendam. Hoc enim multi ante doctissimi homines accurate fecerunt, de coniugiique laudibus multa honorifice ornatique scripserunt, ut mihi hac in parte nullus locus sit relictus. Nemo est etiam, qui ignoret, Deum autorem esse matrimonii, eaque extare in sacris literis

literis de eo testimonia, quibus nulla possunt esse, ulla alia de re, uel grauiora, uel honorificentiora. Neque mihi de toto ipso genere coniugii est suscepta disputatio, sed tantum de coniugio literatorum, quod quidem non tale esse, quale multi existimant, demonstrare proposui. Quare eam omnem orationem, quae ad auctoritatem, ius, sanctitatem, matrimonii constabiliendam amplificandamque pertinet, praetermittam, ne id uidear aut tractare, quod mihi non est propositum, aut confirmare, quod non dubium, aut laudare, quod nemini est obscurum. Tempus tamen et id, quo primum coniugium a Deo fuit institutum, et illud, quod eam diuinam institutionem est consecutum, nobis considerandum est, ut intelligamus, quanta uis sit eius coniunctionis ac societatis, quam Deus primum inter homines, et maximam uiro cum femina, concitauit. Nam, etiam tum, cum integra et casta hominis natura esset, neque ullis carnis stimulis ad feminam appetendam incitaretur, coniugium a Deo fuit constitutum et grauius commendatum. In summa enim naturae hominis moderatione et castitate, tamen hanc coniunctionem uitae atque consuetudinem feminae, ad bene iucundeque uiuendum, Deus, necessariam esse, duxit, solitudinemque homini alienam esse, dixit, adiunctionem uero feminae ad uirum, eamue uitae societatem, homini ualde esse opportunam et iucundam. Itaque alterum cum altera ita coniunxit, ut, eam, coniunctionem

tionem grauissimae ac sanctissimae parentum necessitudini anteponendam, dixerit. Quod tempus est postea consecutum? nempe illud, in quo tanta cum totius humanae naturae deprauatio, tum etiam libidinis intemperantia, simul secuta est, ut coniugium, non tam ad solatium tediumque leuandum solitudinis, adhibendum fuerit, quam, ad reprimendam coercendamque libidinem, remedium comparandum. Itaque usus huius instituti est, cum, ut iucunde uiuamus, adiungendo nobis eam uitae sociam, quam hominis natura appetit, tum etiam utiliter liberos reip. procreando atque instituendo, tum uero honeste continenda libidine, pudicitiaque in sancto ac moderato coniugio conseruanda. Hae enim sunt causae coniugii instituti, et eadem debent esse unicuique instituendi ac suscipiendi, sed maxima illa, ut hominis natura, quae ad uitium hoc maxime proclius est, nefaria libidine flagitiisque non polluatur, sed in ea moderatione, pudore pudicitiaque, conseruetur, qua homo a brutis animantibus differt plurimum. Homo enim ad pudorem ac uerecundiam natus est, itaque a Deo creatus, ut ad certam legitimamque coniunctionem, non ad uagam atque nefariam libidinem licentiamque, aptam naturam habeat. Hanc coniunctionem naturalem, honestamque uxoris consuetudinem, si relinquat, et aliam appetat, atque amplectatur, quam Deus nec instituit, nec permittit, cum turpiter contaminat ipsam naturam, tum ordinem

nem a Deo institutum scelerate uiolat. Neque enim Deus ullo modo probare potest, et omnibus concedere, eam licentiam uitae atque intemperantiam, quam quidam in omni genere libidinis effrenatae, omnique scortatione, et sibi, et aliis, concedunt, et, a Deo concedi, dicunt, sed tam dissolutam uitae rationem uehementer odit, et poenis acerbissimis afficit. Qui enim eam concederet, aut approbaret, quae est contra et suam institutionem, et naturae excellentiam, praesertim, cum is sit ea natura atque mente, quae nihil sordidum ac impurum ferre potest? Est enim Deus lux purissima, nullis neque tenebris offuscata, neque perfusa fordibus. Homo autem ad illius imaginem et similitudinem creatus est, cum eoque eam habet societatem, quae, primis illis seculis, Abraamo atque eius posteris cum eo religiose fuit constituta, et nouissimis, per mortem Christi filii Dei, sancte confirmata, et semper a piis hominibus, in omni uitae sanctimonia, culta ac conseruata. Quare, quicumque uolunt esse in ea societate atque amicitia, quae cum Deo est, debent, quantum humana fert natura, esse participes eius puritatis et sanctitatis, quae in Deo summa est, neque quicquam non modo facere, sed, ne cogitare quidem, quod ea coniunctione tam praestante indignum sit. Duae autem sunt partes, quibus homo et ab initio constitutus, et postea, cum eas omnes corrupisset ac perdidisset, per Christum restitutus, corpus atque ani-

E
mus,

mus, in quibus duabus partibus puritas ac castitas requiritur. Vtrunque enim creauit Deus, et pro utroque Christus mortuus est. Vtrunque igitur, eorumque membra, cum iam nostra non sint, sed uel eius, qui ea effecit, uel eius, qui perdita suo sanctissimo sanguine recuperauit, debemus conferre, et, tanquam sacra uasa, applicare, ad eius usum et cultum, qui illa ab impiis et profanis usibus segregauit, et ad sancta ac diuina munera atque officia transferre uoluit. Non enim iam sumus nostri, aut alterius cuiusquam, nisi eius solius, a quo pretio magno redempti sumus. Itaque ea est omnium piorum uitae ratio, ut, memores cum illius creationis, qua ad imaginem Dei conditi sunt, tum uero eius redemptionis, qua, per Christum, amissam Dei imaginem eiusque gratiam ac beneuolentiam recuperarunt, in pristinam societatem atque amicitiam restituti, omnia, tum animi, tum corporis, inquinamenta fugiant, et, quae sunt casta, pudica, sobria, honesta, sancta ac pia, sectentur. Est enim animi etiam quaedam impudicitia, quae in sacris literis scortatio appellatur, ipsius animi a uero Deo disunctio, et cum creatura nefaria impiaque coniunctio. Quem ad modum in eodem castimonia est cordis cum uoluntate Dei summa consensio, in eoque amando ac colendo integritas atque fides, quae Deo est gratissima. Sed, de hac mentis et animi castitate, mihi non est propositum, disputare. Hic de coniugio agimus, quod ad honeste pudiceque

diceque uiuendum, diximus, comparatum. Id enim, ad sanandam hominis carnem, quasi remedium datum est, et uinculum, ad continendam libidinem, concessum. Deus autem nostri non solum animi, uerum etiam corporis, usum, ad cultum suum requirit, qui nullus potest esse, si pudor pietatis custos amissus fuerit, corpusque ad omnia flagitia prostitutum. Deus enim uult, et iustum est, ut colamus et honoremus eum iis naturae nostrae partibus, quarum est ipse et effector, et conseruator, neque potest eos secum ferre, aut amare, qui utrumque, aut alterum, negligunt, aut polluunt, neque integer esse potest usus et cultus unius, nisi alterius etiam sit incorruptus, neque castimonia ulla animi retineri, nisi continentia corporis pudicitiaque retineatur, neque ulla cum Deo esse amicitia, quae utraque parte non castissime et sanctissime colatur. Quare, quoniam, ut ait Ioannes, * a tenebris ad purissimae lucis societatem uocati sumus, uerecundia ac pudicitia est retinenda, si uolumus cum Deo coniuncte uiuere, in eoque fideliter manere, qui est, ut dixi, lux pura, quae nullas tenebras, hoc est, animi corporisque maculas, perferre potest. Impudicitia uero, ac scortatio carnisque intemperantia, est fugienda, et Christianorum consuetudine atque congressione prohibenda, in qua nulla est, nec esse potest, firma, aut sincera, cum Deo amicitia. Et enim, quae erit amicitiae atque beneuolentiae

E 2

coniun-

* Ioannis I.

coniunctio, ubi nulla est morum naturaeque similitudo, quae, aut coniungat, aut coniunctos in amicitia, hoc est, in sancto mutuoque amore, contineat? In quibus uero tanta est morum dissimilitudo, tantaque discrepantia, ut nihil magis possit discrepare, aut magis repugnare, inter eos quae erit coniunctio ac consensus animorum? Nihil enim est, quod amicitiam magis aut impediatur, aut dissoluatur, quam studiorum consiliorumque discrepantia, contra, nihil, quod facilius contrahatur, uel contineatur arctius, quam morum atque ingeniorum similitudo bonorum. At, quid in natura rerum est tam dissimile, discrepans ac repugnans, quod Deum ab hominibus uehementius abalienet et longius separet, quam summa illius puritas ac sanctitas, et quorundam in omni libidine foedissima intemperantia, impudicaque impudicitia? Quae coniunctio, inter tales, tam impuros, homines, et Deum purissimum, quae mutua beneuolentia, quae uoluntatum sententiarumque consensus, esse possit? Citius igitur conueniet luci cum tenebris, igni cum aqua, quam Deo sanctissimo cum flagitiosis scortatoribus. Ea tanta morum ac naturarum repugnantia est etiam in causa, ut nulla piis hominibus, qui castum non solum animum, sed etiam corpus, student praestare Deo, cum impuris huiusmodi hominibus, uel necessitudo, uel consuetudo, uel ulla uitae sermonisque communicatio, nec esse debeat, neque possit. Tanta enim morum differentia, uitaeque

que repugnantia, nullam pati potest inter eos non modo familiaritatem, sed, ne ullum quidem communem usum uitae. Praeterea tam infamis ac flagitiosa uitae ratio horum hominum, cum bonos mores Christianorum laedit, tum etiam uehementer dedecorat eam honestatem, quam in ecclesia, hoc est, coetu Christianorum, maxime, oportet, relucere, et ab huiusmodi foeditatibus abhorrere. Quare, oportet, ut omnes, qui non solum nomine, sed etiam magis uita, uolunt pietatem profiteri, Deumque ac Christum pie confiteri, primum ab hoc hominum genere sibi caueant, idque non solum consuetudine, uerum etiam congressione, colloquutioneque, prohibeant, atque, ut loquuntur in ecclesia, planè excommunicent, exterminent, profligent, deinde ipsi eam uitam comparent, ut omnia, tum mentis, tum corporis, inquinamenta dedecoraque fugiant, eumque hominem suscipiant, induant ac gerant, qui, cum ad pietatem et iustitiam creatus est, tum uero ad modestiam, pudorem omnemque temperantiam, ut, qui a religione sunt alieni, sanctissimae uitae admiratione commoti, ad Deum conuertantur, eaque luce ac splendore optimae uitae aliorum flagitia detegantur, et ex tenebris in apertum proferantur. Hoc enim iubet ipse Christus, et Apostolus eius, Paulus, multis in locis diligenter praecipit. Et Ioannes, prima sua epistola, nihil aliud docet, quam, ut, quae sit nostra professio, cognoscamus, eamque uitae innocentia,

puritate ac moderatione, declaremus atque ornemus. Eius rei tanta ratio habenda est, tantaque cura suscipienda, ut piis omnibus, qui Deum amant, nihil antiquius esse debeat, atque in omni consuetudine, in qua Christianus debet uersari, ea reuerentia est adhibenda cum erga Deum, tum etiam erga homines, ut, quae aliquam aut speciem habent turpitudinis, aut suspicionem offensionis, ea omnia uitanda sint, et omni studio ea quaerenda ac persequenda, quae aliquam uel commendationem, uel beneuolentiae conciliationem afferunt, cuiusmodi sunt, quaecunque uera, grauia, iusta, pura, amica, cum uirtute denique, ac bona fama laudedeque, coniuncta, a Paulo * enumerantur et piis proponuntur, ea omnia sunt omni tempore meditanda, atque omni studio excolenda. Nihil autem est, quod grauius offendat, quodque animos ab huius professionis, aut religionis, studio magis alienet, quam morum maculae et flagitia uitae, in ea libidine, de qua loquimur, dissolutae, et maxime eorum, qui, cum abstineant ab honesta uxoris consuetudine, ac sancta coniugii societate, non tamen ab iis uitiis atque stupris abstinent, quae Deus prohibuit, et, acriter se uindicaturum esse, dixit. Neque uero hac uitae turpitudine solum fit offensus hominum et alienatio, uerum etiam, ac multo quidem magis, ipsius Dei, qui nihil impurum ac flagitiosum in suis ferre potest, et ipsius Spiritus sancti;

* Philipp. III.

sancti, cuius, in nobis habitantis, templum esse corpus nostrum, existimare debemus. Illud autem flagitiis maculare, sanctumque Dei Spiritum, qui in eo habitat, ita tractare indigne, gravius sacrilegium ac scelus est putandum, quam, templa alia et fana auro aliisque rebus spoliare. Quare recte et saepe admonet nos idem Paulus, * ne hoc templum, quod corpus nostrum est, corrumpamus, neque Spiritum sanctum in eo habitantem contristemus. Nec uero naturae est repugnandum, neque plus, quam possumus conandum, neque id suscipiendum, quod uires superat, et in quo infirmitas hominis, cum magno pudicitiae periculo, periclitari potest. Castitas enim corporis non est eiusmodi uirtus, quae aut a natura nobis detur, aut a doctrina rationeque aliqua afferatur, sed est donum Dei singulare, quod non in multis late patet, quod tamen nisi sapientia excolatur, aut honesta aliqua occupatione custodiat, non facile is, qui etiam naturam habet moderatam ac continentem, tueri poterit. Cum autem intemperantia carnis tanta sit, et ad libidinem propensio, idque uitium pateat latissime, cur uolumus tantae consciï imbecillitatis aut tentare Deum, aut nos ipsos fallere, aut naturam uiolare ad eamque rationem cogere, quae cum omni homine, tum maxime Christiano indigna est? Quare, cum, in maxima naturae infirmitate, coniugium sit constitutum, et a Deo omnibus

E 4

man-

* 1 Corinth. VI.

mandatum, non ad coeundam solum uitae societatem, sed etiam ad pudorem, honestatem ac existimationem, retinendam, et ad Dei spiritusque eius sanctitatem conseruandam, profecto tam praeclarum, tam salutare, ac necessarium Dei institutum nemini in ullo uitae genere est aspernandum. Sed mihi hoc propositum non est, uniuerse de matrimonio disputare, neque demonstrare, quid cuiusque hominis uitae ratio requirat. Quisque in eo statu, in quo est constitutus, secum consideret, et cum Deo ac conscientia, quibus inuitis nihil unquam faciendum est, deliberet. Nam, et natura hac, quidem in re, optima dux esse solet, et Deus ipse naturae, quod opportunum necessariumque appetentis grauisissimus est approbator, et suator prudentissimus fidelissimusque eius rei, quam, cum ad nos pertineat, ad suum consilium, iudicium arbitriumque, referri, uult. Itaque, cum, de uita eligenda ac in matrimonio degenda, est constituendum, haec duo in primis in consilium deliberationemque sunt adhibenda, animus nostrae facultatis conscius, et Deus *καρδιογνώστης*, omniumque nostrorum consiliorum atque studiorum testis. Ego uero, quod institui, explicabo, de coniugioque literatorum disputabo, ut intelligatur aliquando, quod plerisque fuit incognitum, aut dubium, eam uitae rationem a literarum studio non abhorreere, sed ei maxime congruere ac conuenire, cum, propter honestatem, tum etiam, propter multas ac magnas uitae

vitae commoditates atque iucunditates. Atque, ut id cognoscatur melius, explicandum nobis primum est, quae et qualis sit professio literarum ac bonarum artium, quid suscipiat et efficere debeat. Etsi enim quaedam ante, de istius instituti studiique officio ac munere, a nobis dicta sunt, tamen, ut id, quod est propositum, facilius percipi possit, coniugium vitae literatae neque esse indecorum, neque importunum, non faciam incommode, si quaedam adhuc de ratione literarum dicam, paucisque ostendam, quod sit institutum eorum, qui se totos in optimarum artium studio posuerunt, quid suscipiant ac praestare debeant. Nam tum melius sciemus, quae sit conuenientia congruentiaque coniugii cum hoc studio literarum, cum, quale utrunque, ante perspexerimus, alterumque cum altero comparauerimus, sine quo nulla non modo matrimonii, sed, ne alterius cuiusdam rei ad alteram, adiunctio atque applicatio recte fieri potest. Ac de coniugii quidem dignitate, ut ac utilitate, supra est a nobis in genere disputatum. An uero coueniat huic professioni literarum, separatim quaerendum est. Ac illud in primis scire, oportet, quod ad omnis non modo instituti commendationem, uerum etiam muneris functionem, ualet plurimum, et sine quo nulla vitae ratio Deo est grata, aut probata, huius instituti, quod in literis uersatur, Deum esse autorem, effectorem ac moderatorem, quem ad modum ceterarum rerum bona-

rum omnium, quas ipse instituit et hominibus ad usum uitae tribuit. Primum enim diuus Paulus doctrinam literarum, quam ille *γνώσιν λόγῶν καὶ σοφίας* dicit esse, in donis Dei numerat, et *παιδείαν*, hoc est, eruditionem liberalem, in iis ponit muneribus, quae ad ecclesiam instituendam, uel, ut eius uerbo utar, aedificandam, diuinitus data sunt. Deinde ea est ipsius rei tum dignitas, tum utilitas, ut, etiam, si nulla esset in diuinis literis expressa de ea autoritas, dubitare tamen non possimus, quin studium literarum, artiumque ingenuarum, et a Deo, optimarum rerum omnium autore, profectum fuerit, et in maximis eius beneficiis, quibus humanum genus afficit, numeratum, et, omnibus seculis, iis hominum iudiciis decoratum, quae, uel ad honorem, uel commodum, in res praeclaras atque utiles amplissima conferri solent. Et id quidem merito. Non enim aliud est uitae institutum, aut studium, quod aut praeclarior sit, aut magis fufas in omni uita habeat commoditates, quam haec professio literarum, de cuius plurimis maximisque et ornamentis, et adiumentis, alias multa et saepe dixi, et scripsi. Nunc ea fuerunt attingenda, ut huius uitae ratio et dignitas ea esse intelligatur, a qua matrimonii coniunctio non aliena uideatur. Professio autem haec est et munus eorum, qui ad bonarum literarum studium ita se contulerunt, ut acquiescant in eo, ut mentem atque animum habeant iis rebus omnibus instructum et ornatum,

rum, quae in literis traditae ac scriptae continentur, iisdemque rebus mores uitamque hominum instituunt, atque ita eo instituto utantur, et ad Dei, a quo profectum est, gloriam, et ad humanae uitae, propter quam est datum, utilitatem. Res porro, quae literis extant, comprehensae sunt, facultas politae et subtilis orationis, scientia multarum bonarum rerum, et ad communem uitae usum pertinentium, humanitas, omnisque morum, ac uitae et instituendae, et regendae, disciplina, uirtus denique et sapientia, quae ipsius uitae ars est ac magistra, ad quam, cum ex omnibus animantium generibus soli homines naturam aptam habeant, nec tamen satis firmam ac ualentem, requirunt ea doctrinae adiumenta, quae in literis comparata continentur. Haec enim est uis ac facultas huius professionis, ut, quod in natura hominis ad sapientiam aptum est, et quasi iam inchoatum, id perpoliendum perficiendumque suscipiat, atque tale, quantum fert quidem natura, in omni uirtute sapientiaque, efficiat. Tria autem sunt, in quibus excolendis haec ars uitae maxime elaborat, lingua, ingenium et uoluntas, quorum primum orationis elegantiam postulat, alterum rerum notitiam, postremum uirtutem. Nam hoc mihi quidem uidetur studium literarum profiteri et suscipere, ut eos, qui se ei erudiendos atque informandos tradiderunt, efficiat et in sermone elegantiores et prudentiores, et in omni uitae actione munereque

ad hunc

nereque moderatiores ac meliores, quam sunt omnes ceteri, quibus nulla liberalis literarum doctrina fuit adhibita. Quod si haec, quae proposuimus, in hoc hominum genere deteriora reperiantur, non est culpa professionis, sed uicium eorum, qui pulcherrimo instituto ad turpe otium et uoluptatem abutuntur. Tria autem sunt, quae, cum in omni disciplina atque arte, tum maxime in hoc bonarum artium studio, requiruntur, natura, quae nobiscum nascitur, usus, qui ex multarum rerum humanarum, uitaeque communis experientia comparatur, et doctrina, quae ex his studiis ac literis desumitur. Ad quae tria uel excitanda, uel conseruanda, coniugium, recte institutum, tantum affert adiumentum, ut sine eo nec natura suum statum retinere, nec usus prudentiam habere, possit, nec doctrina eam ingenii atque animi culturam, quae summa in his studiis adhibenda est. De natura primum dicamus, quae etiam in primis desideratur, et, cum illa duo praecurrat necessario, eius ratio primum habenda est. Est enim in ea omnis artis disciplinaeque initium, et informata atque inchoata operis ratio, sine qua nulla res nec perfici, nec bene excoli, potest. Eius ratio duplex est. Nam, aut ad ualitudinem bonamque corporis habitudinem referetur, aut ad honestatem. Vtrunque enim natura hominis desiderat, ut, et sibi bene sit, et honeste. Quorum alterum nobis cum brutis animantibus commune est, in quibus

quibus etiam inest appetitus ac sensus sanitatis, et
 eius, qui ex ea percipitur, iucunditatis, alterum
 praestantiae hominis proprium est, qui solus, ex
 omnibus animantibus, ad uirtutem atque hone-
 statem natus est. Homo enim est particeps ra-
 tionis, cuius cetera animalia expertia sunt. Sed,
 quantum ad ualeitudinem conducatur moderatus
 coniugii usus, honestaque uxoris consuetudo,
 medicis et Physicis, qui ista profitentur, expli-
 candum relinquo. Hi enim sciunt, quid hominis
 natura appetat, quid fugiat, quid ei sit commodum,
 quid alienum. Gulielmus Bigotius, qui, in medicis
 ac physicis diligenter uersatus, summam harum
 rerum habet scientiam, aliquando promisit, se de
 coniunctione matrimonii usuque eius necessario,
 scripturum. Necessarium, opinor, intelligit, sine
 quo homo non potest ualere. Itaque eam par-
 tem naturae, coniugium ad bonam corporis con-
 stitutionem appetentis, nos ei explicandam re-
 linquamus, in quo ualde prudenter faciet, si,
 eam commoditatem ex legitima uxoris coniun-
 ctione, eiusque moderata consuetudine, peten-
 dam esse, doceat, et ea incommoda ostendat,
 quae ex liberis illis, ac dissolutis scortationibus
 humanis corporibus multa et magna afferuntur.
 Alteram autem partem, quae naturae hominis
 maxime propria est, cuiusque in his studiis ma-
 xima est habenda ratio, nos sumemus et osten-
 demus, honestatem ac dignitatem, ad quam
 homo natus est, nulla alia ratione melius uel
 compa-

comparari, uel conseruari, uel amplificari, quam honesta ac sancta uxoris societate, in qua homo literatus non cum literis solum atque libris, sed etiam cum uxore ac liberis potest honeste, graui-ter, moderate temperanterque, uiuere, et eam existimationem retinere, sine qua nulla studia florere possunt. Nam ante satis demonstraui, quantum studium non modo literarum, sed etiam uirtutis et dignitatis, in hoc hominum genere esse debeat, quantaque cura sit adhibenda, ut id, quod profitentur, omnibus iis ornent rationibus, quibus aut professioni autoritas, aut hominum beneuolentia, parari possit. Hoc enim est profecto uitae institutum, quod nulla alia re uehementius, quam uirtute, nititur, nec ulla re magis efflorescit, quam dignitate et uitae existimatione, quae nulla potest esse, nisi honestas existat, quae dignitatem, quasi lumen quoddam, ex se gignit. Quare istius uitae ratio ita est instituenda, ut ea tota conferatur ad singulare uirtutis studium, atque excellentem laudis cupiditatem, idque totum ad gloriam Dei, et commendationem muneris referatur. Ac primum de honestate, quae retineri in coniugio possit, dicamus, deinde de ea, quae illam necessario sequitur, dignitate. Et, quoniam magna honestatis uis, ad praeclaram opinionem uirtutis comparandam, in temperantia pudicitiaque inest, sicut etiam turpitudinis par uis, ad infamiam atque hominum offensionem, in libidine et impudentia, de ea primum parte dispu-

disputemus, cuius quidem conseruandae causa coniugium est comparatum, atque ostendamus, homines literatos non posse castius uerecundi- usque uiuere, quam in ea ratione uitae, quam Deus, et ad libidinem continendam, et ad pudorem retinendum, instituit, et omnibus, qui se non possint continere, mandauit. Est enim in coniugio moderato certa quaedam castitas, cum hi, qui hoc uinculo coniuncti sunt, maritus et uxor, Christianae modestiae memores, eo utuntur, non ad explendam libidinem, sed refrenandam. Vfus enim honesti modestique coniugii is debet esse, qui est ceterarum rerum omnium, quae a Deo conditae sunt, et ad utilitatem hominum tributae, ut is uerbo Dei semper constitutatur, et ad utilitatem necessariam, aut delectationem honestam ac moderatam, non ad libidinem intemperantem, et turpem uoluptatem, referatur. Nam tum nobis prodest id, quod a Deo est datum, si ex eo capiamus eum usum atque fructum, quem Deus nobis praescribit, et naturae necessitas requirit. Sanctificatur enim, ut * Paulino uerbo utar, cum agnitione beneficentiae diuinae, a qua profectum donum est, tum etiam ea moderatione, quae in perfruendo dono adhibetur. Coniugii autem natura ea est, ut non tam corporum uinculum sit, quam animorum, et, quod ex eo corpori tribuendum est, id magis ad libidinis remedium coercendae, quam ad licentiam explendae, ualere debet. Quare,
 si

1 Corinth. VII.

si huius coniunctionis uis ac institutio recte intelligatur, et in ea perfruenda is modus adhibeatur, qui in ceteris Dei muneribus tenendus est, ut ad necessarium uitae usum referatur, poterit, mea quidem sententia, talis uitae ratio atque moderatio bonis omnibus approbari, et, pudicitiae castitatisque nomine, cum apud homines, tum etiam apud Deum, commendari. Atque hanc quidem castitatem possunt habere omnes, qui animum habent, et liberali literarum doctrina excultum, et Christiana religione temperatum, cum illa uirginum castitas paucorum sit hominum, et eorum solum, quibus Deus naturam quandam singularem dedit, non omnium communem, neque late patentem. Magna enim uis est doctrinae elegantis in conformandis moribus, temperandisque ingeniis, maxima uero eius Spiritus, qui a Deo nobis est datus, qui, cum sit sanctus ac diuinus, ipsum hominem mirabiliter immutat, naturamque, etiam intemperantem, potest moderatissimam reddere. Quod si aliquis, in literis ingenue eruditus, et in timore ac reuerentia Dei pie institutus hunc Spiritum, in moderanda uitae ratione, autorem et ducem sequatur atque audiat, ut magistrum ac monitorem, in eoque instituto et studio, ad quod est a Deo deductus, diligenter uersetur, dubitandum non est, quin possit ita uiuere, ut et apud Deum, et apud homines, illustrem pudoris ac modestiae laudem obtineat, et summam gratiam ineat. Vtra autem castitas maiorem laudem gloriamque

riamque apud Deum pariat, eorumne hominum, qui in coelibatu integre ac caste uiuunt, an coniugum, pudice, temperanter sobrieque, uiuentium, theologis disputandum relinquo. Illud tantum dico, uiam coniugum, pudoris, modestiae ac temperantiae, plenam, quam praesertim pietas timorque Dei talem efficit et regit, Deo atque hominibus maxime gratam esse, et probatam. Nec uero hanc sancti coniugii moderationem ac pudicitiam literae ac Musae aspernantur, quae a poetis castae uirgines esse dicuntur, nec earum princeps, atque omnium honestarum artium inuentrix, Minerua, tametsi coniugio nunquam, ullaque uiri consuetudine usa fuerit, perpetuoque uirgo uixerit. Ea uero, et Musae ac literae, hanc pudicam, modestam ac sanctam, uxoris et mariti consuetudinem uehementer et amant, et approbant, et, sibi honori ac dignitati, esse putant, atque etiam multo magis, quod, in summa potestate eius rei, qua libido expleri potest, magnam moderationem continentiamque intuentur atque admirantur. Illius uero uitae, quam plerique degunt in omni carnis intemperantia ac turpitudine, eas omnino pudet, et cum huiusmodi hominibus flagitiosis commercii aliquid habere, nec uolunt, nec possunt. Etenim, quomodo fieri potest, ut, quod ante de societate, quae hominibus cum Deo est, diximus, inter eos ulla esset coniunctio, et uitae studiorumque communicatio, inter quos tanta naturae ac morum dissimilitudo

F

disse-

differentiaque existit. Musae enim castae, pudicae, uerecundae, uirgines dicuntur. Ipsa tota ratio literarum plena est modestiae, pudoris omnisque honestatis. Quomodo igitur eorum hominum tam discrepans ac repugnans uitae ratio, tam foeda et dissoluta uiuendi consuetudo, cum hac Musarum uerecundia, literarumque elegantia et dignitate, conueniret? Quod commercium impuri libidinosisque homines cum Musis castissimis, et literis elegantissimis, habere possent? Quomodo ad sanctissima Musarum adyta auderent accedere, aut quibus oculis eas intueri, aut quo ore cum illis colloqui, homines, tantae impuritatis ac foeditatis sibi conscii? Quid uero dignum literis, earumque autore, Deo, cogitarent, aut scriberent, aut docerent, aut omnino facerent et dicerent, qui mentem atque animum habent foedissimis cogitationibus studiisque occupatum? Nec uero id faciunt, nec literas amant, quorum animus turpissimis est implicatus amoribus, sed eas refugiunt ac uerentur, tametsi omnem pudorem, simul cum pudicitia, abiecerint, tamen, cum in mentem uenit tam diuersa uitae ratio, tanta ingenuae doctrinae atque impurae discrepantia, non potest eos non pudore, praesertim, cum ipsas literas habeant seueras uitae magistras, quas, quoties adeunt, audiunt, uident, toties, suos mores infames, et turpia studia grauissime reprehendi, uident. Quare, cum eiusmodi uitae flagitiosae et conscientiam testem grauem habeant, et literas asperas

speras accusatrices, a quibus sua probra quotidie audiant, fieri nullo modo potest, ut studium ullum erga bonas literas habeant, et eam tranquillitatem mentis, quam haec studia postulant. Quomodo enim aut amarent literas, earumque studio delectarentur, a quarum doctrina praeceptisque ita abhorrent, et quibus se inuisos, propter talem uitam, sentiunt, aut mentis quietem conseruarent, quam grauissimo conscientiae testimonio, maximoque tormento, perturbatam habent? Postulat autem ea ratio, cum acre studium summumque in literas amorem, tum uero maximam animi securitatem et libertatem, quae nulla potest esse, cum ipse animus aut tarpissimis studiis est distractus, aut grauissimis conscientiae tormentis agitatus. Sentiunt pii ac uere studiosi, etiam in leuioribus peccatis, non illam modo animi perturbationem, uerum etiam literarum occultam quandam offensionem, tacitamque reprehensionem, quae illos neque animo finit quiescere, nec cum literis in gratiam redire, donec id, quod est commissum, correxerint, uitamque, honestissimo studio dignam, toto animo susceperint atque constituerint. Est enim in optimis etiam literis ea natura, ut zelotypia moueantur, uelintque, singulariter, et paene unice, amari ab iis, qui se illis dederunt, eumque amorem castum atque integrum conseruari, nec in ullos alios conferri, nisi in eos, qui ab ipsis non abhorrent, id est, in bonos, pios ac modestos. Vt uero studium

animi ad turpes amores foedasque libidines conuertatur, nullo pacto ferre possunt. Sunt enim natura non solum ipsae elegantes, politae, liberales ac honestae, uerum eius elegantiae, decoris et honestatis, in aliis appetentes amantefque, hoc est, ut Graeci dicunt, Φιλόκαλοι. Et quemadmodum accidit ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς, ut displiceant, quae sunt deformes, immundae, proteruae, impudicae, maxime uero placeant pulchrae, mundae, elegantes, modestae ac uerecundae, ita usu uenit in studiis ingenuarum literarum, ut, uitae turpitudine morumque deformitate, magna earum fiat offensio atque alienatio, uitae autem honestate, maximeque modestia ac uerecundia, admirabilis ipsarum amor studiumque exardescat, atque eo multo magis, quo praestantior est animorum amor, quam corporum, excellentiusque iudicium literarum de pulchritudine uirtutis, quam aliorum hominum de uenustate corporis. Hanc autem offensionem, et a literis alienationem, studiosi ac modesti sentiunt tum facile, cum aliquod commiserunt, quod neque doctrinae, nec professioni, est consentaneum, et maxime, si ea in re peccarint, quae cum aliquo flagitio corporis inquinamentoque coniuncta sit. Nam tum quidem tanta solet fieri ipsius animi a literis abalienatio, ut illis reconciliari uix, aut magno cum labore, posse uideatur. Est enim hoc corpus nostrum, ut Spiritus sancti templum quoddam existimandum, * ita ingenii atque mentis domicilium,

* 1 Corinth. VI.

cilium, quod et Deus, et ipsae literae, uolunt, mundum, sanctum, incorruptum, seruari, neque potest flagitiis ullis maculari, sine maxima aut offensione spiritus, aut perturbatione mentis. Quanquam sunt aliqui, qui diuturna flagitiorum consuetudine ita sunt affecti et confirmati, ut, quod Paulus de impiis ait, sint plane ἀνάλητοι, hoc est, prorsus obstupescant, atque omni sensu turpitudinis careant. Quidam etiam sunt, qui ad eam uitae rationem flagitiosam adiungunt opinionem impiam, itaque existimant, eam uitam nec alienam esse a professione, et a Deo concessam. Quorum hominum neque uita contaminata a morte distat, in qua nullus est sensus eius rei, cuius in aliis est acerrimus, neque mens corrupta a natura beluarum, quae tantam foeditatem non possunt intelligere. Sed hi, quamuis conentur naturam humanam exuere, eiusque omnem sensum abolere, nullo tamen modo possunt unquam facere, ut, aut cum Deo, aut cum literis, pacem habeant, aut mentis quietem retineant, quae in illis multis foedisque maculis est inquinata et conturbata. Vita uero eorum, qui se in matrimonio locarunt, in eoque modeste, sobrie ac pudice, uiuunt, a deo literae delectantur, ut huiusmodi societatem uehementer expetant, et sibi tales uehementer adiungant, atque in numero coniugum et esse, et haberi, gaudeant. Nam, etsi sunt uirgines, in eoque coniugatis dissimiles, tanta tamen est morum uitaeque similitudo ac conuenientia

nientia optimarum literarum, et sanctorum coniugum, ut nihil possit esse nec coniunctius, nec congruentius. Quamobrem ii literati, qui in coniugio et studio ita se gerunt, ut nullum ueffigium libidinis in eorum uita et moribus appareat, neque Deum metuunt, propter conscientiam, neque literas refugiunt, quas suae uitae piae ac modestae habent testes et laudatrices, sed in eo instituto ita uiuunt, ut in eo conquiescant, et ea omnia cogitent, et scribant, et doceant, quae tam praeclaro studio ac munere sunt dignissima, et reipub. utilissima. Ac de hac quidem uirtute satis fit dictum, quae huic hominum generi maxime conuenit, et magnam commendationem parit. De reliquis uero uirtutibus, quae pertinent ad honestatem, pauca etiam dicamus, grauitate, constantia, iustitia, fide, omnique probitate, quae, cum in omni uita, tum maxime in hac studiosa ac literata, uigere debent, ad quod ostendendum, quid opus est longiorem orationem comparare? Quis est enim, qui dubitet, quin is aut grauius ac constantius, cum in omni uita, tum in studiis, sit uersaturus, qui grauem constantemque disciplinam domi suae constituerit, in eaque se, uxorem liberosque suos, cum summa Dei reuerentia, continuerit, quam is, qui, omni cura disciplinaque domestica solutus, liberius ac dissolutius saepe uiuit, aut iustius uicturus, et studiosus humani generis societatem seruaturus, qui priuatam domesticamque diligenter coluerit, a suisque princi-

principia naturae ad alios duxerit, in hisque iura humana didicerit, nec sibi soli se natum esse, sed patriae etiam, liberis, parentibus, amicis, quam is, qui, in uita illa solitaria, uiuens sibi soli, quid humana societas communisque uita postulet, ne cogitare quidem potuit? Denique, quin is fidem, beneficentiam, liberalitatem ceteraque officia, quae hominibus tribuenda sunt, persecuturus sit melius, qui in suis ea iam est diligenter meditatus, quam is, qui coelebs perpetuo uiuit, expers domesticae charitatis? Et enim haec iura et officia societati hominum tum praestantur melius, cum, a domestica priuataque coniunctione et charitate, profecta ad alios, non modo ciues, sed etiam peregrinos, omnisque generis homines, diffunduntur. Prima enim societas hominum atque coniunctio est in ipso coniugio, ex quo primum, tanquam ex quodam seminario, liberi, propinqui, affines, existunt, deinde omnes ciues propagantur et inter se confociantur. Neque solum coniugium principium est reipublicae et seminarium, uerum etiam, cum est bene constitutum, omnis iustitiae fundamentum, neque unquam erit ulla bona respublica, in qua nulla ratio matrimonii habetur. Tum enim flagitia, tum scelera, omnia nascuntur, cum, omni pudore sublato, ruunt homines, tanquam ferae, in promiscuos concubitus, nec ullo certo ac legitimo amore ac charitate, uel coniugum, uel liberorum, implicantur. Et omnino humanam

focietatem tollunt , qui hanc coniunctionem tollunt , aut imminuunt. Nulla enim est tanta hominis ad hominem adiunctio , quanta est uxoris ad maritum , aut liberorum ad parentes , hacque sublata charitate , nullum ius humanae societatis saluum relinquitur. Quare coniugium honestum non domesticae solum , sed etiam ciuile , coniunctionis uinculum est existimandum , quo dirupto , necesse est , dissolui omnem humanam societatem , praestantissimamque uirtutem , iustitiam , tolli , atque etiam pietatem ac religionem. Nam , fieri nullo modo potest , ut aut Deo pius cultus tribuatur , aut iustus amor proximo , sublato , uel etiam neglecto , eo uitae instituto , in quo et Deus maxime uult honorari , et homines plurimum possunt adiuuari. Iam quid dicam de prudentia , quae in uirtutibus etiam ponitur , et usu rerum , quem , cum natura et doctrina , in studiis literarum necessarium esse , supra diximus ? At , quem usum is habere poterit , qui , in illo otio ac solitudine , latet semper abditus , neque in communem hominum societatem consuetudinemque ciuilem unquam prodit ? An non multo maiorem is acquirit , qui in priuatis domesticisque rebus est uersatus , qui iam domi in sua familia sentit ac didicit , quid natura et consuetudo hominum requirat , qui , in se , uxore , liberis , totaque familia instituenda et regenda , est expertus , quae in literis , de natura hominum , de moribus , de totius uitae degendae ratione , a doctissimis prudentif-

dentissimisque hominibus scripta sunt. Itaque licet videre, eos, qui uiuunt in matrimonio, multo esse prudentiores, et ad communem uitam aptiores, quam sunt ii, qui, in solitario illo otio, perpetuoque coelibatu, totam uitam consumunt, qui, propter insolentiam atque inficiam earum rerum, quae in uita uersantur, omnium sunt ineptissimi, in humanisque rebus peregrini quidam ac hospites esse uidentur, quo quid turpius et literis indignius esse potest? Nam, antea quidem satis demostrauius, quanta excellentia orationis tum elegantis, tum prudentis, in iis esse debeat, qui ad haec studia se contulerunt, quantaque de eorum uel ingenio, uel consilio, hominum opinio atque expectatio esse soleat. Sed, nisi is, qui in omni re plurimum potest et magistros efficit, in optimis disciplinis usus accesserit, non sane uideo, quomodo illa, quae literis extant scripta, aut bene percipi, aut ad aliquam utilem uitae rationem recte adhiberi, possint. Neque est quisquam, qui certam habere possit scientiam earum rerum, quae in uita uersantur, nisi in uita uersatus fuerit, multaque in ea expertus. Atque hanc quidem experiendi facultatem maiorem habent mariti, quam coelibes, qui in priuato illo ac otioso studio ita se abdunt aliquando, ut, quid in uita, uel domestica, uel ciuili, soleat fieri, ibi nihil intelligant, nec ipsi inde magnum fructum ad communes hominum necessitates perferant. Non illud repetam, quod supra dixi,

plerosque esse, qui illo otio et solitudine magis utantur ad uoluptates percipiendas, quam ad literas excolendas, ad animumque mollitie potius effeminandum, quam ad ingenium liberali doctrina conformandum et confirmandum. Nos, hoc in loco, de usu rerum loquimur et prudentia, quae nulla alia ratione potest melius aut parari, aut confirmari, aut omnino conseruari, quam ea uitae disciplina, de qua ante diximus, quae, cum in omni uirtute, omnique uitae officio, sit posita, tum maxime in temperantia, continentia ac moderatione, cum cupiditates hac summa ratione continentur, in omnibusque, et factis, et dictis, et consiliis ac cogitationibus, is modus adhibetur et ordo, ut optimus naturae status conseruetur, mentisque constantia et tranquillitas retineatur. Neque enim fieri possit, ut ii aliquid prudenter uel cogitent, uel dicant, uel faciant, qui in omni intemperantia uoluptatumque licentia uitam ducunt. Neque omnino est aliud, quod uniuersam hominis naturam, et praecipue uim mentis atque ingenii, magis euertat et extinguat, quam studium uoluptatum immoderatum, neque, quod studio literarum ac optimarum artium magis repugnet, sapientiaeque percipiendae plus obsit, quam uita intemperans et dissoluta, ea praesertim, quae flagitiosis libidinibus totum corpus contaminat atque eneruat. Quare recte D. Paulus, * huiusmodi homines in corpus proprium peccare, dicit.

Quod
 * 1. Cor. IV.

Quod si corpus hac carnis intemperantia laeditur, quid de animo dicemus? Qui, cum sit ex coelo ortus, et a Deo haustus, in ipso corpore, quasi in domicilio ac templo quodam, ab eo, qui genuit, locatus est, ad cuius quidem coelestem diuinamque naturam tum conseruandam, tum excolendam, permagni refert, quo in corpore inclusus agat, quasique in domo quadam habitet. Itaque, quod Paulus in ecclesia omnibus piis praecipit, ne corpus suum stupris polluant, sed in omni conseruent sanctimonia, propterea, quod Spiritus sanctus in eo, tanquam in quodam templo habitet, hoc etiam praecipendum est iis, qui in studiis humanitatis liberaliumque artium ingenue atque honeste uersari uolunt, hique omnes sunt admonendi, ut corpus suum, quasi delubrum, ingenio ac menti consecratum, habeant, nec ulla re corrumpant, qua animi uis aut retardari, aut deprauari, aut omnino extinguere possit, sed potius contineant cupiditates, in primisque libidinem impudicam, sintque non solum in cibo ac potu sobrii, uerum etiam reliquo corpore casti ac pudici, et ita inseruiant corpori, ut sine flagitio ac dedecore, et uoletudinis, et mentis, maximam rationem habeant. Nulla enim est res, quae mentis aciem melius expurget, ad sapientiaeque studium magis exacuat, quam animi moderatio, et temperantia in moderandis uoluptatibus corporis. Itaque hanc uirtutem, quae cupiditates continet, Socrates, apud Platonem, ait, esse nominatam σωφροσύνην, quasi σωζου

εὐζούσαν τὴν Φρόνησιν, propterea, quod prudentiam conseruet, quae nulla esse potest, nisi natura hominis conseruetur, maximeque ea pars, quae eius unius propria est, et ad uirtutem atque sapientiam apta, cui nihil in rerum natura tam est inimicum ac infestum, quam uoluptas, blandissima domina, in primisque ea, quae cum inquinamento corporis coniuncta est. Nulla pestis est, quae tam noceat corpori, quam ingenio haec uoluptas, quae etiam in iusto legitimoque coniugio uim mentis laedit, si est immoderata, in nefariis uero et uagis scortationibus, omnes uires, tum corporis, tum animi, plane labefacit atque corrumpit. Quare, si quis uult naturam in sua integritate et praestantia, praecipueque partem eam, in qua excolenda elaborant literarum studiosi, debet cupiditates continere, cum animi, tum etiam corporis, eamque in primis uoluptatem, quae magis coelibes, quam coniuges, infestare solet. Neque solum in coniugio naturae nostrae inseruimus, mentisque prudentiae consulimus, uerum etiam et offensionem hominum uitamus, et existimationem uitae retinemus, quam, antea diximus, doctis hominibus non negligendam. Ea autem maxime comparatur ea uirtute, de qua supra dictum est. Nam, quem ad modum iniustitia uiolantur homines, cum in ipsorum aut rem, aut corpus, aliqua fit iniuria, ita immodestia impudentiaque offenduntur, cum in moribus ac uita alicuius apparet turpitudine, quam animi, praesertim bonorum, uidere

uidere nullo modo possunt. Itaque, sicut iustitia neminem laedit, sic uerecundia nullum offendit, cauetque omnia, quibus, tanquam foetore, homines auertuntur, et ea suscipit, et agit, quae, cum sint decora ac modesta, hoc est, hominis naturae congruentia, benevolentiam hominum, cum approbatione, merentur. Adhibet enim haec uirtus reuerentiam, cum erga omnes, tum praecipue erga optimum quemque, studetque, bonis uiris ac doctis in primis approbari. Sed pudoris commendatio nusquam maior est, quam in moderato sanctoque coniugio, cum ipsi coniuges, Deum habentes ante oculos, ita uiuunt modeste ac caste, ut in coniugio pudicissimum coelibatum profiteri uideantur, cum hi, qui coelibes dicuntur, eam edant uitam, quam omnes nouerunt, tantumque pulcherrimum nomen coelibatus impurissimis moribus praetendant. Sed, nulla sunt integumenta, nulla tam speciosa sanctitatis fictae nomina, quae possint illorum flagitia occultare, et ea iudicia hominum mutare, quae de illis iam diu facta sunt, ac fiunt quotidie. Ea enim est communis, ac iam longe lateque peruagata, opinio, quod coelibatus in plerisque nihil aliud sit, quam praetextus impudicitiae, et species quaedam uirginitatis, ad libidinem tegendam maxime accomodata. Alioqui nescio quo modo fiat, ut, etsi haec, tam diuersa, morum ratio, in utroque hoc hominum genere non sit, altera honesta, altera infamis, uiuantque utrique peraeque honeste, tamen melius

lius semper homines sentiant de coniugatis, quam coelibibus, quos, etiam honeste pudiceque uiuentes, uix possunt liberare suspicione earum rerum, ad quas, sentiunt, seipfos esse propensos, alios uero tum, putent, grauius ac moderate esse uicturos, cum id uitae genus sunt amplexi, quod, ad honestatem retinendam, comparatum diuinitus esse, arbitrantur. Quanquam, in hoc etiam genere, sunt aliqui flagitiosi et adulteri, quorum libidines effrenatae non continentur in coniugio, sed foris scelerate peruagantur, qui tamen, si essent uerbo Dei instituti et admoniti, melius uiuerent. Verum, nos hic ostendimus, non, quid a quibusdam, sed, quid ab omnibus, aut pluribus, solet fieri, nec, de aliquibus, sed, de toto ipso genere, iudicandum, dicimus. Dubium autem non est, quin facilius ratio grauius continenterque uiuendi proposita sit in coniugio, quam in coelibatu, pluribusque hominibus ad honestam opinionem, cum omnis uirtutis, tum maxime moderationis et grauitatis, locus in eo pateat, in quo quidem innumerabiles homines, omnibus aetatibus, honestissime uixerunt, non ex gentilibus solum, docti, sed etiam ex nostra religione, pii ac sancti, Abraam, Isaac, Iacob, Moses, Dauid, aliqui etiam Apostoli, hodieque sunt paene infiniti, qui, cum summa sua dignitate et Dei gloria, in hoc uitae instituto acquiescunt. Paulus * etiam, cum describit atque eligit bonum episcopum, hoc in uitae genere uersatum

et

* 1 Tim. III.

et probatum, eligendum, dicit, esse. Nam, cuius prudentia, industria, grauitas ac integritas, in familia regenda continendaque, fuerit perspecta, eum idoneum, putat, qui domum Dei, hoc est, ecclesiam, gubernet. Quod iudicium Pauli, non in ecclesiasticis solum magistratibus, est uerum, sed etiam in politicis, ut ii semper rebus alienis, aut communibus, recte sint praefuturi, qui in suis et priuatis recte uersati fuerint. Habet enim oeconomia paruae reipublicae quandam imaginem, in qua primum pater familias, tanquam rex quidam, est, deinde eius uxor, mater familias, est domina, atque eius imperii focia, tum liberi et reliqui domestici, quasi ciues sunt, quibus illi praesunt, quos cum bene regunt, atque in omni graui constanteque disciplina continent, cumque conseruant et amplificanc rem familiarem, magnam commendationem, tum prudentiae, tum grauitatis ac moderationis, afferunt, ad res maiores grauiioresque administrandas. His uero studiis, de quibus nunc loquimur, maiorem autoritatem et dignitatem affert modestia et industria alicuius literati, in coniugio cognita, quam eadem in illo coelibatu, in quo, tanquam in solitudine, aut obscuritate, non potest tam illustris claraque existere. Quamobrem puto, nunc satis intelligi, coniugium ab studio literarum non esse alienum, tum, quia utrumque a Deo ita esse institutum, ut alterum cum altero non indecore coniungi possit, tum etiam, quod in ea coniunctione huiusmodi

uita

uita potest degi, quae et Deo honori sit, et literis dignitati. Hoc adhuc melius intelligetur, cum fuerit demonstratum, quale coniugium hominis studiosi, qualemque uxorem eius esse, oporteat, in quo etiam non solum honestatem istius uitae cognoscemus, uerum etiam utilitatem, quae erat altera pars huius disputationis meae. Primum igitur uideamus, qualis uxor eius hominis, de quo loquimur, esse debeat, deinde exponemus eas commoditates, quae ex coniugio bono ac moderato consequuntur. Ac principio illud quidem hac in re recte praecipitur, ut, qui habet in animo uxorem ducere, is prius deligat, quam diligat. Nam nullum aliud est uitae genus, in quo eligendo ac constituendo maior sit adhibenda uel prudentia, uel diligentia. Alia enim instituta uita atque studia, postea, quam sunt suscepta, possumus deponere, cum nobis non uidentur, aut naturae nostrae, apta esse, aut rationibus nostris commoda, neque, in aliquo eorum commutando, in ullam aliam reprehensionem incidimus, quam aut imprudentiae in deligendo, aut inconstantiae in deponendo. A coniugio uero, semel instituto et suscepto, nulla potest fieri discessio, sine summo scelere, et ea impietate, quae maximis sit poenis uindicanda, nisi id accidat, quod coniugium uiolat et dissipat, quod Christus in euangelio * solum exceptit. Cum enim

femel

* *Marth. V et XIX, Marci X, Lucae XVI.*

femel hoc genus uitae est susceptum , in eo aut cum molestia infinita , aut laetitia perpetua , manendum est. Quare in eo instituendo summa tum cautio , tum diligentia , est adhibenda , quod male institutum affert coniugibus non stultitiae solum , aut negligentiae , uituperationem , sed molestiam etiam et poenitentiam sempiternam. Itaque illud Publii Mimi praeceptum , quo monemur , ut ea in re diu deliberemus , quae semel facienda est , cum in omni uitae ratione atque actione suscipienda multum ualeat , tum in ineundo coeundoque coniugio plurimum , quod nullam habet mutationem , sed , aut poenam temeritatis perpetuam ac grauem , aut correctionem ualde difficilem. Atque eo etiam homini studioso est diutius diligentiusque deliberandum , quo magis metuendum est , ne tranquillitas otiumque studiorum perturbetur , accersita et adiuncta ea uxore , cum qua nec satis honeste , commode iucundeque , possit uiuere. Sed paruam existimo prudentiam consilii nostri fore , nisi cum ea summam Dei prouidentiam coniungamus , immo uero , ipsum Deum autorem atque gubernatorem coniugii nostri statuamus , eumque et consulamus , ut in re obscura dubiaque erudiamur , et inuocemus , ut in periculosa adiuuemur. Sine hac quidem diuina aut consilii communicatione , aut auxilii petitione ac inuocatione , nulla neque deliberatio diuturna , neque electio accurata , magnopere unquam profutura est. Nec ulla , non modo coniugii , sed ,

G

ne

ne alterius quidem cuiusdam rei, institutio atque susceptio potest succedere. Etenim Deus unus est, qui instituit hoc uitae genus, qui masculum et feminam coniunxit, * qui, ut mundum regit uniuersum, ita coniugium, pulcherrimam optimamque mundi partem, moderatur, in quo quidem, si ex sententia ac uoluntate Dei fit susceptum, tanta extant Dei beneficia, quanta in nulla alia institutione uitae, sin aliter instituat, ea apparent neglecti Numinis iudicia, quae ad metuendum Deum atque inuocandum omnes uehementer commouere debent. Romani ueteres res omnes graues, quas suscipiebant, non solum publicas, sed etiam priuatas, in iis maxime coniugia, ab auspiciis et precatatione ordiebantur, eiusque rei negligentiam, aut etiam praetermissionem, nefariam arbitrabantur. Nos Christiani, qui non falsa et obscura, ut illi, sed uera ac clara, auspicia habemus, in uerbo Dei posita, tanta in re negligentes erimus? An non cum eo communicabimus, eiusque implorabimus opem, a cuius manu bona uxor proficiscitur ac datur, cuius prouidentia tota haec coniugatae uitae ratio, in bonis ac piis uiris, maxime et instituitur, et gubernatur, et omni genere bonorum cumulatur? Atque haec quidem negligentia inuocandi Numinis, uidemus in plerisque coniugibus, quantum noceat, in quantisque molestias et misérias multos homines adducat, qui, aut amore libidinoso incitati, aut tur-

pi

* *Matth. XIX.*

pi pecuniae studio, commoti, aut sua etiam confisi nimia prudentia, eam asciscunt in uitae societatem, qua cum nec sancte, nec amanter ac concorditer, nec suauiter, possunt uiuere, quae eorum uita perturbata et misera facit, ut permulti putent, coniugium studio literarum atque otio non satis esse accommodatum. Verum nos hic de non uulgari matrimonio loquimur, sed hominum doctorum et piorum, qui eam uitae rationem non ingrediuntur aut impudice, aut auare, aut etiam confidenter, sed sapienter ac reuerenter, cum inuocatione eius, qui istius totius rei institutique praeclari autor est. Nam, quoniam doctrina liberali et pia ingenium habent excultum, debent esse et in appetendo moderatiores, et consideratiores in cauendo, et uero in Deo colendo inuocandoque diligentiores, quam sunt alii, quorum animi nec doctrina literarum, nec religione, imbuti sunt. Quare studiosi omnes hoc teneant in primis, ut, cum de ducenda uxore deliberant, ante omnia Deum caste adeant, et libere tanta de re consulant, omneque animi propositum atque consilium ei familiariter exponant, eiusque petant eam tum benignitatem, tum opem, quam ab initio mundi, cum coniugium instituisset, pijs hominibus promisit. Est enim a Mose ita scriptum, Quod Deus, posteaquam uirum et feminam uinculo isto coniunxisset, illis bene dixit, hoc est, se illis affuturum, eorumque coniugium adiuturum fortunaturumque, promisit,

quae quidem promissio, a principio primis illis
 humani generis parentibus facta, postea omni-
 bus seculis ualuit, in coniugio eorum, qui
 Deum, autorem eius uitae, cognouerunt, in ea-
 que instituenda inuocauerunt, et, iam instituta
 ac suscepta, pie coluerunt, ualebitque perpetuo
 in iis coniugibus, qui hac mente eam uitae ra-
 tionem ingrediuntur, et ingressi in ea uersan-
 tur. Cum autem nullius rei nec grauior, nec
 difficilior, incidat deliberatio, quam haec, de
 uxore ducenda, consultatio, id, tali in tempore
 et re, est faciendum, quod propheta, harum re-
 rum, scientissimus, in hisque maxime uersatus,
 praecipit ac monet, ut tota cura et animi soli-
 citudo domino committatur, atque in eius uo-
 luntatem euentus nostri totius consilii instituti-
 que permittatur. Is enim tum omnia faciet,
 et petitionem nostram exaudiet, quae debet
 esse eiusmodi, ut is, cuius summa est hac in re
 tum potestas, tum prouidentia, nobis eam det
 uxorem, qua cum uno eodemque spiritu con-
 iuncti, ipsum pure colere atque honorare in
 hac societate possimus. Hic enim est finis bo-
 ni sanctique coniugii, cultus Dei et honos, in
 una familia, quasi in parua quadam ecclesia, a
 coniugibus, liberis ac omnibus domesticis, ce-
 lebratus. Atque haec praecipua causa, bonos
 et doctos uiros, ad coniugium uehementer com-
 mouere debet, ut, quoniam non bonum est,
 ipsum hominem esse solum, * habeat secum
 eam,

* *Gen. II.*

eam, quae religionis pietatisque sit socia, et particeps, et adiutrix, cum qua, uno spiritu ac fide, Deum, creatorem suum, inuocet, eiusque in conspectu uitam integram sanctamque traducat. Neque est dubium, quin, si hoc animo coniugium expetatur, et ad illud suscipiendum, constituendumque purae preces adhibeantur, Deus adsit et eam uxorem det, qualem nullius hominis aut prudentia, aut diligentia, reperire, aut praepotentis alicuius autoritas gratiae dare, possit. Diues quidem et formosa, aliisque rebus eiusmodi ornata, humanis uel consiliis, uel studiis, inueniri possit. Sed, quae cum nostris probis ac piis moribus conueniat et congruat, quae in religione, cultuque Dei, nobiscum consentiat, quae nos adiuuet, ea est praestans ac singulare donum ipsius Dei, suis, hac in parte uitae, et fauentis, et consulentis. Quid autem maius, aut melius, in hac quidem uita traducenda, homo a Deo optare possit, quam optimam sanctissimamque feminam et fidelissimam uxorem, quae non sit lecta, ut Romani olim loquebantur, ab hominibus, sed ab ipso Deo, cuius neque prouidentia in deligendo falli potest, neque uoluntas in dando fallere? Atque huius diuini beneficii magnitudinem si quis non intelligit ex commoditate suauitateque uxoris piae ac modestae, certe ex incommoditate atque amaritudine uxoris immodestae facile intelliget. Quid enim est improba muliere et immodesta importunius atque intolerabilius? Quid

G 31XXX. *acerbius,*

acerbius, quam uita plena diffidiis atque odiis, in qua non tam coniugium inest, quam diuortium quoddam animorum? Quid uero miserius, quam, cum ea uiuere, quam nec honeste possis dimittere, nec commode tecum retinere? Cuius uitiosissimi mores cum nulla ratione corrigi possunt, necessario ferendi sunt. In hac quidem tam incommoda et amara coniunctione, nihil aliud habes, quam ut Socrates de sua Xanthippe solebat dicere, Malum domesticum, perpetuum tuae patientiae exercitium. Quanquam sunt complures uitiosiores, quam illa Xanthippe, quae ita asperis erat moribus, ut maritum tamen suum unice diligeret, eique egregie fidelis esset. Salomon * quidem uxorem molestatam ac iurgiosam recte comparat tecto pertuso atque ubique perstillanti, et uulgo apud Graecos iactata sententia, cum duobus maximis malis, ignis conflagratione et aquae inundatione, coniungit tertium, improbitatem mulieris. Quare, ne aliquis, praefertim studiosus ac quietus homo, in hanc tantam molestiam et miseriam incidat, in primis ac semper orandus est Deus, ut eam rem totam suscipiat, et regat, eamque adiungat nobis, cum qua in Christiana religione coniunctissime atque integerrime uiuamus, ut utriusque uita sanctaque consuetudo nihil sit aliud, quam honorifica omnibusque testata confessio eius, qui illos copulauit, et perpetua gratiarum actio. Ad hanc enim gloriam Dei tota est referenda illa coniunctio

* *Prourb. XXVII.*

etio matrimonii, sed haec laus Dei ex honesta
 uita coniugum non potest consequi, nisi pia, et
 accurata, ac perpetua, ipsius Numinis praecef-
 ferit inuocatio. Deus dat probam uxorem, et
 beatam uitam promisit coniugibus. Huius igitur
 rei tam praeclarae et petitiones, et gratia-
 rum actiones, ad illum sunt referendae, ut
 quem ad modum ait Paulus, * omnia, et ex eo
 ipso proficiantur, et per eum gubernentur,
 et conferentur, et ad eundem referantur. Nul-
 la rei bonae honestaeque adeptio potest esse,
 nec eius usus bonus, aut iucundus, nec exitus
 felix, nisi ea res et sit facta a Deo, et ab eo
 nobis tributa, et a nobis pie grateque recogni-
 ta. Itaque primum est intelligendum, qui est
 autor et largitor huius tanti beneficii, idque ab
 eo, qui solus dat, petendum est. Deinde, cum
 est datum ac tributum, eo munere sobrie, cum
 laude Dei gratiarumque actione, utendum est.
 Neque ulla satis magna diligentia in huius tan-
 tae rei petitione adhiberi possit, nec ante oran-
 di intermissio est facienda, donec eam adepti fu-
 erimus, quae tanto studio, tantaque assiduitate,
 petenda est. Neque tamen nos, aut in quaeren-
 do, aut consilio capiendo, negligentes esse de-
 bemus, sed et nobiscum ipsi deliberare dili-
 genter, et cum amicis nostris hac de re com-
 municare, in primisque cum iis, quorum pru-
 dentiae, probitati beneuolentiaeque, erga nos
 plurimum tribuimus, ita tamen, ut plus spei

G 4

pona-

* Rom. XI, u Corinth. III.

ponamus in Dei providentia, quam in nostra, amicorumque nostrorum aut diligentia, aut prudentia. Nam ipsa quidem uoluntas Dei in nos, perspecta et cognita, et studium nostrum, in uxore aliqua honesta expetenda, incendit, et diligentiam, in quaerenda, acuit, et, in eligenda, prudentiam parit. Quare prima ratio habeatur, curaue fuscipiatur, piaue atque perpetuae orationis, altera prudentis deliberationis nostrae et electionis perdiligentis, atque ita statuamus, cum in ceteris rebus omnibus, tum maxime in his, duas praeclaras res esse, ut scribit Isocrates, *τὴν παρὰ τῶν Θεῶν εὐτυχίαν, καὶ τὴν παρ' ἡμῶν εὐβελίαν*. Ac de delectu uxoris, diligenter habendo, quaedam nunc dicamus, et ostendamus, quae et qualis uxor hominis literati esse debeat. In hac consideratione atque electione, quatuor res uidentur potissimum spectandae, mores animi, natura corporis, genus, et postremos, quam complures, hoc tempore, primo loco ponunt et appetunt. Sed hic non docemus hominem fordidum auarumque, qui magis dotem, impietatis suae idolum, in domum suam cupit ducere, quam uxorem, pietatis adiumentum et consortium. Sed eum monemus, qui, cum sit a Deo collocatus in literis, ut illum commendet et ornet, non doctrina solum, sed uita etiam sancta, debet eam appetere et quaerere, quae eius studii comes, ac socia sit et adiutrix. Itaque, cum eius professio non in quaestu, sed cultu Dei, sit occupata, ea etiam quaerenda ei est,

est, quae ab eo uitae genere ac instituto non abhorreat, nec tam pecuniam, quam uirtutem pietatemque, ad uirum afferat. Nam, quod Paulus * praeclare scripsit de auaritia, quam malorum omnium radicem esse, dixit, id latissime patet, cum in omni negotio, tum uero in coniugio instituendo, quod a uirtute, non a pecuniae cupiditate, oriri debet. Vna enim est uirtus, quae animum bene informatum ac generosum cum ad omnes diligendos allicit, in quibus aliqua eius apparet significatio, tum uero ad eam amandam, cuius uilum et fructum ex optimis, castissimis suauissimisque, moribus iam animo praesentimus, uisque frui uehementer cupimus. Quod si lumen pietatis in ea reluceat, ita animos piorum inflamat, ut nihil possit esse eo amore ardentius. Etenim magna quidem uis est ad diligendam omnem uirtutem, quam in aliis cernimus, sed maxima religionis atque pietatis, in ea praesertim, quam, usque ad extremum uitae diem, uitae piae ac sanctae sociam habere cupimus. Hic ortus coniugii est honestus et generosus, et ab eo profectus, qui masculum et feminam ab initio copulauit, nec, hinc orta, coniunctio matrimonii ullam potest habere incommoditatem, sed perpetuam felicitatem. Quos enim uirtutis opinio conciliauit, et constrinxit coniugii uinculo, eosdem ipsa uirtus, in ipso coniugio, perpetuo sanctissimoque amore, ad ultimum usque diem, continebit. Illa uero dotis

G s pecuni-

* 1 *Timoth. VI.*

pecuniaeque cupiditas, nullam suauitatem uitae, nec amoris firmitatem stabilitatemque, habere potest. Nam pecunia ea aut consumpta, aut ad quaestum collata, necesse est, ut aut amorem tollat, aut ab uxore ad lucrum transferat, nec tali conjunctione, quae tam fordidam habet originem, quicquam est nec turpius, nec miserius. Commemorarem hic incommoda, quae, plurima et maxima, coniugibus talis cupiditas affert, nisi, ea satis nota, arbitrarer. Illud unum est maximum, quodque secum alia omnia importat, quod in eiusmodi matrimonio, quod nulla uirtutis opinio, sed turpis uel pecuniae cupido, uel amoris libido, conciliauit, nullus est uirtuti pietatique locus. Quare haec causa coniugii longissime absit ab animo docti uiri atque pii, ad uxoremque ducendam adducatur ea una re, quam et Deus probat, et literarum ratio professioque Christiani nominis postulat. Quod Themistocles, cuidam quaerenti, cui daret suam filiam, praeclare respondit, Se malle uirum, qui pecunia egeat, quam pecuniam, quae uiro, id de uxore deligenda ac ducenda non inepte dici potest, ut bene morata bene dotatae semper anteponatur, magnaue dos in muliere existimeretur, animus modestia pietateque ornatus. Si tamen pecunia una cum optimis moribus afferatur, non erit repudianda. Magno enim usui esse poterit ad otium literarum sustentandum, de quo postea quaedam dicemus. Nunc hoc quidem teneatur, haec studia non tam egere pecunia, quam uirtute,

te, quae si adsit in marito et uxore, pecunia facile parari potest, cum uirtus nullis pecuniis comparetur. Idem de forma ac pulchritudine corporis iudicandum est, a qua amorem charitatemque coniugii oriri, nolumus. Est enim forma fluxa res et caduca, quae uel morbo aliquo, uel etiam tempore ipso, deflorescit. Deinde, si etiam integra permaneret, non tamen ea est eius uis, quae aut bonorum animos coniungat, aut in amore pudico perpetuoque contineat. Sed, si egregia forma, aut etiam mediocris, comes sit eius uirtutis, quae debet esse in muliere, non est aspernanda. Est enim donum Dei pulchritudo corporis, ornata pudore ac modestia, estque tum appetenda et laudanda, cum uirtutem, uelut pedissequa, consequitur atque comitatur, et maxime, si species quieti ac placidi illius spiritus, quem Petrus * commendat in mulieribus, in ea reliceat. Venusta uero muliere, eademque immodesta, aut improba, nihil potest esse deformius, quam Salomon ** similem dicit esse sui, cuius in collo torquis aureus est illigatus, ut, sicut aurum, spurcissimo animali applicatum, maiorem ostendit eius foeditatem, ita forma corporis in impudente impudicaque muliere maiorem deformitatem demonstrat. At pulchritudo placidi modestique spiritus tantam uim habet, ut uitia corporis tegat, aut minuat, et ornamenta illustret atque augeat. Neque est aliud, quod magis aut

com-

* 1 Petr. III.

** Prouerb. XI.

commendet, aut in natura sua custodiat, speciem corporis, quam pulchritudo animi, quae, si oculis cerni posset, mirabiles amores hominum bonorum excitaret. Quare animi decor bonis uiris princeps fit, ad amorem suscipiendum, coniugiumque coeundum. Is si adsit, non sane uideo, quae uenustas alia sit exquirenda. Illud magis est in corpore spectandum, ut sanum sit beneque constitutum, in quo, si ratio praestantis prolis haberetur, medici etiam essent adhibendi, qui de natura corporum iudicarent. Magni enim refert, et ad egregiam sobolem, et ad ualeitudinem, et etiam ad rem familiarem, quomodo sit affecta corpore, quae uxor futura est. Sed in eo quidem homines non sunt admodum negligentes, nisi forte ii, qui, pecuniae cupiditate occaecati, quid uitiosum sit in corpore atque animo, non uident. Nec uero genus est negligendum et parentes, a quibus causae non paruae solent proficisci ad bonam malamue, tum naturam, tum educationem atque disciplinam. Nam, et a bonis boni solent nasci, et ab iisdem bene institui, improbi uero, quos possunt, nisi sui similes, procreare, aut educare? Praeterea nullae cum malis hominibus uel amicitiae, uel affinitates, sunt contrahendae. Nam, sicut olim pii, ex mandato Dei, impiorum Cananaeorum, aliorumque, connubia non attingebant, ita boni ab improborum affinitatibus debent omnino abstinere. Nulla inter eos coniunctio uera et firma esse potest, nullae commoditates ab iis proficiscuntur. Bonorum

norum uero affinitas non solum honesta est atque honorifica, uerum etiam utilis, et in omni uita opportuna. Quam ob rem uir doctus ac pius dabit operam, ut uxorem suam ducat ex domo et familia, non tam locuplete, quam honesta et pudica, ut ea ex domo uxor id afferat ad maritum, quod in coniugio in primis expectandum est. Id autem est pudicitia, quam integram incorruptamque ad uirum afferre, oportet. Quaedam etiam semina earum uirtutum, quas postea in honesta femina ostendemus, in bonis piisque familiis cum sunt nata atque aucta, mirabiliter postea in coniugio, maximeque literato, efflorescunt, praestantissimosque fructus afferunt. Magna enim res est, atque homini studioso in primis expetenda, grauis morum disciplina, in qua puella, a parentibus diligenter instituta, ad maritum ducitur. Nihil autem est, cuius maior ratio sit habenda, quam ipsius animi, in quo mores sunt spectandi. Id, cum primo loco a me fuisset supra propositum, huic postremo est reseruatam. Hoc autem eo feci consilio, ut, qui et quales mores eius sint, quam homini literato uxorem quaerimus, superioribus illis demonstratis, commodius explicare possimus. Nam, si haec pars demonstrata fuerit, existimo, futurum, ut omnes, qui ista legent ac cognoscent, dignitatem ipsius coniugii intelligant, ad illudque celebrandum et colendum omnia sua studia conferant. Philosophi prope omnes, qui de mulierum moribus aliquid scri-

scri-

scripserunt, duas uirtutes maxime in muliere esse, uoluerunt, modestiam et diligentiam, ac modestiam, siue pudorem, custodem esse eius, quae etiam ab eo est nominata, pudicitiae, qua sublata, ut ait Lucretia, apud Liuium, nihil mulieri saluum relinquitur. Amissa enim pudicitia, omnia maxima mulieris ornamenta simul amittuntur. Ea enim est, quae et uirgini parit commendationem, et postea coniugi existimationem uitae honoremque affert. Hanc igitur efficit modestia, quam alio nomine siue temperantiam, siue moderationem, siue uerecundiam pudoremque, appellare licet. Cuius uirtutis uis et pulchritudo, in tota uitae ratione consuetudineque, apparet. Altera est diligentia, quae etiam industria appellatur, magnum rei familiaris adiumentum et praesidium, otio literarum alendo tuendoque necessarium, quem ad modum illa prior est singulare ornamentum. Hae duae uirtutes maxime propriae sunt eius mulieris, quae uxor alicuius futura est, quarum altera ad mores pertinet, altera ad res domesticas, quas quidem etiam diuus Paulus * in eadem requirit. Nam, mulierem coniugatam, et modestam sobriamque, esse, uult, quam appellat *σωφρονα*, et eandem *οικουρον*, hoc est, custodem domus, quae custodia complectitur non solum diligentem dispensationem conseruationemque eorum, quae a uiro in domum inferuntur, sed etiam prudentem accuratamque librorum ac domesticorum

* 1 *Timoth. II et III.*

corum institutionem, et grauem disciplinam. Has duas uirtutes mulier debet aut a parentibus suis afferre ad maritum, quod est rarum, atque optandum, aut ab ipso marito accipere, quod erit facile, praesertim, si uir prudens ac doctus illam ducat ea aetate, in qua mores sint ita tractabiles et ductiles, ut ad uirtutem et pietatem formari possint. Nam in grandiore aetate solent esse duriores et intractabiles, cum animus uitiis quibusdam iam confirmatus, aut nullis rebus honestis informatus, disciplinam non facile suscipit, quem ad modum dicitur de cane uetulo, quod sit difficile, eum loris assuescere. Quare, aut eam bene institutam a parentibus accipiat, aut quem ad modum, apud Xenophontem, dixit, se fecisse, Ischomachus, ea aetate eam ducat, quae sit docilis et capax disciplinae. Sed fieri nullo modo potest, ut ea recte uel iam sit instituta, uel a uiro instituat, in iis rebus atque officiis, quae mulieri maxime conueniunt, nisi adhibeatur ea doctrina, quae nobis, ut ait Paulus, inspirata est diuinitus, quae ad omnem morum uel emendationem, uel informationem, maxime utilis est et necessaria. Etenim, ut in Psalmo ait Propheta, Quomodo emendabit adolescens uiam suam, nisi iuxta uerbum Dei? Et si enim permulta sunt a philosophis doctissimis hominibus praecepta atque scripta, quae ad officium mulieris honestae prudentisque matrisfamilias pertinent, iisque praeceptis complures olim feminae institutae honeste uixerunt, tamen
nescio,

nescio, quomodo illa uidentur mihi esse leuora, cum comparantur cum iis, quae in sacris literis, a sanctissimis uiris sunt grauiissime tradita et scripta. Non enim hic officia ducuntur a natura, quae tota uitiata est, ut apud philosophos, sed tum ab ipso Deo, autore nostrae uocationis, tum etiam a fine eiusdem uocationis, qui, cum sit gloria eius, cum quo, et a quo, maritus et uxor coniuncti sunt, habet consideratio tantae eius dignitatis maximum pondus et acerrimum aculeum, ad omnem colendam sanctitatem, omnemque pietatis laudem colligendam. Omnino causae uirtutum sunt grauiores, et fontes, unde manant officia, praestantiores, in diuinis literis, quam in philosophorum libris, neque est ulla uitae pars, ulla actio, quae praeceptis legis diuinae carere debeat. Nam, siue cum Deo agas, siue cum proximo, siue tecum, scriptura sacra tantam uim habet, ut, sine ea, nihil nec recte institui, nec honeste agi, nec feliciter confici, possit. In ea tum praecepta eiusmodi traduntur, tum proponuntur exempla sanctorum, quae hominem, ad omne bonum opus atque officium, uehementer et incendunt, et instituunt. Ac uita quidem eorum omnium, qui, spreto uerbo Dei, suis humanisque reguntur consiliis, ualde est incerta, fluxa, lubrica ac misera, quae, ut scriptum est in primo Psalmo, similis est pulueri, qui a uento dissipatur, certa uero, et firma, et beata, eorum, qui ex lege Dei, hoc est uoluntate atque sententia eius, uiuunt, qui, et
Deum

Deum cognoscunt, et ab ipso cognoscuntur. Nouit enim Dominus uiam piorum, et uia impiorum, ignota ac neglecta, peribit. Sed nos hic loquimur de muliere et uxore studiosi hominis, quae nunquam intelliget, aut obibit, recte munus uocationis suae, nisi rationem uitae degendae didicerit ex ea disciplina, quae hominem in omni uitae statu, omnique officii ac muneris genere, instruit et perficit. Voluntas enim Dei est cognoscenda, ad eamque omnia studia atque officia referenda, nec sine ea cogitatione quicquam est rectum, aut Deo gratum probatumque. At, quid Deus a nobis uelit ac requirat, non potest cognosci, nisi ex ea lege et doctrina, in qua nobis suam uoluntatem plane declarauit. Quam ob rem mulier, quae, uel uirgo, in paterna domo, uel postea coniux, in sua et mariti, fuerit, in lege Dei diligenter erudita, facile omnia tenebit et praestabit, quae in ea uita coniugata sunt cogitanda et colenda. Atque istud quidem, quem ad modum fieri et debeat, et possit, demonstremus. Primum Deum, creatorem suum cognoscet et autorem coniugii sui, a quo sit ad uirum deducta, sociam eius conditionis uocationisque, quae nulla melior est et praestantior. Est enim homo creatus ad imaginem Dei, in qua praestantia ac dignitate Deus illum solum noluit degenerare, sed eius uitae diuinae, pie ac sanctae, mulierem ei adiunxit et sociam, et adiutricem. Itaque ad hanc tam excellentem uitae societatem

H

cum

cum, se et primum a Deo uocatam, et per Christum reuocatam, intelliget, cauebit, ne quid indignum hac tanta dignitate committat, et ea in re marito noceat, cuius adiutrix est ascita, illique comes adiuncta, in qua etiam tuenda ornandaque, eo cautiorem diligentiam maioremque modestiam adhibebit, quo diligentius memoria repetet, quantum primae mulieris immodestia ac insolentia nocuerit, in quantamque calamitatem, non modo eam uirumque eius, sed totum etiam humanum genus, praecipitarit. Deum igitur metuet, imbecillitatem sui sexus cognoscet, Deum colet, cum castissimis suis precibus, tum optimis sanctissimisque totius uitae moribus, memor erit semper suae uocationis, ac considerabit, et a quo profecta sit, et cui adiuncta, et ad quem uitae statum applicata, in quo, si aliquae sunt molestiae atque incommoda, ea existimabit prioris causae praemia esse, et nunc remedia quaedam coercendae insolentiae, quae in eo sexu magna apparuit, eaque leuabit, cum autoritate ac uoluntate Dei, qui talem conditionem mulieribus imposuit, tum ea promissione atque benedictione, quam eidem instituto coniugii statim adiunxit, quae, etsi primorum coniugum culpa sublata erat, postea tamen per Christum fuit instituta atque confirmata, eaque in piorum matrimonium tanta importat tum solatia, tum beneficia, ut incommoda, cum his comparata commodis, nulla omnino appareant. Atque haec cognitio Dei, et uocationis, fons est,

est, unde manare debent cetera omnia officia, quae uel domi marito, liberis ac domesticis, uel foris aliis hominibus, tribuenda sunt. Fundamentum enim uirtutum omnium est religio ac pietas, qua Deus ita colendus est, ut ei timorem, ut Domino, et amorem, ut parenti, tribuamus. Quorum utrumque nos in officio ita continet, ut timor a uitiiis peccatisque deterreat, amor uero ad sanctitatem iustitiamque uehementer accendat. Quare, cum utroque mulier fuerit imbuta, in praeceptisque sapientiae diuinae instituta, nulla alia officia uitae aut domesticae, aut externae, praeternittet. Non enim solum aduersus Deum ita se geret, quem ad modum ostendimus, uerum etiam mariti sui et naturam, et dignitatem, cognoscet, eumque et obseruabit, ut superiorem, et, ut parem sociumque, adamabit. Est enim uir mulieris caput, * in quo colendo atque honorando, ita est temperata reuerentia, ut ea cum summa charitate suauissimoque amore coniungatur. Hunc igitur prudens femina debet et uereri, ut dominum, et obseruare, ut parentem, et diligere, ut socium, et amare, ut fratrem, cum quo unum patrem communem habet, eumque uno eodemque spiritu inuocat atque adorat. Itaque Paulus ** docet, et mulieri duo praecipit, quae uiro tribuenda sunt, obedientiam atque beneuolentiam, eamque ὑπακοήν, subiectam

H 2

uiro,

* 1 Corinth. XI, Ephes. V.

** Coloss. III.

uiro, et *Φιλάνδρον*, eiusdem amantem, esse uult.
 Ea Apostoli doctrina, de officio uxoris in mari-
 tum, sumpta est ab institutione ipsius coniu-
 gii, et autoritate Dei. Deus enim ab initio *
 feminam uiro ita coniunxit, ut, eam in potestate
 uiri esse, uoluerit, ad arbitriumque illius uiuere,
 ut omnia eius studia ad alterius uoluntatem at-
 que nutum conuertantur, et tota uitae ratio ad
 illius iudicium arbitriumque conformetur. Qua-
 re hac in parte pia mulier erga maritum ita se
 geret, ut illi soli placere studeat, in omni officii
 genere, quod uel amoris suauitatem, uel auto-
 ritatis reuerentiam, requirit. Neque faciet ali-
 quid, quod possit aut illius uoluntatem offen-
 dere, aut existimationem minuere. Non erit
 procax, nec superba, nec ita arrogans, ut ali-
 quid iuris in maritum sumat, cum is loquetur,
 aut docebit, non interponet se, sed eum audiet
 diligenter. Docendi enim aut loquendi auto-
 ritas, a muliere est aliena, nisi tum, cum
 aut cum suis liberis ac domesticis est, aut cum
 sui generis feminis puellisque uersatur. Nam
 tum quidem potest cum illis habere aliquem
 eiusmodi sermonem, qui sanctam morum in-
 stitutionem contineat. Cum uero maritus ad-
 est, turpe est, mulierem loqui, praesertim, cum
 is taceat, aut etiam loquatur. Videtur e-
 nim, ut uerbo Paulino utar, *ἀυθεντεῖν*, auto-
 ritatemque in maritum usurpare, eiusque capitis
 uiolare

* *Genes. II.*

** *1 Cor. XXI III.*

uiolare dignitatem et potestatem, cuius signum
 gestat in suo capite. Omnino silentium ab om-
 nibus doctissimis hominibus maximum orna-
 mentum in muliere fuit iudicatum, eoque ute-
 tur libenter, quae prudens est et modesta, cum
 inter uiros sermo erit institutus, cui ipsa inter-
 erit. Haec linguae moderatio difficilis sane est
 in eo sexu, qui loquacitatis uitio solet laborare,
 sed feminae modestae ac reuerenti, cum De-
 um, tum etiam maritum, facilima. Neque
 tamen semper tacendum est, sed, ut silentio in-
 ter uiros, ita sermone inter mulieres, aut libe-
 ros, domesticos suos, utendum. Quo in gene-
 re ita se geret, ut oratio illius nullam habeat si-
 gnificationem aut imprudentiae, aut inconstan-
 tiae, aut impudicitiae atque intemperantiae. Te-
 nebit igitur doctrinam Pauli, cuius haec sunt
 praecepta de sermone, non mulierum modo, sed
 etiam omnium Christianorum, ut in eo nulla in-
 sit neque obscenitas ac impuritas, neque scur-
 rilitas, nec urbanitas, aut huiuscemodi res alia,
 quae ad inanem delectationem ab impiis solet
 adhiberi, sed aut aliqua doctrina, ad erudiendos
 ignaros necessaria, aut exhortatio, ad excitan-
 dos negligentes accommodata, aut consolatio,
 ad erigendos confirmandosque afflictos opportu-
 na, denique gratiarum actio et confessio eius,
 qui nos eripuit ex tenebris et in hanc lucem de-
 duxit, ut uirtutes eius annunciemus. Magnus
 enim est linguae usus, et maximae plurimaeque
 eius instrumenti opportunitates, cum ad nostram

salutem, tum ad laudem Dei, qui linguam in ea parte corporis propterea inseruit, ut ipsi inter nos communicemus, ad uirtutem atque pietatem instituamur, et Deum, creatorem autoremque nostrum, praedicemus. Mulier igitur, cum eius organi usum uimque intelliget, id adhibebit aut ad aedificationem proximi, aut ad commendationem Dei, et praeterea nullam ad rem aliam, quae uel perniciosa sit, uel etiam otiosa. Nam sermonis quidem, etiam otiosi, ratio reddenda est. * Quid, prauis atque obsceni, quae poena est expectanda? Deum itaque semper sibi proponet et metuet, nec quicquam loquetur, nec cogitabit, quod ab ea doctrina, in qua uolumus institutam eam, discrepet. Et, quoniam sciet, quam perniciosum consilium fuerit primae mulieris, et plerasque alias feminas, eo in genere, et nocuisse, et nunc nocere, dum, ut in cogitatione, ita etiam in oratione, sunt imprudentes, cauebit diligenter, ne quid in eo ipsa etiam peccet, et, cum timore Domini et reuerentia mariti sui, sermone utetur. Iam in uestitu cultuque corporis non minus moderata erit, quam in sermone, et eum, quem Demochares, philosophus, in orationis atque cultus parsimonia posuit, ornatum amplectetur. Cur enim formam affectabit, quae sua contenta est aut, cur alienam desiderabit, et fucis figmentisque asciscet, cum in sua natua sibi non displiceat, et maxime in ea specie, ad quam Deus eam
 finxit,

* *Matth. XII.*

finxit, finxit autem ad suam imaginem et similitudinem. Quem uero cultum externum adhibebit, cum internum ornatum tam pulchrum, tam elegantem, tamque magnificum ac preciosum, coram Deo habeat, animum castum, pi-um, corruptum, et, ut Petrus * scribit, spiritum quietum, placidum ac modestum, quo, in muliere, nihil pulchrius, nec magnificentius, nec Deo gratius, esse potest. Nec uero causa erit se comendi ornandique ei, quae, ad coniugium, scit, se a Deo adductam, ut marito satisfaciat, quae hoc studet ac agit tantum, ut uiro suo placeat, uirum autem habeat, qui istiusmodi inanibus ornamentis non delectetur, nec capiatur iis libidinis illectamentis, sed potius amplectatur atque amet eam elegantiam ac pulchritudinem, quae illum etiam in amorem primum illexit. Ea autem est uirtus et maxime pietas, omni modestia, uerecundia ac probitate morum ornata et cumulata. Quare plus studii, diligentiae ac operae, ponet in ea parte, quam et Deo gratiorem, et marito iucundio-rem, et apud omnes sapientes pulchriorem, esse, sciet, in eaque excolenda et componenda erit occupata, cuius tanta uis est et dignitas, ut eius splendore reliquus cultus corporis, quamuis simplex et tenuis, splendet. Nam, in cuius uita ac moribus illa animi pulchritudo, probitas pietasque, elucet, in ea omnia alia pulchra ac uenusta uidentur. Contra, nulla tam praeclara forma est, quae deformat

H 4

mitate

* 1 Petr. III.

mitate animi non obscuretur. Sed de forma diximus, nunc de ornatu cultuque corporis loquimur, quem in femina coniugata eum uolumus esse, qui a sapientissimis uiris, Paulo ac Petro, Apostolis, praescriptus est, et a sanctissimis matronis semper retentus. Is autem in femina sancta non debet esse sumptuosus, neque splendidus ac lautus, qui in ea significet aut luxum, aut fastum animi, aut etiam frontem ac uultum, pudoris expertem, sed simplex, et mundus, et honestus, qui conueniat, ut ait Paulus, mulieribus, quae profitentur pietatem per bona opera. Mediocritate utetur pia femina, neque erit sordida, ac squalida in uestitu, nec etiam magnifica et splendida, sed munditiam adhibebit, sordes et luxum peraeque fugiet. Paulus maxime probat *κατασολην*, id genus uestis erat talaris, qua omnes partes corporis contegebantur. Eiusmodi uestitu utetur modesta femina, nec, ullam partem sui corporis, praeter eas, quas natura in aperto posuit, aliorum oculis nudas patere, finet, ne aut det aliquod aliis signum suae impudicitiae, aut aliorum libidinis scandalum. Paulus, mulieris coniugatae caput propterea, non uult, denudari, quod id contra dignitatem sit mariti, in cuius potestate est, eiusque rei signum affert capitis integumentum, quod non licet in publico deponere, multo minus eas partes corporis detegere, quas Deus uult maxime tectas esse, et soli marito notas. Hanc igitur modestiam in uestitu femina nostra retine-

retinebit, atque illarum fugiet impudentiam, quae ita se denudant et expectorant, ut aliis placere, uel potius se profiteri, uelle uideantur. Earum immodestiam nostra redarguat, non tam modesta prudenteque oratione, quam totius uitae morumque simplicitate ac moderatione. Cuius admirabilis lux, in mediis etiam huius mundi pompis, hoc est, tenebris, elucere solet, et aliis pudorem offundere, eosque ad se euocare, ut, relictis tenebris, incedant in lumine. Praeclare enim Paulus * praecipit, ut modestia piorum omnibus innotescat, cuius exemplum in femina Christiana cum est pulchrum ac laudabile, tum ad impios, uel conuincendos, uel conuertendos, grauissimum. Quid dicam de temperantia, quae in potu ac cibo mulieri maxime seruanda est? Quid ea in eo genere peccabit atque intemperanter faciet, quae nouit, quis usus cibi potusque esse debeat, et quantum natura humana, maximeque muliebris, requirat, et, quae ratio non solum ualetudinis, sed etiam castitatis ac pudicitiae, sit habenda? Primum sciens ex diuinis literis, ea omnia creata esse a Deo, ab eoque dari, ut a pijs sumantur cum agnitione diuinae beneficentiae, et gratiarum actione, ut is, qui creauit et animum, et corpus, laudetur, quod curam utriusque habeat. Nec uero Deum illa largiri ad luxus libidinisque intemperantiam, aut ad naturae corruptionem, sed ad eius sustentationem atque conseruationem, ut mens sana

H 5

ac

* *Philipp. IIII.*

ac sobria contineatur in sano corpore. Christus, enim diligenter admonuit, * ne cibo ac potu grauentur corda nostra, et uini immoderatum usum Paulus ** uitandum praecipit, in quo intemperantiam esse, dicit, nec corporis ad uoluptatem curam habendam esse, sed ad necessitatem. Deinde pia femina, quae cum marito caste pudiceque uiuere constituit, neque solum parca materfamilias esse, sed etiam uxor pudica, non adhibebit parsimoniam, ac frugalitatem et sobrietatem? quarum altera est custos rei familiaris, altera pudicitiae et castitatis. Et, cuius mens in piis precibus muneribusque rei domesticae erit occupata, et corpus cum sanctis ieiuniis moderatum, tum honestis rei familiaris laboribus occupatum, eius cogitatio poterit in ulla cibi potusque uoluptate intemperantiaque uersari? Atque eo facilius istam moderationem hac in parte retinebit, quod cum eo uiuet, cuius tota uita est et forma, et magistra, sobrietatis et castitatis. Diximus antea, quantam temperantiam continentiamque studia literarum requirant, quantamque sobrietatem desideret ingenium illius, qui in literis uult consequi aliquam laudem sapientiae. Cum illo igitur ita uiuet nostra femina, ut uterque, in suo genere et ratione, sit exemplum temperantiae, ac modestiae, et insigne par conjugatorum, ad uitae piaae ac sanctae professionem constitutum. Quin etiam

* *Lucae XXI.*

** *Ephes. V.*

iam in illa interiore consuetudine, quam cum marito habet, secretoque cubili, ita se geret, ut, cum a nemine uideatur, Deum tamen testem spectatoremque suae pudicitiae habeat, neque omne illud tempus, quod ad quietem datum est, aut in fomno capiendo, aut in explenda libidine, consumet, sed aliquam eius partem ponet in sanctis precibus, quas, in secreto, cum marito, ad Deum caste fundet. Iucunda enim haec res est, et grata Deo, et in qua magna est pietatis exercitatio. Multum enim ualet apud Deum coniuncta puraque mariti et uxoris oratio, et ipsos coniuges, cum in Christi fide, tum etiam in mutuo castoque amore, maximopere confirmat, eaque disciplina tantas affert commoditates, quantas ego non possem dicere. Qui ita sunt instituti atque exercitati, ii experiuntur, quam suauis sit ea uita, quamque uerae sint et certae ei a Deo factae promissiones. Reliqui uero omnes, qui usum coniugii nesciunt, non percipiunt etiam eum fructum, qui iis, qui Deum in eo metuunt et diligunt, promissus est. Iam uero uideamus, qualis materfamilias sit futura, et quid actura domi, cuius custodia ei a Paulo commissa est, et antiquis demonstrata illa pictura Veneris, quae ita pingebatur, ut pedibus insisteret testudinis, quam Hesiodus, poeta, *οικοφύρον* appellat, quod domum suam ferat. Nec uero ea mulieris domestica custodia otiosa esse debet, sed in omni rei familiaris, bene administrandae, munere occupata. Nam,
 ut

ut antea diximus, ita est distributa inter coniuges domestica ratio, ut maritus foris quaerat et suppeditet, quae ad usum uitae sunt necessaria, uxor uero ea domi dispenfet atque custodiat. Quare prudens femina, quae sciet, se a Deo ad eam uitae communitatem societatemque uocatum, in eaque partes muneris sui intelliget, facile se domi continebit, omniaque ita administrabit, ut nullum matriffamilias, tum prudentis, tum diligentis, officium in ea requiratur. Non dicam hic, illam facturam, quod, ne cogitaturam quidem, puto, ut conuiuia intempestiua adeat, saltationes frequentet, et coetus non honestos hominum, et mulierum dissolutarum, ut in foro ac plateis obambulans conspiciatur, quae sunt notae eius meretricis, quam describit Salomon, non eius mulieris, quam nos docto ac pio homini informamus. Industria autem, quae Graece *Φιλοπονία* appellatur, et parsimonia, siue frugalitas, in muliere maxima sunt duo praesidia, rei familiaris conseruandae et augendae constituta. Posterior etiam uirtus, qua frugi homines dicuntur, magnum est muliebris pudicitiae et adiuumentum, et ornamentum. Sed feminae uirtus nulla in re magis licet, quam in liberis et procreandis, et instituendis, et in domesticis famulis regendis. Mulier, inquit Paulus, * fuit seducta, non uir, seruiabitur tamen per generationem liberorum, si permanserint in fide, charitate ac honestate. Itaque

* 1 *Timoth. II.*

que idem Apostolus uult, eam esse *Φιλότεκνον*,
 amantem librorum, in eis que recte ac pie in-
 formandis perdiligentem. Nulla est alia pars
 rei domesticae maior, nec magis propria muli-
 eris, nec, quae maiorem ei laudem cum pruden-
 tia, tum pietatis, asserat. Est enim sancta libe-
 rorum disciplina maximum domus non solum
 ornamentum, uerum etiam firmamentum, et se-
 nectutis parentum praesidium, et generis ac no-
 minis ipsorum monumentum sempiternum.
 Nam, ut inquit Propheta, * rectorum familia
 beata erit, eorumque aeterna memoria. Quare
 pia mulier ac bona mater, eorum, quos genu-
 erit et nutrita erit, si potest, et magistra, curam-
 que tum corporis, tum etiam animi, magnam
 suscipiet. Neque enim mater est, quae alteru-
 trum in liberis negligit, quae aut mammam neg-
 gat, cum potest dare, aut disciplinam. Atque
 utriusque rei, et educationis, et institutionis,
 reddenda ratio erit ei, qui mulieri utrunque ue-
 hementer mandauit atque commendauit. Sed
 prudens femina in ea puerili disciplina dabit o-
 peram, ut liberi Deum in primis timeant, quod
 est initium omnis sapientiae, parentes honorent,
 colant, diligant, et uiuant temperanter ac mo-
 deste. Duo enim uitia sunt, quibus prima illa
 aetas maxime solet laborare, contumacia, atque
 intemperantia, quibus statim ab initio meden-
 dum est, atque, ut monet Paulus, parentibus
 curandum, ut liberi in omni subiectione paren-
 tum

* *Psalm. CXI.*

tum contineantur et uitae moderatione. Sed in
 iis quidem duobus, caeterisque officiis, timor
 Domini sanctus, pueris una cum lacte traditus,
 eos maxime continere potest. Venite, inquit
 Dauid, pueri ad me, timorem Domini docebo
 uos, in eoque seruando uitam longam diutur-
 namque illi promittit. In hac igitur Dei et pa-
 rentum reuerentia pia mater suos liberos erudi-
 et, atque ipsa in tota uita eos mores osten-
 det, ad quos pueri suos possint conformare, eos-
 que, ut legem quandam honeste sancteque ui-
 uendi, sibi proponere, neque unquam quic-
 quam faciet, aut dicer, quod in exemplum li-
 centiae, perulantiae ac immodestiae, a liberis ca-
 pi possit. Quod si liberos non habeat, feret
 aequo animo, neque, sterilitatem, putabit, pro-
 brum esse in Christiana femina, in qua laus om-
 nia ita occupauit, ut nulli infamiae ac uitupe-
 rationi locus relictus sit, eoque multo minus,
 quod prolis foecunditas et sterilitas huiusmodi
 sunt res, quae piis in bonum accidunt diuini-
 titus, ut laus Dei optimi in utraque insit potius,
 quam sanctissimae feminae uituperatio. Sed, si
 non potest esse mater, poterit esse domina, quae
 familiam ita instituet et reget, ut domestici om-
 nes Deum primum colant et metuant, dein-
 de ea officia singuli obeant, quae ad rem fami-
 liarem pertinent. Poterit ancillas domi suae
 erudire, ut lanam et linum nere sciant, et a-
 cum tractare, et ea agere, quae mulieribus sunt
 necessaria ad oeconomiam, qua in re cum sibi
 tum

tum illis consulat, dum eas et bonas utilesque ancillas, domi suae, reddet, et, aliis futuras coniuges, non peritas modo ac diligentes, uerum etiam pias ac modestas, efficiet. Eadem industria et pietate utetur in famulos, quoscumque secum habebit, ut recte facientes, pieque uiuentes, semper laudet, et tractet humaniter, secus uero facientes uerbis grauissimis castiget, neminemque domi suae esse, patiatur, qui non Deum timeat et modeste uiuat. Denique, in constanti grauique disciplina retinenda, summa erit eius seueritas singulari humanitate ac comitate temperata, ut domestici omnes grauitatem sanctitatemque eius, intuentes, uereantur, et, uidentes summam eiusdem in se charitatem, eam omni beneuolentia amplectantur. Atque haec est eius domestica custodia, de qua non singula persequor, quae de ea dici possunt. Neque enim mihi fuit propositum, ut singula huius mulieris officia explicarem, sed, ut summas eius uirtutes demonstrarem, quas ex doctrina diuina sumeret, quibus uirtutibus adductus, uir literatus animum ad coniugium adiceret, et in quaerenda uxore delectum adhiberet, atque, aut ita informatam eligeret, aut his moribus eam informaret. Itaque non exponam etiam, quae externa eius consuetudo esse debeat, et, quem ad modum foris cum aliis eam agere, oporteat. Quae enim supra dicta sunt, ad eam rationem pertinent, et doctrina legis diuinae, omnia praecepta bene pieque uiuendi ita est complexa, ut
nihil

nihil fit in ea praetermissum, in quo mulier coniugata, maxima cum laude Dei et honore uiri sui, uersari possit. Nulla enim uitae institutio, cuius informandae atque moderandae ratio in diuinis literis non fit praescripta, neque solum praeceptis recte uiuendi uita mulierum ibi instituta est, sed etiam exemplis feminarum illustrium, ad quarum praestantissimas uirtutes reliquae omnes et uirgines, et nuptae, et uiduae, possint et debent mores suos informare. Ibi Sara est mater piarum feminarum, ut maritus eius Abraam, pater piorum hominum, quae et uiri hominis sanctissimi in Deo colendo fuit semper focia, et eiusdem adeo obseruans ac reuerens, ut dominum illum suum solita fit appellare, ad cuius modestiam summamque obedientiam Petrus ceteras eius omnes filias, hoc est, sanctas feminas ac Deum metuentes, adhortatur. Ibi sunt duae Sarae nurus, Rebecca, uxor Isaac, et Rachel, coniunx Iacob, mulieres, cum pietate in Deum singulari, tum etiam fide et amore admirabili erga maritos, quos in molesta atque periculosa peregrinatione perpetuo secutae sunt, omnium periculorum fociae atque consortes. Ibi est Anna, uxor Helcanae, cuius summa moderatio et patientia in ferendo sterilitatis probro, quod subinde obiiciebatur ab aemula, memoriae prodita, meruit, ut ipsa mater Samuelis, prophetae excellentis, esset. Ibi sunt etiam Michol et Abigail, duae coniuges Davidis, quarum altera pietatem ac fidem me-
mora-

morabilem in maritum declarauit, cum illius salutem potiore habuit, quam autoritatem patris atque regis, neque ullis minis adduci unquam potuit, ut illum patri Sauli proderet, cuius salus paternae non solum uoluntati, sed etiam saluti, anteponenda est. Altera, Abigail, sua summa solertia stulto marito salutem attulit, et, prudentia commendata, Dauidi, prudentissimo atque optimo uiro, postea nupsit. Ibi est Sara, uxor Tobiae, quae, cum, a parentibus in omni bonae matrisfamilias officio egregie instituta, discessisset, postea eius institutionis fructus ostendit, et cum marito suo modeste ac sancte uixit, cuius pietas in omni cultu Dei, maximeque in castis precibus, omnibus piis feminis est imitanda. Ibi est Iudith, mulier uidua, cum singulari quadam uirtute, qua in rebus magnis uersata est, tum etiam religione et sanctitate, qua Deum perpetuo constanterque est profecuta. Ibi est uxor Manuae, quae uirum diffidentem, ac de Dei auxilio desperantem, constantissima fide sua erexit et confirmauit. Ibi est Susanna, uxor Ioachin, ac mulier in summa uenustate moribus castissimis, cuius pudicitia non solum adulterii crimine mortisque periculo fuit liberata, uerum etiam accusatorum hominum libidinosorum supplicio uindicata. Sed, quid ego plura colligo, cum historia sacra praestantissimis exemplis, in omni genere muliebris uirtutis ac pietatis, referta sit, quae pia nostra femina in primis sibi proponet, atque ex iis mores suos uo-

I

rumque

rumque instituet. Ex quibus omnibus unum non possum praeterire, quod ad omne modestiae, pudicitiae ac sanctimoniae, laudem in nouo Testamento est propositum. Id autem est Maria, uirgo et Christi mater, decus ac lumen omnium et uirginum, et matronarum, cuius quidem admiranda castitas, et ante coniugium, et in ipso toto coniugio, integra ac sancta fuit conseruata. Eiusdem modestia et mansuetudo ab Spiritu sancto commemorata est, et ita expressa, ut omnes feminae, quae pietatem profiterentur, facile possint intelligere, qui et quales mores ipsarum esse debeant. Quare et hanc in primis, et ceteras omnes, quarum uirtutes in sacris literis sunt proditae, nostra femina sibi proponet, in earumque sanctissimis moribus ipsam legem Dei, eiusque uoluntatem, propositam atque expressam esse, ducet. Omnia enim et ab illis facta sunt, et ab Spiritu sancto scripta, propter nostram utilitatem, ut nos, optimis non praeceptis modo, sed etiam exemplis, eruditi, Deum colamus pie, in eoque sperantes, uitam hanc sobrie et honeste traducamus. Quod si, in ea pie uiuendi sapientia uxor hominis literati fuerit ita instituta, ut supra ostendimus, facile praestabit eas duas uirtutes, modestiam et industriam, quas in femina ac coniuge requiri, diximus, quarum altera coniugio est ornamento, altera etiam adiumento et praesidio. Nam et studiosam uitam, quae existimatione dignitateque maxime florere debet, suis modestissimis ac
 pud-

pudicissimis moribus honestabit, et eandem domesticis laboribus et curis sustentabit. Quid autem est honestius et laudabilius ea uitae ratione, ad quam duo coniuges a Deo ducti et coniuncti ita se gerunt, ut Deum metuant, in eoque omnem spem ponant, et ea spe freti ita uiuant, ut nullum non modo crimen, sed, ne suspicio quidem criminis, in eam uitam cadat, laus uero modestiae, pudoris ac sanctimoniae, omni iure ac merito conferatur? Sed, de hac quidem coniugii dignitate satis iam multa diximus. Reliquum est, ut paucis exponamus eas commoditates, quae ex matrimonio ita instituto ad studia literarum afferri possunt. Neque enim solum propter honestatem haec coniunctio uitae communioque expetitur, uerum etiam propter utilitatem, neque Deus illam coelibatus solitudinem idcirco solum damnauit, quod in ea honestas et pudicitia plerunque periclitetur, uerum etiam, quod ea uita solitaria expers sit earum commoditatum atque opportunitatum, quae in hac coniugata plurimae maximaeque reperiuntur. Mulierem enim Deus ad hominem adiunxit, quae esset, ut est scriptum, socia et adiutrix ad uiuendum non honeste solum, sed etiam commode atque iucunde. Etenim ea est humanae uitae conditio, ut unus per se ad eam ruendam non satis possit, nec ita omnia habeat, ut aliorum opera, studio auxilioque, careat. Hoc in communi ac ciuili uita clarum est, in qua uidemus uarie dispersita esse dona et munera, ut

non unus omnia, sed singuli aliqua habeant, quae ad communem uitae usum sunt utilia, eaque mutua officiorum atque studiorum indigentia. Et necessitas parit inter ipsos homines summam necessitudinem, et continet maxime inter ipsos societatem, cum unus id reddit alteri, in diuerso officii genere, quod ab eo in alio accepit. Eadem ratio necessaria in priuata domesticaque uita est. Neque enim uiro omnia sunt a Deo tributa, sed quaedam proprie ac singulariter mulieri concessa et data sunt, quorum usus uiris maximopere est opportunus ac necessarius. Viri quidem fortiores atque audaciores sunt, et propterea ad uim prohibendam, et rem acquirendam, paratiores, mulieres uero timidores, et ea de causa aptiores ad domesticam custodiam, quam Paulus mulieris propriam esse uoluit. Itaque, cum non minus necessarium sit parca conseruare, quam, ea parere, est adiuncta a Deo mulier, quae domi diligenter custodiret, quae ille in domum, suis laboribus, inferret. Custodia autem in eo est posita, tum, ut recte dispensentur ea, quae sunt acquisita, tum etiam, ut, quae supersunt, accurate conseruentur. Ad hanc quidem rem aptior natura est muliebris, quam uirilis. Praeterea artes quaedam sunt mulieris propriae, quaeque pertinent ad cultum corporis et uictum, quibus uiri carere non possunt, ut lanificium, illudque artificium uel lanae, uel telae, tractandae, quod totum est muliebre, ratio etiam parandi cibos, quae mundior multo est in femi-

feminis, quam in uiris. Alia praeterea quaedam officia ad corporis cultum necessaria, quae illae et melius obeunt, et honestius. Sed nos hic de literato homine agimus, eiusque uxore ad eam rationem accommodata. Huius igitur illa et otium studiumque suis laboribus sustentabit, et ualeitudinem, cuius habenda in studiis magna ratio est, commoda uictus consuetudine diligenter curabit, et, suscepta tota domestica cura, ita administrabit rem familiarem, ut maritus, nullis aliis rebus impeditus, omnique sollicitudine liberatus, in optimis literis conualescat, et eam fere libertatem ac tranquillitatem in coniugio habeat, quam Paulus in coelibatu proponit. Nam, cum se sociam intelliget propterea esse ascitam et adiunctam, ut eam uitam adiuuet, cauebit in primis, ne eius id otium tranquillitatemque impediatur ac perturbetur, ad quam conseruandam diuinitus marito est coniuncta. Quare nec sua intemperantia importunitateque secreta ac quietas cogitationes uiri conturbabit, nec ignauia ac negligentia animum eius ab studiis ad rerum domesticarum curam deuocabit. Quid dicam de iucunditate atque uoluptate, quae in eiusmodi coniugio honesto expetenda est, atque ex bonae uxoris consuetudine capienda? Quae est uita aut coniunctio, quae plus, quam haec, aut etiam tantum, habeat suauitatis? Iucundus est fraternus amor, suavis mutua amicorum beneuolentia et familiaritas, sed omnes ista coniunctio uincit amoris suauitates, cum ha-

beas uxorem, iis moribus praeditam, de quibus ante dixi, tibi a Deo datam, in pietate ac timore Dei institutam, modestam, castam, grauem, quam ames, et a qua ameris, cui fidas credasque omnia, cum qua familiariter libereque loquaris, nihil dissimules, celes, obtegas, quae, in omni temporum uarietate, tibi perpetuo adhaerescat socia, consors ac particeps tum bonorum, tum etiam malorum, cuius et gratulatio in rebus secundis iucunda sit, et in aduersis grata consolatio, in omnique fortuna animi sit summa consensio atque coniunctio. Haec tantum habent suauitatis, quantum melius experiendo percipi ac sentiri, quam dicendo exprimi et intelligi, possit. Quod si liberi contingant, qui sint, et mutui amoris pignora, et ingrauescentis aetatis subsidia, et dona diuinae benignitatis, tum uita haec coniugata omni iucunditate felicitateque cumulatur atque expletur. Nihil enim est nec ad fructus rei alicuius percipiendos uberius, nec ad uoluptatem pie in Deo perfruendam suauius, nec ad infirmam senectutem tuendam sustentandamque accomodatius, nec ad memoriam nominis ac generis propagandam perpetuandamque melius, quam liberi, a bonis parentibus et procreati, et bene educati atque instituti. Nec uero domus solum ac familiae ornamenta et praesidia sunt posita in liberis, uerum etiam reipublicae, quae nulla alia ratione florere potest et beata esse, quam tam praestantis prolis, cum procreatione, tum educatione. Neque
ullum

ullum est genus hominum, a quo, ob unam istam causam, haec uita, in coniugio posita, magis requirenda sit et postulanda, quam literatorum, quorum professio, non docendo solum et scribendo, uerum etiam prolem gignendo atque instituendo, reipub. plurimum prodesse potest. A quibus enim aut meliores nasci possunt, aut melius erudiri, si huiusmodi sint literati, ut eorum uita ac mores cum professione piae elegantisque doctrinae consentiant? Ea quae et qualis esse debeat, antea satis demonstratum a me est. Sed, hac in parte domus, quae omnium rerum domesticarum est maxima et praestantissima, quantum uigere possit industria et prudentia piae mulieris, puto, satis intelligi ex his, quae diximus. Praecipua enim pars muliebris custodiae ad hanc pertinet liberorum rectam educationem atque institutionem. Quare hanc primam curam liberorum ita suscipiet prudens sanctaque femina, ut maritum omnino liberet, et liberos, adhuc infantes, aut pueros, ita uel educabit, uel informabit, ut ad grauiorem postea disciplinam marito tradi possint. Iucunda est haec liberorum procreatio, iucundior educatio atque institutio, qua ipsi in uirtute, in primisque pietate et modestia, adolescant, Deum metuant, parentes reuereantur, eamque indolem prae se ferant, ac spem ostendant, ut et a Deo dati, et a probis parentibus nati, et instituti reip., esse uideantur, eique eas utilitates allaturi, quae ex praeclara coniugum procreatione atque edu-

catione sunt expectandae. Neque enim tantae curae erit parentibus, ut illos suarum facultatum heredes relinquant, quam uirtutum, iisque artibus illos erudiant, quibus et honesti, et reipublicae utiles, esse possint. Est enim hic usus ac finis bonae sobolis, ut, cum diuinitus sit data, tum ad communem hominum utilitatem, tum ad praeclaram parentum memoriam retinendam, tum uero ad nomen Dei celebrandum, a quo quasi stirps quaedam diuina per parentes nata sit, ad easdem quoque res adolescat, et maxime ad eius confessionem ac praedicationem, a quo posteritas piorum gubernatur et fortunatur. Debent enim boni liberi parentibus succedere in eam societatem, quam illi cum Deo habuerunt et sancte coluerunt, eumque pietatis cultum, per manus traditum, retinere, quo illi Deo se probarunt et beate hic uixerunt. Nulla successio est praestantior, quam religionis paternae imitatio, nec certior ac opulentior hereditas digniorque, quam uel parentes suis tradant, uel liberi a parentibus accipiant. His enim heredibus ac posteris beatam uitam Deus promisit, qui cum diuinae illius societatis sunt participes, quam parentes cum Deo institutam religiose coluerunt, eiusdem etiam traditae uolunt uideri successores et heredes. Itaque, quibus studiis atque institutis illi eam societatem celebrarunt, iisdem pii liberi conabuntur ornare, omnibusque honestis rationibus colere, quibus, se in ueterem maiorum parentumque

rentumque possessionem a Deo quasi missos esse, declarent. Societas autem et amicitia haec est, quod Deus est Deus piorum et parentum, et liberorum, isque promittit, se illos adiuturum atque beaturum, modo hi, sua quoque ex parte, eam fidem et integritatem praesent, quantam praeclara ac sancta coniunctio requirit. Ea autem amicitia est instituta, eiusque promissio confirmata, in eo semine, de quo scriptum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes, * quod cum Christus Iesus solus sit, oportet, eum omnis sanctae beataeque prolis stirpem esse. Quare salva erit, ut ait Paulus, mater, quae tales liberos peperit, in fideque ac charitate instituerit et continuerit, felices liberi, qui a talibus parentibus sunt procreati atque educati, fortunatae domus, in quibus, ex tam sanctis coniugii, tam praestans ac diuina soboles efflorescit, beatae illae respub., quae ciues, hac mente praeditos et cum Deo ita coniunctos, habent. Haec praestantia liberorum, quam *Εὐτεχνία* uocat Aristoteles, describitur in eo Psalmo, * in quo Spiritus sanctus, laudes coniugii complexus, in ceteris eius commoditatibus, hunc fructum liberorum uberrimum et praestantissimum commemorat atque exornat, eamque bonitatem durarum rerum optimarum similitudine demonstrat. Nam, et uxorem foecundam similem, dicit, esse uiti fructiferae, quae, patulis diffusa palmitibus,

I 5

lateri-

* *Genes. XXIII.*

** *Pf. CXXVII.*

lateribus domus adhaerescit, et, liberos, bene tum
 natos, tum educatos, uelut plantulas oleae esse,
 ostendit, quae ordine et eleganter sint descri-
 ptae atque distinctae. Quid autem est in fru-
 gibus, et in his, quae ad usum hominum terra
 gignuntur, quod his duabus stirpibus, uite et
 olea, sit uel fertilitate uberius, uel fructus bo-
 nitate praestantius, uel suauitate incundius?
 Itaque, cum Spiritus sanctus ita magnifice con-
 iugium laudarit, eiusque fructum his duobus o-
 ptimis suauissimisque liquoribus compararit, fa-
 cile intelligi potest, quid sentiat de illius dignita-
 te. Is enim, qui eius instituti autor fuit, eius-
 dem est etiam, laudator. Neque uero Deus
 hoc genus uitae summis laudibus solum afficit,
 uerum etiam singularibus beneficiis, quae et
 promisit, et praestat, iis coniugibus, qui, in ipso
 omnem spem collocantes, pie, et iuste, et
 sobrie, uiuunt. Promissiones illustres et am-
 plae in diuinis literis extant, factae piis coniu-
 gibus, quae non prius uerae esse desinent, quam
 Deus esse Deus. Sunt multa grauiaque exem-
 pla sanctorum hominum, quorum uita in con-
 iugio, non pie modo, sed etiam beate, acta, et ab
 Spiritu sancto memoriae prodita, nos fatis do-
 cere potest, quam haec ratio uitae Deo sit gra-
 ta atque chara. Usus uero quotidianus et ex-
 perientia eorum, qui in matrimonio Deum me-
 tuunt et diligunt, hanc, et ueritatem Dei, con-
 stantiamque in amandis piis coniugibus, et ma-
 gnitudinem beneficiorum eius, mirabiliter decla-
 rat,

rat, et bonos retinet, cum in piis studiis atque officiis praestandis, tum in donis Dei gaudiisque perfruendis, quorum tanta est magnitudo, ut aliae incommoditates ac molestiae, quae in eam uitam solent incidere, omnes euanescent obscuratae. Quam ob rem, ne propterea docti abhorreant ab hoc uitae genere, aut, cum iam in eo fuerint, animum despondeant, quod, in coniugio curas aliquas magnas ac molestas esse audiant, aut ipsi uideant ac sentiant. Tanti enim sunt fructus, tam uberes atque praestantes, et honestatis, et utilitatis, et etiam uoluptatis, tantaque perfruitio cum ipsius Dei, tum ipsorum coniugum et liberorum, ut incommoda, his tot et tantis commodis gaudiisque comparata, nulla prope appareant. Quae autem est uita, quae uacet iis incommoditatibus, quae a fortuna temporibusque importantur? Sed in coniugio si qua sint incommoda, ea et sunt leuiora, cum comparantur cum plurimis ac maximis ipsius Dei beneficiis, et faciliora, cum ad eius uoluntatem referuntur, et communiter fortiterque a coniugibus ipsis perferuntur. Etenim, magnam uim habet, et ad leuationem mali, et ad confirmationem animi, cum communitio omnis suscipiendae subeundaeque fortunae, tum mutua consolatio atque opis diuinae expectatio, quae omnia maxime sunt in pari aequabilique coniugio, cum duo, uno spiritu atque animo coniuncti, intelligunt humanae uitae, maximeque Christianae, conditionem, et, Deo confidentes,

centes, in eoque acquiescentes, ita ei adhaere-
 scunt, ut nullis rebus, nec aduersis, nec pro-
 speris, diuelli possint. Denique, qui omnem
 spem suam in Deo fixerunt, atque ea de causa
 studium pietatis magnum susceperunt, ut Deum
 ament et reuereantur, hi et praesentia mala
 moderate ferunt, et ea bona adipiscuntur, qui-
 bus non possint non esse laeti atque beati. Ha-
 bet enim ea pietatis exercitatio promissiones non
 futurae solum uitae, uerum etiam praesentis,
 multique et magnis afficiuntur et ornantur
 Dei beneficiis, qui eum pie colunt, qui ipsum
 et meruunt, ut dominum, et, ut patrem, dili-
 gunt. Praestent igitur tantum coniuges officium
 suum, obeant diligenter ac fideliter id mu-
 nus, quod a Deo acceperunt, uir studiosus ac
 doctus rem literariam, uxor eius custodiam
 domesticam, Dei gloriam in primis, quaerant,
 eum in omnibus, quae suscipiant, inuocent, in
 eiusque fidem ac bonitatem se permittant, ab eo,
 finant, regi et protegi istam uitam, qui eam et-
 iam effecit, eam totam conferant ad eos usus, ad
 quos comparata est, ad cultum Dei, ad utilita-
 tem proximi, ad commendationem pulcherrimi
 instituti, denique ad testificationem eius prae-
 stantissimae spei, ad quam a Deo uocati sunt.
 Harum omnium rerum suscipiant honestissimum
 certamen, Deoque gratissimum, ut uterque in
 suo genere ita se gerat, ut nihil sua uocatione
 indignum committat, sed eam ita ornet, ut Deus,
 autor eius ac creator, apud omnes quam optime
 audiat.

audiat. Illud in primis caueant, ne se dedant auaritiaē, quod uitium in coniugio facillime existit. Duo enim sunt uitia studiosis maxime inimica ac infesta, libido in uoluptatibus mulierum effrenata, et cupiditas pecuniae infinita, quorum alterum plerunque affert coelibatus, in quo continentia carnis perdifficilis est, alterum matrimonium, in quo curae domesticae ad auaritiaē solent spectare. Vtrunque uero teterrima pestis, ac perniciēs ingeniorum atque studiorum, ut nihil, literis dignum, nec cogitare, nec facere, possint, qui suum ingenium atque studium his duobus uitiiis dederint. Sed, de intemperantia illa carnis, extra coniugium ubique peruagantis, antea dixi, et, quomodo ea reprimi conineriue possit, ostendi. Coniugium unicum esse intemperantis ac impudicae libidinis remedium, et uitae literatae ornamentum, demonstrauit. Easdem uero uices, ad nocendam et corrupendum animos, dico, habere alterum genus libidinis, quod in explenda pecuniae cupiditate uersatur, haud scio, an etiam maiores, quam illam libidinem muliebrem. Nihil enim est, quod magis animum effeminet, uimque ingenii eneruet, quam studium pecuniae, quam, ut ait Salustius, nemo unquam bonus appetiuit. Id autem, cum in omni uita, maximeque coniugata, late pateat, cauere debent literati, ne omnino eos attingat, si uolunt recte uti eo instituto, quod ad humanitatem, ad liberalitatem, ad hominum salutem, ad Dei gloriam, est omne

omne conferendum. Recte Socrates Sophistas reprehendere solebat, quod ex studio sapientiae quaestum facerent, mercede docerent, philosophiamque, quasi artem quaestuosam, facerent. Genus hominum id erat auarissimum, et animo, ingenio iudicioque, corruptissimum, in quo nulla erat uera, nec bona, doctrina, sed tantum quaedam ostentatio, magis ad turpem quaestum, quam ad ueram doctrinae laudem, opportuna. Itaque id genus hominum, auaritia uehementer deprauatum, sapientissimus uir merito insectabatur, quod ea re, quae ad humanitatem ac liberalitatem data est, ad quaestum et auaritiam turpissime abuterentur. Hoc uitium etiam diuus Paulus * uehementer reprehendit, et, idololatriam quandam esse, dicit, idque cum ab omni uita Christianorum uult abesse, tum praecipue eorum, qui religionem docent et ecclesiam administrant. Ad quorum quidem uitam integram atque incorruptam cum haec literarum ratio proxime accedat, debet ea quoque a pecuniae studio maxime remota esse, eiusque cupiditatis non modo crimine, sed omni etiam suspitione, carere. Quapropter non est ipsis in eam rationem incumbendum, ut opibus, copiis ac facultatibus, possint plurimum, sed potius in eam, ut ingenio, studio, doctrina bonarum artium, ualeant et floreant. His enim rebus potius debent abundare, ac florere, quae animi atque ingenii

* Coloss. III.

genii sunt propriae, quam his, quantum copia ab hac professione est aliena, et in fortunae potestate posita. Itaque non tam ipsis studendum est, ut patrefamilias locupletes, opulenti copiosique, et sint, et habeantur, quam studiosi, literati atque eruditi, nec quaestuosi ac auari mercatores, sed rerum honestarum atque ingenuatum professores et doctores. In ceteris modesto homini ac studioso, in ista quidem uita, mediocri fortuna opus est, qua et illud otium studiorum, et ipsum coniugium, commode tueri possit. Nam immodesto, ac intemperanti et ignaui, aut etiam auaro, quid posset esse satis? Effusa est omnis intemperantia, infinita pecuniae cupiditas, nec ullis opibus expleri potest. At literati et moderati hominis ea est et natura, et institutio ac professio, ut ea fortuna sit contentus, quae neque deficiat, neque nimium abundet, quae necessaria uitae otiique praesidia habeat, aut certe ornamenta ei professioni dabita ac conuenientia, ut nulla sit destitutio earum rerum, quae ad uicium quotidianum pertinent, et, remotis sordibus, quaedam munditia adsit atque elegantia. Quod si ea principio non ita supererunt, ut quieta et commoda uitae ratio requirit, non propterea tamen desperandum est, neque studium literarum abiiciendum, nec coniugium repudiandum, aut damnandum. Deus enim est, qui utrumque instituit, qui utrumque sua prouidentia regit, qui utriusque curam se suscepturum et habiturum, promisit.

misit. Modo nos officio nostro non desimus, ille nobis non deerit. Inseruiamus nostrae uocationi, in eaque obeunda omnem diligentiam adhibeamus, quod munus, et quae dona, a Deo acceperimus, consideremus, eaque omni industria ac labore exuscitemus et excolamus, nec, extingui, aut etiam imminui, ea, sinamus. Oremus eam, qui illa dedit, ut ea etiam augeat atque fortunet. His nos utamur ad communes hominum necessitates subleuandas, et ad gloriam Dei illustrandam, non ad quaestum, ad otium, ad uoluptatem nostram, abutamur, nec perfidiose in ea uersemur, quae nobis ad aliorum commodum commissa est, in qua summa integritas et fides postulatur, cuius ratio, et aliquando in hac uita, et in futura, reposcetur. Itaque cum timore Dei uocatio integre et caste obeunda est, et obediendum diuinae uoluntati. Qui hac mente atque animo sunt, et, ut ait Paulus de ministris ecclesiae, bonam conscientiam in his studiis praestant, et eam, quam is Apostolus appellat *ἀδιάφθορον*, hi dignissimi sunt, qui literis praesint, easque profiteantur, qui, se ad hoc genus uitae a Deo deductos esse, putant, non, ut opes cumulent, aut suas expleant uoluptates, sed, ut humanas necessitates adiuuent, mores hominum informent, in pietate, iustitia, temperantia, non solum docendo, uerum etiam scribendo. Ex hoc genere raro atque diuino, fuerunt doctissimi ac sapientissimi illi uiri, Socrates, Plato, Aristoteles, Xenophon, Isocrates, Cicero
 et

et alii complures, quorum studium in priuatis domesticisque rebus amplificandis non fuit occupatum, sed in tradendis iis artibus, quae uitae humanae instituendae sunt utiles et necessariae. Ea enim scripserunt, scriptaque nobis posteris reliquerunt, quibus nec domus ulla, nec respublica, carere potest. Eadem uoluntas literatis hominibus est suscipienda, ut, neglectis etiam rationibus priuatis, uelint ac cupiant utilitatibus publicis inseruire atque consulere. Neque solum auaritia, reique familiaris amplificandae cupiditas, immoderata fugienda est, uerum etiam ambitio, suam quaerens gloriam, totaque istius studii commendatio et dignitas, est ad Dei laudem atque honorem referenda. Is enim finis homini pio est proponendus, cum in uitae genere, tum uero in studiis bonarum artium, quibus Deus, et in primis debet, et maxime optimeque laudari potest. Est enim honestum atque aequum, ut is praecipue laudetur ab eo instituto, quod non solum ad cognitionem rerum bonarum atque honestarum est comparatum, sed etiam commendationem laudemque, cuius quidem fructus maxime debet in eum redundare, qui illius autor est. Ea autem uis inest in omni natura rerum, quae a Deo sunt conditae, ut omnes prope suum autorem ac creatorem recognoscant, et commendent etiam illae, in quibus nulla non modo ratio et oratio, sed ne uita quidem inest atque anima, ut etiam sine uoce, sine spiritu, Deum ipsum, a quo sunt creatae, laudent

dent quodam modo et praedicent. Multo igitur magis pius uir in id studium diuinae gloriae incumbet, eumque finem totius uitae suae sibi constituet, ut is in primis laudetur ac honoretur, a quo in eo uitae genere collocatus est, maxime uero literatus ac doctus, cuius professio uniuersa honorifica, confessio nominis Dei, plena omnis eius laudis esse debet. Neque enim ulla alia est uitae ratio, quae cum omnes res bonas, tum ipsum Deum, qui est optimus, uerius, et grauius, et ornatius, laudare possit, quam haec una literarum, in qua est custodia omnis memoriae et gloriae, in qua est lumen, quod nisi ad res honestas ac praeclaras illustrandas accendatur, necesse est, ut in tenebris perpetuis sepultae iaceant. Quid autem est melius, aut praeclarius, religione? quid a Deo omnibus magis commendatum? Ea igitur uir doctus ac Christianus nihil charius atque antiquius habeat, ad eam illustrandam amplificandamque, omni studio incumbat, itaque se gerat, et in studiis, et in omni uita, ut aeternam laudem testimoniumque sempiternum ei det, a quo est et in ea uitae ratione collocatus, et Christianus appellatus. Nulla est certior uia ad ueram gloriam, quam fides et charitas, quarum altera laudem Dei, altera utilitatem proximi, habet propositam. Quibus duabus uirtutibus qui sunt praediti, hi pii, ac diuini, et filii Dei, appellantur, quorum ut studium in propriis uel uoluptatibus, uel commodis, uel honoribus, non fuit occupatum, ita

nomen

nomen erit aeternum. Illa uero ambitio, cum est perfidiosa ac iniusta, quae Deo honorem eripit, tum etiam uana et inanis, quae nullum uerum praestantemque fructum gloriae sectatur, sed quendam tantum florem, qui, una cum herba, subito extinguetur. Breuis enim et fluxa res humana gloria, quae, cum a carne sit profecta, oportet, ut iisdem terminis, quibus caro est circumscripta, definiatur, nec ad diuina atque coelestia unquam pertineat. Omnis caro, inquit Propheta, * est sicut herba, et gloria eius, uelut flos ex herba natus. Illa excisa exaruit, et flos collapsus emarcuit atque extabuit. At uerbum Dei, eiusque obseruatio, manet in aeternum. Quare, ut aliquando finem faciam atque hanc disputationem concludam, moneo et hortor omnes studiosos, ut magnitudinem ac dignitatem suae professionis considerent, auctoritatem uoluntatemque eius, qui illam effecit et concessit, semper sibi proponant, ad eamque omnem rationem uitae ac studiorum accommodent, praestent eam animi integritatem, quam Paulus in ministris ecclesiasticis requirit, ut munus commissum obeant fideliter ac diligenter, in eoque communi hominum utilitati et Dei gloriae inferuiant. Si, absque uxore, possunt pudice ac caste uiuere, utantur ita eo dono atque otio, ut eius tantae commoditatis ratio constet, fructusque, dignus ea libertate, ad rempub. ecclesiamque perferatur. Sin uident, eam uitae ratio-

K 2

nem,

* *Esaiæ XL.*

nem, ad retinendam pudicitiam, esse difficilem, aut, ad societatem hominum colendam, parum aptam, aut iniucundam, suscipiant alteram, de qua disserui, coniugium amplectantur, et in eo ita uiuant, ut ostendi. Ego, quae de eius dignitate utilitateque scripsi, nolim, eam in partem accipiantur, quasi ei instituto, quod sum amplexus, magis faueam, quam communi utilitati ueritatiue inferuiam et consulam. Huius mei consilii atque studii nullum alium magis idoneum testem possum proferre, quam conscientiam meam et ipsum Deum, animi inspectorem, quem in spiritu colo in his literis, qui satis scit, me, non tam studio ornandae eius uitae, quam fecutus sum, quam demonstrandae ac defendendae ueritatis, hanc disputationem scriptionemque suscepisse. In qua quidem, uir amplissime, si meum studium tibi probauero, maximum me, putabo, mei laboris fructum consecutum.

Explendo uacuo, et S. Gryphii, et G. Berſmanni, Praefationes, ipſorum editionibus olim praemiſſas, ſubiungere uiſum eſt, indignas fortasſe, quae uel praetermitterentur, uel perirent.

SEBASTIANVS GRYPHVS
PIO LECTORI SALVTEM

QVae de genere uitae literatae ſcripta ſunt, Lector, in hoc libro, ea eiufmodi ſunt, ut ad aliam quamuis rationem

onem, quae Christiana sit, recte accommodari possint. Ea enim hominis literati, eiusque uxoris, informatio ad unumquemque pertinet, qui Deum metuit, eaque colenda est ei, qui suum munus et officium Deo in primis probare uult. Etsi enim diuina sapientia in sacris literis habet doctrinam inspiratam diuinitus ac traditam, quae omnem hominem, in omni uitae genere atque opere, instituat atque perficiat, haec tamen, de uno, statu copiosius accuratiusque scripta, ad omnem aliam Christianam professionem informandam et regendam, non parum adiumenti afferent. Professio literarum, in coniugio collocata, hic instituta est, et uita coniugum in genere caste modesteque uiuentium conformata. Sed quisque, pietatis studiosus, hanc uitae studiosae institutionem ad suam quoque transferre potest eaque hinc desumere, quae ad cultum Dei, in suo instituto praestandum, pertinent. Etenim, multae quidem et uariae sunt uocationes atque munerum functiones, sed una tamen communis omnium professio est, in pietate ac religione constituta, quae in omni uitae munere praestanda est. Eam cum in studio optimarum literarum praescriptam habeas, ad propriam rationem tuam debes, tuumque officium et mores, in sanctitate atque modestia conformare. Itaque te etiam atque etiam hortor, ut ista, quae pie quidem scripta sunt, studiose legas, fructumque, pia et autoris scripture, et lectione tua, non indignum percipias. Vale.

GREGORIVS BERSMANVS

Beneuolo Lectori

S. D

Prudentiam non modo principem et matrem uirtutum omnium, sed etiam ducem ac magistram uitae (ita enim interpretamur, quod apud diuinum Platonem dicitur, *ὅτι Φρόνησις μόνον ἡγεῖται τῆ ὀρθῶς πράττειν*) censuere omnes, quotquot et ingenii acumine, et iudicii dexteritate, inter philosophos praestiterunt. Nam, cum uirtutum quarumcunque actio, quae sane et laudem ipsarum perficit, a recto proficiscatur rationis iudicio, consilioque conflet ac proposito, ad quorum moderationem prudentia omnino opus est, quis non uidet, nullam honestatis partem uirtutis huius usu uacare posse? Quae in mente, uelut in sede honoris sui ac sella quadam curuli, collocata, et iustitiae officia praescribit, et, quae fortitudinis munia sint, quae temperantiae partes, dicitat, et omnino actionum omnium laudem explicat ac gubernat. Atque, ut, quod diximus, cum summorum uiro- rum testimoniis, tum, si quis re ipsa, quam auctoritatibus, niti malit, rationibus exquisitis planum fieri potest ac confirmari, ita usus uitae docet, ad res gerendas opus esse et perspicentia quadam, ad cognoscendum scilicet, quid in quaque re uerissimum sit, et solertia, ad explicandas nimirum rationes atque consilia in iis, quae perplexa sunt atque impedita. Quibus utrisque ad delibe-

libe-

liberationem adhibitis, et in consultando minus erratur, et in diiudicando statuendoque eo, quod rectum est, quod honestum, quod utile, sententia fertur maturior magisque considerata. Quod, cum in constituenda totius uitae ratione, sedulo et accurate fieri ab unoquoque debet, ut in consilium, inquam, adhibeat moderatricem hanc rerum, cum publicarum, tum domesticarum ac priuatarum, quae, praeteritorum memoria instructa, magistraque experientia edocta, non praesentia modo cernit, sed, similitudines comparando, et disiuncta coniungendo, etiam, futura quae sint, praeuidet, ac mentis sagacitate anteuertit, tum in deliberatione, de contrahendo matrimonio, quae est una omnium difficilima, in primis hac consultrice prouida utilitatum comoditatumque omnium, est utendum. Plerique enim uigentes adolescentiae annis, cum inest maxima consilii imperitia, caeco quodam amoris impetu commoti, ac feruore iuuenili inflammati, ante implicantur coniugio, quam, quod illud uitae genus esset, iudicare potuerunt. Multi, formae uenustate allecti, plures, dotis magnitudine inescati, neque pauci, splendore generis fascinati, his autoribus et consuasoribus, agunt omnia. Alii ad parentum suorum consuetudinem moremque deducuntur, non nulli multitudinis feruntur iudicio, quaeque maiori parti optima uidentur, ea maxime consecranda sibi, existimant. Quos, meo quidem iudicio, fatius erat, cum animis suis considerantes illud P. Syri, Deliberandum est diu, quod

statuendum est semel, et hoc item alterum, Deliberare utilia, mora est tutissima, diu secum multumque deliberare, atque ad naturae suae rationem, uitaeque institutum, consilium conferre omné. Praesertim, cum, in deligendo matrimonio, si quid erroris acciderit, accidit autem saepissime, non, quod aliis in rebus facere in promptu est, si quis forte, se errasse, intelligit, rationum et consiliorum mutationem instituere cuiquam sit integrum, sed aut stultitiae poenam luere, aut negligentiae culpam praestare, oporteat, sempiternam. Verum enim uero, cum maxime rarum sit hoc genus eorum, qui, aut singulari ingenii solertia, aut sapientiae copia, aut utraque re, instructi, quod in rem suam sit, consulere ipsi possint, quibus quidem facultas ista prudentiae non suppetit, Hesiodum hoc audiant,

Ὀυτος μὲν πανάριςτος, ὃς αὐτῶ πάντα νόησει,
 φρασάμενος, τὰ κ' ἔπειτα κ' εἰς τέλος ἤσῳ ἀμείνω,
 Ἐσθλὸς δ' αὐκακείνος, ὃς εὖ εἰπόντι πείθεται.
 ὃς δέ κε μήτ' αὐτῶ νόηη, μήτ' ἄλλου ἀκούων,
 ἐν θυμῷ βάλλῃται, ὃ δ' αὐτ' ἀχρηστὸς ἀνήη,

atque, cum sibi ipsi sapere nequeant, saltem bene monentibus aures praebeant, eorumque subiectionibus obtemperent. Ac, cum, ex Platonis quoque sententia, prudentiae autor sit Deus, parumque possit intelligentiae humanae perspicacitas, Dei aeterni prouidentia dirigatur ac gubernetur, qui hanc uitae coniugalis uiam ingressuri

gressuri sunt, operam ante omnia dabunt, ut Deum sibi consiliarium, atque, in rei tam arduae consultatione atque effectione, moderatorem, pia ac religiosâ nominis diuini imploratione asciscant adiungantque. Absque cuius consilii communicatione atque auxilii societate, nulla deliberatio a nobis satis prouida suscipi, nulla electio satis accurata haberi, multo minus, quod geritur, feliciter procedere, atque euentus potest sortiri prosperos. In illius praepotente manu, consiliorum actionumque omnium exitus sunt, et, ut Pindari uerba huc assumamus, ἐν Θεῷ τέλος τέλειος. Vidit hoc, ueri ignara, sed non stulta, antiquitas, quae non modo, male ominatis diebus, connubia solebat interdicerere, sed etiam, primo nuptiarum die, cum desponsatio futura esset, ad huius solennitatem familias nobiliores, non nisi auspicato, conuocare. Peractis auspiciis, illico rem diuinam faciebant, atque, immolato Iu- noni porco, quod illius numen, sacrum nuptiale parantibus, sanctum in primis erat et religiosum, praeterea Iouem innocabant, cognomento τέλειος, et Venerem, cumque hac Dianam Cinxiam, ac Suadelam. Etsi autem superstitiosa ista auguriorum captatio, ac cultus numinum profanorum minime probandus est, immo, detestandus maxime ac deprecandus, tamen, quae in eo apparent, ad matrimonium ineundum attentionis cura, atque pietatis qualiscunque studium, haud quaquam reprehendenda sunt, sed potius adoratione ueri Dei, qui est Deus pater,

autor et praefes coniugii unicus, qui est Deus
 Filius, solus paranymphus, qui est Deus Spi-
 ritus sanctus, conciliator optimus, matrimonium
 inituris studiosè imitanda, atque anxie consecran-
 da. De qua unius et trini Dei, in coeundo con-
 iugio, ardenti inuocatione diligenter facienda,
 praeter complura alia prudentiae, et circumspe-
 ctionis, et cautionis, in hoc uitae genere consti-
 tuendo, praecepta, sedulo tenenda, pie, sapienter
 et erudite, admodum, in hoc, quem tibi, le-
 ctor beneuole, de alieno largientes offerimus,
 libello differitur. Cui quidem, de ratione uitae
 studiosae ac literatae, in matrimonio collocandae
 et degendae, autor illius, Claudius Baduellus, homo,
 ut existimare licet, et pietatis religiosae studio, et
 sapientiae copia, et doctrinae eruditione, praestans,
 titulum fecit. Quo sane in posterum nisi ualde
 me animi inductio fallit, et autore sapientissimo,
 et consiliario fidelissimo, uti poterunt omnes, *ὅς*
μη αὐτοῖς πάντα νοήσαντες, ut cum Hesiodo
 loquar, ad uitae coniugatae, qua nulla honestior
 est, nulla Deo immortalis gratior, nulla propa-
 gando generi humano magis necessaria, societa-
 tem ac consuetudinem, natura duce, comite a-
 more, deducuntur. Etsi enim, quae in aureolo
 hoc commentario disputantur, id quod de in-
 scriptionis indicio cognoscitur, ad uitam homi-
 num literatorum potissimum accommodata sint,
 quarum quidem literarum et doctrina, et laudes
 uerissimae, hic attinguntur, tamen eiusmodi illa
 quidem sunt, ut ad quamcunque aliam uitae ra-
 tionem

tionem, saltem a professione Christiana non abhorrentem, quadrent, transferrique ab unoquoque intelligente rectissime possint. Ego quidem, cum huius opusculi, ante annos xxxiii, Lugduni, apud Sebastianum Gryphium, impressi, typographo nostro copiam fecisset Christophorus Curio, inuenis doctrinae liberalis, et in primis L.L., studiis ornatissimus, non modo autor illi fui editionis huius et adornationis, uerum etiam a me petenti, ut aliquid ad hanc operae conferrem, absque ulla laboris et occupationum exceptione, quibus obruor magis, quam oneror, haud grauatus annui. Itaque, etsi mea, quasi praeconis, uoce, commentationi huic opus non erat, cui, ut probae merci, uidebam facile, uel absque ullius praeconio, repertum iri emptorem, tamen petitioni hominis amici, hac qualiscunque praefatiunculae adiectione, morem gerere uolui, meamque commendationem, uelut hederam, suspendere uino, minime illi quidem inuendibili, propter eos potissimum, qui ob autoris nomen, sibi ignotum, sicut fere est ignoti nulla cupido, secundum Nasonem, disputationem hanc minus auide erant cognituri. Quod eo feci libentius, cum, quod, gratum sibi hoc officio fieri, amicus noster significaret, tum, quod,

Ἄνδρα ὠφελεῖν, ἀφ' ὧν

ἔχοι τε, καὶ δύνασθαι, κάλλιστος πόρων

mihī uideretur, de σοφοῦ Σοφοκλοῦς sententia. Atque hoc factum studii recti, ac uoluntatis officio-

officiosae, benigne Lector, ut eo animo accipi-
 as, quo a me profectum est, maiorem in modum
 rogo et obsecro. Non hoc mei propositi fuit,
 uel ingenii, in his prolegomenis, uim aliquam,
 uel doctrinae facultatem, uenditare, quae sen-
 tio, quam in me ambo sint exigua, multo minus
 uolui tibi uerborum aut sententiarum pigmentis
 ficum facere, ut, de laudatione mea, merces
 tibi obruderentur fallaces parumque probatae.
 Tota res tibi ad cognoscendum est proposita, tu
 oculis de hac tuis ipse, tu proprio uteris iudi-
 cio, neque uero, tibi a me persuaderi, patieris,
 quicquam, de quo non *αὐτὸ τὸ ἔργον*, quod
 dici solet, artificem demonstrando, fidem meis
 uerbis facere uideatur. Vale, benigne Lector,
 et his interim fruiere, dum quid operis Musici e
 nostra tibi proferatur officina, quod, Deo
 aeterno adiuuante, et otia nobis fa-
 ciente, fiet in posterum.

THEO-

THEODORO LEEVVIO

S. D

IVSTVS LIPSIUS*

ITa certe, oportuit, in uiam, inquam, officii redire, a qua exorbitauimus uterque nimium diu, non negligentia aliqua, ut scio, aut contemptu, sed fortasse dulcedine cessationis et fiducia amoris. Id enim de me fateor, de te opinor. Quin saepe afficior, ut, quem ad modum, mulieres, quae uterum ferunt, ad omnia nauseant, sic mihi nec scribendi libido ulla sit, nec legendi. Mare quoddam mortuum esse, aiunt, sine uentu, sine motu, sic saepe ego. Sed tu me excitasti, praesertim illa parte epistolae, qua consilium a me petis de summa uitae. Deliberas de coniugio, an coelibatu. Difficile mihi, sententiam interponere, praecudicio iam paene deuinctam. Vides enim, quid ipse fecerim. Ita, nisi a coniugio dixero, damnem me ipse, necesse est aut inconstantiae, aut erroris. Sed, seponam tamen paulisper eam cogitationem, et de tota re uidebo, quasi liber et exolutus. Ac principio, coniugium si quis damnet, impius sit in utramque legem, et ciuium, et naturae. Stare genus humanum non posse, omnes scimus, sine uiri mulierisque coetu. Non ergo uniuerse id quaeris, credo, an coniugium probandum, sed strictius, an sapienti, an hoc tempore,

* Extat Epist. Select. Cent. III, p. m. 36, sq.

tempore, an tibi. Sapientiae studia et uitae quietem si sequeris, nescio, an ducenda uxor. Exempla ueterum sapientum in utrumuis sunt, ratio magis est, ut neget. Si enim liber animus, Deo et sibi uacans, ad sapientiam et tranquillitatem requiritur, non uideo, quo modo assumenda illa cura, quae, noctes diesque, adhaereat, angat, coquat. Si satis molestiae in te tuisque cupiditatibus regendis, frenandis, quid aliunde accersis, cui imperes et moderere? Cymbam nostram difficulter gubernamus, ecce, nauim adiunctam uolumus, cum tot armamentis? Si fulmenta lectum scandunt, ut uetus uerbum est? Quid? nonne bellum tibi non ciuile, sed familiare, sumendum est de principatu. At enim moderatam audientemque tibi speras? An ex composito illo uultu, oculis, uerbis, toto corpore, ad modestiam ficto, uxorem eliges? Crede mihi, multa fides. Proprium hoc et uelut innatum illi sexui, ut, crude, adhuc et uix pueritiam egressae, simulent, fingant, fallant. At enim, fide et commendatione aliorum, inquires. Nolim equum sic emere, aut agrum. Et qua in re libentius, aut minus cum periculo, fallunt amici? Si in equo aut agro imposuerunt, exposulandi mihi saltem ius est, ac non in isto. Canetur tibi illud comicum, Habeas, ut nactus, et querelae tuae in uentum ibunt, immo, in irrisum. In genere hoc praedixerim de sapiente. Iam tempora ista uideamus, si res laetae et prolixae, magis ferrem, te ligare hoc nexu. Nempe publica solarentur, nempe in
spera

spem honorum et felicitatis acui liberos susciperes, educares. At nunc quid, nisi communes calamitates et bella? Ne domi tu quaeras. Quid, nisi exilium, exitium, imminet et mutatio uniuersus status? Ne, ad aureum seculum liberos procudi a te, censeas. Denique te ipsum, quod tertio posui, intueri. Animus tibi ingenuus, et corpus, id est, uires ualetudoque parum firmas. Aetatis quidem bona pars superest, sed et bona elapsa. Ingenium tibi come, molle, quod ferre iniuriam potius possit, quam inferre. Haec omnia, uide sis, an apta ad mores femineos nostri acui. Et Diogenes quidem ab omni aetate coniugium remouebat, satis scite. Nam iuueni, inquit, nondum ducenda est uxor, seni nunquam. Graece hoc sonat melius, τῷ νέῳ μὴδὲ ποτε, τῷ γέροντι μὴδὲ ποτε. At ego certe non uane id restrinxerim ad statum mediumque hoc acuum, quod, uelut uinum, iam de serbuit, et quale, mi Leeuui, est tuum. Haec in parte una dici possunt, nec pauciora in altera, quae, quoniam scio, subiici et a te tibi, et ab aliis quotide, laborem non sumam in iis recensendis. Eo minus, quod frustra scio suaderi coniugia, aut dissuaderi, quae a coelesti nutu et a fato, haud uane esse dicuntur. Bene Euripides,

Εὐνή γὰρ αἰνῶσι καὶ γυναῖκι μορσῆται.*

Idque didicimus nos ipsi. Bina Socratis monita
tantum

* Fatalis est uiro atque feminae torus.

tantum addam. Primum, iuvenes coelibes similes esse piscibus, qui alludunt circa nassam, et gestiunt inire, contra, qui iam inclusi, exire, simile in matrimonio esse, quod ambiunt liberi, damnant capti. Alterum, sciscitanti cuidam, uxorem an non duceret? Vtrumuis, inquit, feceris, poenitebit. In quo uere oraculo concludo, et ambiguum te sententiae meae relinquam, non amoris, qui tam uerbosam a me epistolam expressit. Vale.

Menda sic emenda.

P. 5, l. 14, leg. morituro, ipsa deae uota exoluere nequiret, p. 13, l. 23, leg. Io. Andr., p. 31, l. 2, leg. Erythraeus, Rom. nobil., p. 39, l. 23, leg. A. c10 10 LXXXVII et c10 10 XXXCI. Reliqua, si qua occurrunt, quae nostros fugerint oculos, a legentibus magis oculatis benigne emendentur. C. Schuzium, p. 31, inter coelibes perperam esse relatum, scias.

Hh 7040

(+237 3669)

ULB Halle

3

006 810 152

VD 18

VD-17-00

me

Inches
Centimetres

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8

Farbkarte #13

B.I.G.

IRENAEI CARPENTERII ²
ERVDITORVM
COELIBVM
SEMICENTVRIA NOVISSIMA

SVBIVNGITVR
CLAVDII BADVELLI
DE
RATIONE VITAE STUDIO
SAE AC LITERATAE IN MATRIMO
NIO COLLOCANDAE ET
DEGENDAE

VITTEMBERGAE
APVD CHR. THEOPH. LVDOVICVM
A. MDCCXVII

on 4 8.6